

Bándy György
PASSIO ET RESURRECTIO CHRISTI
Mt 26 – 28 magyarázata

Selye János Egyetem
Református Teológiai Kar

Bándy György

PASSIO ET RESURRECTIO CHRISTI
Mt 26 – 28 magyarázata

2013

© **Prof. ThDr. Bándy György**

Recenzensek: Prof. ThDr. Karasszon István, PhD.
Doc. PhD. Molnár János

Nyelvi ellenőrzés: Mgr. Lévai Attila, PhD..

ISBN 978-80-8122-077-7

TARTALOM

Előszó	7
Máté evangéliumának sajátosságai	9
Jézus bejelenti szenvedését	13
Jézus megkenetése Betániában	16
Júdás elárulja Jézust	19
Az utolsó vacsora	21
Péter fogadkozása	28
A Gecsemáné-kertben	31
Jézus elfogatása	37
Jézus kihallgatása	41
Péter megtagadja Jézust	46
Jézust átadják Pilátusnak	49
Júdás halála	50
Exkurzus: Júdás halálának ábrázolása az Apostolok cselekedeteiben és Papiasnál	54
Jézus Pilátus előtt	56
Jézus és Barabás	59
Exkurzus: Pilátus ábrázolása	65
Jézus megcsúfolása	67
Jézus megfeszítése	69
Jézus halála	75
Jézus temetése	81
A sír őrzése	83
Jézus feltámadása	86
Az őrség megvesztegetése	90
A missziós parancs	93
Felhasznált és ajánlott irodalom	97

ELŐSZÓ

Az utóbbi három évben a Bécsi Egyetem Evangélikus Teológiai Karának könyvtárában végzett kutatásaim során intenzíven foglalkoztam azokkal a kérdéskörökkel, amelyeket a szinoptikus evangéliumok utolsó fejezetei vetnek fel. Vizsgálódásaim eredményét ebben a monográfiában tárom a szakmai közönség elé, amelyben Máté evangéliuma utolsó három fejezetét elemzem.

Az újszövetségi tudomány egyik izgalmas és máig meg nem oldott kérdése az ún. szinoptikus kérdés, az első három kanonikus evangélium egymáshoz való viszonyának kérdése. Máté evangéliuma utolsó három fejezetének az elemzése közvetve erre a kérdésre is próbál választ találni:

Az elemzett szövegek többsége felhasználható igehirdetési alapigének, és szerves részét képezi a hittanórákon oktatott tananyagnak. Ezért e szövegek tanulmányozása fontos lehet mindazok számára, akik a szószéken vagy a katedrán állnak az egyház Urának szolgálatában, de hasznos lehet mindazok számára, akik különböző okokból érdeklődnek az Újszövetség eredeti görög szövege iránt.

Somorja – Komárom, 2013. májusa

Bándy György

MÁTÉ EVANGÉLIUMÁNAK SAJÁTOSÁGAI

Máté evangéliuma utolsó három fejezetének exegézise előtt fontosnak tartom felvázolni az Újszövetség első iratának a sajátosságait.

Az egyházi hagyomány szerint az első kanonikus evangélium szerzője Máté, Jézus egyik tanítványa. Csak a könyv feliratában szerepel Máténak, mint szerzőnek a neve. Magában az evangélium szövegében nincs utalás arra, hogy Máté lenne a szerző.

Máté neve a tanítványok mind a négy névsorában szerepel (Mt 10, 2köv; Mk 3, 16köv; L 6, 13köv; ApCsel 1, 13). Mt 10, 3-ban a neve mellett meg van említve, hogy vámszedő volt. A másik három névsorban ez a megjegyzés hiányzik.

A bibliai adatok szerint Máté, Alfeus fia, vámszedő volt Kapernaumban. Ott hívta őt el Jézus tanítványnak (Mt 9, 9köv). Elhívásának történetét feljegyezték Mk 2, 13köv-ben és L 5, 27köv-ben, de ebben a két esetben Lévi, Alfeus fia, az elhívott tanítvány neve. Nem lehet megállapítani a kettős név pontos okát. Csak találgatásokra vagyunk utalva.

Az egyházi hagyomány szerint Máté először Palesztinában, majd Etiópiában és Macedóniában hirdette az evangéliumot.

A Máté szerzőségére utaló hagyomány Papiastól származik a Λογιων κυριακων εξηγησεως συγγραμματα πεντε (Az Úr szavai magyarázatának öt könyve) művéből, amely sajnos elveszett. Eusebius a következőket idézi ebből a forrásból: „Μαθητιος μεν Εβραιδι διαλεκτω τα λογια συνεταξατο, ηρμηνευσειν δε αυτα ως δυνατος ην εκαστος” (Máté héber nyelven összeállította az igéket, melyeket ki-ki úgy fordított le, ahogyan tudott. Egyháztörténet III. 39, 16). Papias nyilván az arám nyelvet értette a héber nyelv alatt. Kérdéses, hogy a τα λογια alatt az evangéliumot, ill. annak alapját értette, vagy Jézus beszédeinek a gyűjteményét, amelyet mint Logia-forrást tartunk számon. Magjegyzendő, hogy Papias Márk evangéliumáról is, mint τα λογια-ról beszél. A εκαστος kifejezés arra utal, hogy több, egymástól független fordítás készült.

Néhány évtizeddel később Irenaeus azt írja, hogy „Máté a héberek között írta meg evangéliumát az ő nyelvükön, amikor Péter és Pál Rómában prédikáltak és gyülekezetet alapítottak.” (Adversus Haereses III. 1, 1). Irenaeus már az ευαγγελιον kifejezést használja, habár adatait Papiastól meríti, ahol a λογια kifejezés található.

Eusebius ugyancsak Papiasra támaszkodva arról ír (Egyháztörténet III. 25, 40), hogy Máté először héberül prédikált és aztán héberül írta meg evangéliumát, hogy ez helyettesítse őt távollétében.

Az a tény, hogy az evangélium szinte teljesen átveszi Márk evangéliumát, és egy másik forrásra is támaszkodik (Q - Lukáccsal közösen), szinte kizárja, hogy szemtanú legyen a szerző. A szerző a második keresztyén nemzedékhez tartozó zsidókeresztyén lehetett.

Ami az evangélium keletkezési helyét illeti, a sok zsidó vonatkozású anyag Palesztinára enged következtetni. A legtöbb kutató Szíriára is gondol, mint keletkezési helyre a következő négy okból:

- a) 4, 24-ben említés történik erről az országról,
- b) Jézusnak a Ναζωραϊος megnevezése (2, 23 és 26, 71) Szíriában volt használatos,
- c) Máté evangéliumáról a szíriai Antiókiában élő Ignatius tesz először említést,
- d) Máté evangéliumára hivatkozik a Didaché, amely valószínűen Szíriában keletkezett.

Sok kutató 22, 7 alapján, ahol a város felgyújtásáról van szó, következtet az evangélium keletkezési idejére. Ha itt Jeruzsálem pusztulására történik utalás, akkor az evangélium Kr. u. 70 után íródott. Figyelembe kell azonban venni azt is, hogy példázatbeli város pusztulásáról van szó.

Az evangélium keletkezése idejének meghatározásánál támpontot nyújthat 27, 8 és 28, 15, ahol a „mind a mai napig” kifejezés arra utal, hogy Jézus feltámadása és az evangélium megírása között hosszabb idő telt már el.

A templomadóról szóló perikópa (17, 24 – 27) nem szolgálhat támpontul, mert itt egy olyan hagyományanyag átadásáról van szó, amely nem függ össze az evangélium keletkezési idejével.

Ha figyelembe vesszük, hogy Máté evangéliumát ismeri, ill. idézi már Barnabás (4, 13), a Didaché (9, 5), Ignatius és Polykarpus, akkor az evangélium keletkezését 70 és 90 közé kell tenni.

Máté evangéliumában szinte teljes egészében benne foglaltatik Márk evangéliumának a szövege. Csak a következő rövid részletek nem találhatók meg benne:

1. Jézus tisztátalan lelket űz ki – Mk 1, 21 – 28; Lukács viszont átvette – L 4, 31 – 37,

2. Jézus imádkozik és bejárja Galileát – Mk 1, 35 – 38; Lukácsnál módosítva L 4, 42 – 44,
3. A magától növekedő vetés – Mk 4, 26 – 29,
4. A bétsaidai vak meggyógyítása – Mk 8, 22 – 26,
5. Az özvegyasszony két fillérje – Mk 12, 41 – 44; Lukács átvette - L 21, 1- 4.

A csak Máténál található különanyagából témánk szempontjából Jézus sírjának őrzése (Mt 27, 62 – 66) bír jelentőséggel.

Máté evangéliuma „ügyes katekétikai megformálásának köszönhetően az egyház történetében a legnagyobb hatást fejtette ki.”¹

Mivel az evangélisták közül Máté idézi a legtöbbször (43-szor) a Septuagintát, nyelvezetere a legerősebben nyomja rá a bélyegét ennek a szövegnek a stílusára és a mondatszerkezetére. Ezzel magyarázhatóak Máté gyakori szemitizmusai.

Máté gyakran használja az *idou* szócskát (a héber *hinné* = íme megfelelője). A mennyek országa (*βασιλεια των ουρανων*, a héber *malkút hassámajím* megfelelője) kifejezést használja az Isten országa (*βασιλεια του θεου*) kifejezés helyett; a *λαος* kifejezéssel illeti Isten népét, míg a pogányokra az *εθνη* kifejezést használja.

Mátéra jellemző Jézus beszédeinek és csodáinak az összeszerkesztése.

Máté szívesen alkalmazza a 7-es számot és annak szorzatait. Jézus nemzetiségtáblájában 3 x 14 nemzedék szerepel, Jézus hét példázatot mond Isten országról (13. fej.) és hét jajkiáltás hangzik el a farizeusok felé (23. fej.).

Máté zsidókból lett keresztyén olvasótábort tart szem előtt. Ezért nem tartja szükségesnek, hogy magyarázatot adjon bizonyos zsidó vallásos szokásokról (pl. 15, 2; 23, 5. 24. 26), és lefordítsa a következő héber szavakat: *ρακα*, *γεεννα* (5, 22), *Βεελζεβουλ* (10, 25), *κορβανας* (15, 5). Szükségesnek tartja azonban megmagyarázni az Emmánuel és a Golgota neveket (1, 23, ill. 27, 33), és lefordítani Jézus kereszten elmondott imáját (*ηλι ηλι λεμα σαβαχθανι* - 27, 46).

1 POKORNÝ, Petr – HECKEL, Ulrich: Einleitung in das Neue Testament. Tübingen: Mohr Siebeck, 2007, 795 o., ISBN 978-3-8285-2798-2 (a továbbiakban: POKORNÝ – HECKEL), 430. o.

Az evangélium a zsidókból lett keresztyéneknek Jézust a következőképpen rajzolja meg:

- a) Jézus az ószövetségi jövendölések beteljesítője. Nagyon gyakran hangsúlyozza Máté, hogy ez vagy amaz az esemény Jézus életében azért történt, hogy beteljesedjenek az Ószövetség szavai (1, 22; 2, 15; 4, 14, stb.). Máté „az Ószövetségnek megkülönböztetett jelentőséget tulajdonított, amennyiben mintegy az újszövetségi események „forgatókönyvének”, Isten Jézus Krisztusban tervezett üdvös szándéka felfedésének tekintette.”²
- b) Jézus Ábrahámnak és Dávidnak az utóda. Ez azt jelenti, hogy Jézus az igazi Messiás. Ezt támasztja alá az ő nemzetségtáblája és Betlehemben való születése (1. fej.). Erre utal a 12, 23-ban elhangzó kérdés (Talán csak nem ez Dávid fia?) és a 15, 22-ben használt megszólítás (Dávid fia).
- c) Jézus Izrael királya. Ez a Dávid-fiúsággal függ szorosan össze. Jézust királyként keresik a napkeleti bölcsek, mint király előtt hódolnak előtte, Heródes esetleges trónkövetelőként üldözi őt (2, 1- 15). Jézus maga is vallást tesz király mivoltáról, ezt hirdeti a kereszt felirata, erre irányul az őt ért gúnyolódás és szidalmazás (27, 11. 22. 37. 42). Máté szinte „szent egyoldalúsággal tanúskodik Jézusról mint a megígért messiáskirályról.”³
- d) Jézus elsősorban Izrael népéhez küldetett. A tanítványokat arra utasítja, hogy pogányok útjára ne térjenek (10, 5 - 6), és maga mondja, hogy Izrael házának elveszett juhaihoz küldetett (15, 24).
- e) Jézus nemcsak a zsidó néphez jött, hanem minden néphez küldetett (8, 11). Ez az Ábrahám-fiúságból következik, mivel Ábrahám által a föld minden nemzetségének áldásban kell részesednie (1M 12, 1- 3). Ezért kell tanítványokká tenni minden népet (28, 16 - 20).
- f) Jézus az Istentől küldött Tanító. Máté gyakran rajzolja meg Jézust tanítás közben. Jézus másmilyen tanító, mint az írástudók. Ő úgy tanít, mint akinek hatalma van (7, 29).

Az ilyen Jézus-ábrázolással Máté nemcsak a zsidókból lett keresztyéneket akarja megerősíteni hitükben, hanem meg akarja győzni a Jézusban nem hívő zsidókat is, hogy lássák be tévedésüket, és fogadják el Jézust Messiásuknak. Együttel bírálja is a zsidóságot, amely nem fogadta el Jézust Messiásának.

2 CSERHÁTI, Sándor. Az Újszövetség teológiája. Budapest . Luther Kiadó, 2012, 339 o., ISBN 978-963-9979-65-9 (a továbbiakban: CSERHÁTI), 117. o.

3 CSERHÁTI, 118. o.

JÉZUS BEJELENTI SZENVEDÉSÉT

(MT 26, 1 – 5)

¹Amikor Jézus befejezte mindezeket a beszédeket, ezt mondta az ő tanítványainak: ²Tudjátok, hogy két nap múlva lesz a húsvét ünnepe, és az Emberfia átadatik, hogy megfeszíttessék.

³Ekkor összegyűltek a főpapok és a nép vénei a főpap házába, akit Kajafásnak hívtak, ⁴és megegyeztek abban, hogy Jézust álnoksággal megfognak és megölik. ⁵De ezt mondták: Ne az ünnepen, hogy zavargás ne támadjon a nép között.

Szövegkritikai megjegyzések

1 – 2. v. A D kéziratban hiányzanak az αυτου és az οιδατε szavak. Nincs ok e szavak törlésére.

3. v. A koiné kéziratokban a οι αρχιερεις után közbe vannak iktatva a και οι γραμματεις szavak. Ez a szanhedrin összetételére utal. A W kéziratban και οι Φαρισαιοι betoldás található. Lásd a magyarázatot.

A B kéziratban hiányoznak του λαου szavak οι πρεσβυτεροι után. A szöveg értelmén ez nem változtat.

A D kéziratban Καιφα formában található a főpap neve.

4. v. A B kéziratban hiányoznak a και αποκτεινωσιν szavak. Nincs ok e szavak törlésére.

Kontextus és szerkezet

A szenvedéstörténet első perikópáját két részre oszthatjuk. Először Jézus bejelenti, hogy elérkezett az ő szenvedésének az ideje (1 – 2 v.). Ezt követi a főpapok tanácskozása (3 – 5. v.) Ez a sorrend azért fontos, mert jelzi, hogy Jézus az ura az eseményeknek.

Jézus közössége a tanítványokkal és a szanhedrin ülése ellentétpárost képez.

A szenvedéstörténetnek a szinoptikus apokalipszishez való közvetlen csatolása azt is jelzi, hogy Jézus szenvedése, halála és feltámadása eszkatológiai esemény.

Magyarázat

1. v. A szenvedéstörténet szorosan kapcsolódik az ún. szinoptikus apokalipsziszhez. A παντας τους λογους τουους az előző fejezet tartalmára vonatkozik. A szinoptikus apokalipsziszben az Emberfia a végítélet teljhatalmú és dicsőséges bírója (25, 31köv). Jézus a következő fontos bejelentését azután teszi a tanítványoknak, miután tanítást adott nekik az idők végezetéről.

Jézus beszéde ugyanazzal a formulával van lezárva, mint az előző nagy beszédei (7, 28; 11, 1, stb.). Van azonban egy különbség: a παντας kifejezés. Ez azt jelzi, hogy „ami mondanivalója volt Jézusnak, azt mind elmondta.”⁴

2. v. Jézus olyan ünnepi időpontra hívja fel a tanítványok figyelmét, amely közismert volt, és amely közeledtével megkezdődött az emberek fejében a visszszámítás. Máté kronológiájában ez a beszélgetés két nappal a páska előtt zajlott le.

Az evangélium elbeszélése szerint Jézus már háromszor megjövendölte szenvedését és halálát (16, 21köv; 17, 22 – 23 és 20, 17 – 19), úgyhogy a tanítványokat (és az olvasókat) már nem lepheti meg a bejelentés tartalma. E bejelentés után „a tanítványok mint értesültek kerülnek bele Jézus szenvedésébe.”⁵

A megjövendölt események közvetlen közelsége és a páskához való kapcsolása az újdonság Jézus bejelentésében. Jézus tudatosan rögzíti a szenvedése időpontját a páskához, hogy ezáltal is jelezze, hogy ő az igazi páskabarány.

Jézus önmagáról mit az Emberfiáról beszél. Ennek a messiási megnevezésnek a hátterében Dán 7, 1 – 14 áll. Mielőtt Jézus mint Emberfia teljhatalommal jön el (25, 31köv), mint Emberfia fog önként szenvedni és áldozatot hozni.

Jézus szenvedése és halála egy médiumban és egy szenvedő alakban lévő ige segítségével van összefoglalóan - a letartóztatástól a kereszthalálig - leírva. Ez is jelzi, hogy végső soron nem a főpapok, a nagytanács és Pilátus a cselekvők, hanem Isten akarata valósul meg (passivum divinum).

3. v. Csak miután Jézus bejelentette, hogy mi fog történni, ülnek össze a valási és a politikai vezetők.

4 GRUNDMANN, Walter: Das Evangelium nach Matthäus. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1972, 580 o. (a továbbiakban GRUNDMANN: Mt), 530. o.

5 SCHULZ, Siegfried. Die Stunde der Botschaft. Einführung in die Theologie der vier Evangelisten. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1972, 390 o. (a továbbiakban: SCHULZ), 218. o.

Ha Máténak az a célja, hogy jelezze, hogy ugyanazok törnek Jézus életére, akik már egyszer felléptek ellene (21, 23), akkor „a főpapok és a nép vénei” olvasat mellett kell döntenünk. Ha viszont a szanhedrin „frakciónak” felsorolásáról van szó, akkor az írástudóknak is be kell kerülni a szövegbe. A párhuzamos helyen Márknál az írástudók vannak megemlítve a szövegben, de hiányoznak a nép vénei.

Máté szerint Kajafás a fő kezdeményezője Jézus megöletésének. Ezért van a tanácskozók közül csak ő megnevezve. Ez egybecseng J 11, 47 – 53-al, ahol szintén Kajafás érvel Jézus megöletése mellett.

Az $\omega\lambda\eta$ kifejezés jelenthet házat, palotát, de udvart is. A zsidó hagyomány szerint Jézus idejében a szanhedrin már nem a templom négyszögletű termében, hanem egy vásárcsarnokban ülésezett.

Sem ezen a helyen, sem az 57. versben nem tudjuk meg, hol volt Kajafás háza. „Feltételezhetjük azonban, hogy a Felső város nyugati részén volt nem messze a római helytartó palotájától, az úgynevezett pretoriumtól. Ha Kajafásnak és apósának, Annásnak a háza azonos, akkor Josephus szerint (De bello iud. II, 427) a Felső városban volt ez a ház Agrippa és Bernike palotája mellett.”⁶

Máté tudósításából nem világos, hogy ebben az esetben a szanhedrin rendes üléséről van-e szó, vagy pedig csak a tanácsstagok egy része jött össze egy előzetes megbeszélésre, és ezért került sor erre az összejövetelre a főpap házában.

4. v. Az sem világos, hogy az ülés mennyire volt hivatalos, a döntés azonban egyértelmű: Jézust alattomosan el kell fogni és meg kell ölni.

Ez az előzetes határozat jelzi, hogy Jézus egész perében már nem egy nyílt kimenetelű tárgyalásról van szó, hanem egy „lefutott játszmáról”.

5. v. A tanácskozók még azt is eldöntik, hogy nem az ünnepnapon hajtják végre tervüket, mert félnek egy esetleges zavargástól.

6 GIBSON, Shimon: Die sieben letzten Tage Jesu. München: Verlag C. H. Beck, 2010, 272 o., ISBN 978 3 406 60502 4 (a továbbiakban: GIBSON)

JÉZUS MEGKENETÉSE BETÁNIÁBAN

(MT 26, 6 – 13)

⁶Amikor Jézus Betániában, a leprás Simon házában volt, ⁷odament hozzá egy asszony, akinél alabástrom tartóban drága kenet volt, és a fejére öntötte, amint az asztalnál ült. ⁸Amikor meglátták ezt az ő tanítványai, bosszankodtak, és ezt mondták: Mire való ez a pazarlás? ⁹Hiszen drágán el lehetett volna adni ezt a kenetet, és a szegényeknek adni.

¹⁰Amikor pedig Jézus ezt észrevette, ezt mondta nekik: Miért bántjátok ezt az asszonyt? Hiszen jót tett én velem, ¹¹mert a szegények mindig veletek lesznek, de én nem leszek mindig veletek. ¹²Mert amikor ezt a kenetet testemre öntötte, az én temetésemre tette. ¹³Bizony. mondom néktek, hogy bárhol hirdetik majd az evangéliumot az egész világon, azt is el fogják mondani, amit ez az asszony tett, az ő emlékezetére.

Szövegkritikai megjegyzések

7. v. Két maiusculus kéziratban másmilyen a szavak sorrendje a mondat elején, de ez a tartalom nem változtat.

Öt maiusculus kéziratban és több minusculus kéziratban βαρυτιμου helyett πολυτιμου olvasható. Szinonimákról van szó.

Egy papirusz, három maiusculus és több minusculus kéziratban της κεφαλης helyett την κεφαλην olvasható. Mondattanilag mindkettő helyes.

8. v. Néhány kézirat a ματηται után közbeiktatja az αυτου névmást, hogy még nyilvánvalóbb legyen, hogy Jézus tanítványiról van szó. Nem szükséges ez a kiegészítés.

9. v. Két maiusculus és több minusculus kézirat a τουτο névmás után közbeiktatja a το μυρον főnevet, hogy még nyilvánvalóbb legyen, mire vonatkozik a névmás. Nem szükséges ez a kiegészítés.

Több maiusculus és minusculus kézirat névelőt tesz a πτοχοις főnév elé. Ezáltal konkrétabbá válnak a szegények, akiket támogatni kellett volna.

Kontextus és szerkezet

Az előző perikópa azt fejezi ki, hogy Jézus mint Emberfia fog szenvedni. Ez a perikópa, amely másodsor utal Jézus bekövetkező szenvedésére, arra mutat rá, hogy Jézus felkentként ill., Felkentként - Messiásként indul a szenvedés útjára.

Az asszony tiszteletadásával és szeretetével áll ellentétben Júdás cselekvése a következő perikópában.

Máté rövidít Márk szövegén. Máténál nem tudjuk meg, hogy eredeti nárduskenetről volt szó, amelynek háromszáz dénárra becsülték az árát. Márk szerint az asszony összetörte az edényt. Jézus válasza a bosszankodóknak is rövidebben van feljegyezve, mint Márknál. Márk előadásában a jelenlévők, Máté verziójában pedig a tanítványok bosszankodtak az asszony cselekvése miatt.

Lukács a szenvedéstörténetben nem tud Jézus megkenetéséről, ellenben 7, 36 – 50-ben arról számol be, hogy egy bűnös nő kente meg Jézus lábát egy Simon nevű farizeus házában.

János evangéliumában (12, 1 – 8) Mária az, aki megkeni Jézus lábát. Az esemény azonban a jeruzsálemi bevonulás előtt zajlik le.

Máté, Márk és János is Betániába helyezi az eseményeket. Ebből arra lehet következtetni, hogy az evangélisták beszámolóí egy betániai szájhagyományra épülnek.

Magyarázat

6. v. Máté előadása szerint Jézus 21, 1-től Jeruzsálemben van. Nem világos, mikor ment Betániába. Csak annyit tudunk, hogy valamikor az utolsó Jeruzsálemben töltött hét alatt.

A leprás Simonról ill., Leprás Simonról semmi közelebbit nem tudunk. A ragadványneve arra utalhat, hogy Jézus gyógyította őt meg. Csak feltételezés (J 12, 1 – 8 alapján), hogy Lázárral, Máriával és Mártával rokoni viszonyban volt.

7. v. Váratlanul megjelenik egy asszony, aki minden kérdés vagy magyarázat nélkül drága kenetet (μυρον βαριτιμου) önt az asztalnál ülő Jézus fejére. Ez a cselekedet a tiszteletadás jele. A zsidó hagyomány szerint a lakodalmakon részt vevő tekintélyes rabbikat szokták így megtisztelni. „A messiási próféta messiási királlyá lett felkenve.”⁷

8. v. Az asszony cselekedete megütközést kelt (ηγανακτησαν) a tanítványok között. Márk szerint a jelenlévők bosszankodtak, János szerint pedig Júdás. A nemtetszést kifejező kérdésükben a kenet kiöntését veszteségként és pazarlásoként értékelik.

⁷ GRUNDMANN, Walter: Das Evangelium nach Markus. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1973 (a továbbiakban GRUNDMANN: Mk), 277. o.

9. v. A bosszankodók megfelelőbbnek tartották volna a kenetet pénzzé tenni, és az összeget a szegények közt szétosztani. A zsidóságban szokás volt a páskavacsnak előtt nagyobb alamizsnákat adni a szegényeknek, hogy ők is ünnepelesebb páskavacsorát készíthessenek.

10. v. Jézus felismeri, mi megy végbe a tanítványok fejében (erre vonatkozik a γινωσκ), és védelmébe veszi az asszonyt. Kijelenti, hogy az asszony jót cselekedett vele.

Ez az eset klasszikus példája annak, hogy olykor milyen nehéz eldönteni, hogy Isten dicsőségére vagy a felebarát javára kell a rendelkezésre álló eszközöket fordítani. Arra is példa ez az eset, hogy a szociális és a „reprezentációs” kiadásokat egymás ellen ki lehet játszani.

11. v. Jézusnak ez a mondása, mely szerint „a szegények mindig veletek lesznek”, sok félreértésnek és hamis következtetésnek a forrása. Jézus nem azt akarta mondani, hogy a szegénységet nem lehet megszüntetni, és ezért a szegénység ellen nem is kell, nem is érdemes és nem is szükséges bármit tenni. Jézus szavai 5M 15, 11 ismeretéből indul ki, ahol a szegények létezéséből az a kötelezettség származik, hogy segíteni kell rajtuk.

Jézus azt akarta mondani, hogy azokon a konkrét szegény embereken, akik akkor a tanítványokkal voltak, még lesz számtalan alkalom segíteni, de arra, hogy valaki övele jót tegyen, arra most van az utolsó alkalom. „Az adott pillanatban Jézus a legszegényebb a szegények között, mert a halálba megy.”⁸

12. v. Valószínű, hogy az asszony csupán a tiszteletadás jeléül szánta a kenetet. Jézus azonban mélyebb értelmet ad ennek a cselekedetnek: temetési kenetnek értékeli. Ezáltal Jézus szó szerint felkentként és a halálra felkészülten indul el a szenvedés útján.

13. v. A történet egy αμην-mondással végződik. Jézus olyan fontosságot tulajdonít az asszony tettének, hogy kijelenti, hogy ez az esemény az evangélium hirdetésének szerves része lesz.

8 GRUNDMANN: Mk, 277. o.

JÚDÁS ELÁRULJA JÉZUST

(MT 26, 14 – 16)

¹⁴Akkor a tizenkettő közül egy, akit Iskariótes Júdásnak hívtak, a főpapokhoz ment, ¹⁵és ezt mondta: Mit akartok nekem adni, hogy én a kezetekbe adjam őt? Azok pedig megállapítottak neki harminc ezüstpénzt. ¹⁶Ettől fogva kereste az alkalmat, hogy a kezükbe adja őt.

Szövegkritikai megjegyzések

14. v. Két maiusculus kézirat a Σκαριωτης formában közli az áruló nevét.

15. v. A D kéziratban a tömör ειπεν helyett και ειπεν αυτοις olvasható. A talmon ez nem változtat.

A D kéziratban ειπεν helyett a gördülékenyebb και ειπεν αυτοις olvasható.

A D kéziratban αργυρια helyett a konkrétabb στατηρας olvasható. Lásd a magyarázatot.

16. v. Néhány kézirat az egyértelműség kedvéért a mondat végét kiegészíti az αυτοις névmással.

Kontextus és szerkezet

Júdás elhatározása nagyon röviden van leírva, és ezért sok kérdést nyitva hagy. Ha a τοτε a 14. vers elején szorosan kapcsolódik az előző perikópához, akkor Júdás Betániából ment a jeruzsálemi főpapokhoz.

Ennek a rövid beszámolónak az elhelyezése egyrészt feszültséget visz a történetbe, másrészt ellenpólust képez az előző perikópához, és nem utolsó sorban azt is kifejezi, hogy nem Júdás döntésén múltott Jézus szenvedése, hanem az Úr szuverén elhatározásán. (Lásd a sorrendet 26, 1 – 5-ben.)

Júdás cselekvésének a talaj 26, 3 – 5-ben van előkészítve.

Magyarázat

14. v. Az evangéliumon belül Júdásról először 10, 4-ben történik említés a και παραδους αυτον megjegyzéssel. Az olvasó számára tehát nem meglepő Júdás cselekvése. Ki van hangsúlyozva, hogy Júdás egy volt a Tizenkettő közül. Ezáltal súlyosabb megítélés alá esik a tette. Ez figyelmeztetés a mindenkori egyház számára: „Isten üdvtervének az elhívottak is negatív szereplőivé válhatnak.”⁹

Nem világos az Iskariótes név eredete. Ennek a (mellék)névnek a jelentése bizonytalan. Kariótból való férfit (*’is keriót*) jelenthet. Nem ismerünk azonban ilyen nevű helységet. A másik megoldás a név megfejtését a sicarius (orgyilkos) latin szó eltorzult változatában véli megtalálni. A sicariusok a zelóta párt legradikálisabb szárnyához tartoztak, akik főleg ünnepekkor törrel (latinul sica) gyilkolták meg a tömegben az általuk kollaboránsnak tartott honfitársaikat. Máté nem magyarázza meg (de a többi evangélista sem) ennek a névnek az eredetét.

15. v. Júdás azért megy a főpapokhoz, akik nincsenek közelebbről megnevezve, hogy felajánlja nekik, hogy Jézust a kezükre juttatja. A kérdéséből arra lehet következtetni, hogy a pénzsóvárság motiválta a tettét. Erre utal J 12, 6 is. Szándékosan van a παραδιδουαι ige használva, mert ennek az igének a segítségével jelentette be Jézus a szenvedését 17, 22-ben. Júdás tehát azt teszi, amiről Jézus már döntött.

Az evangélista a megbeszélésnek csak a végeredményét közli: harminc ezüstpénzben állapodtak meg a felek. Ez az összeg Zak 11, 12-re vezethető vissza. Márk és Lukács csak pénzt említ. Habár 17, 27-ben történt már említés a szatátér nevű pénzről (14 g ezüst; négy napi bér), nem biztos, hogy ebben az esetben is erről az ezüstpénzről lenne szó. Harminc ezüstpénz kártérítést kellett 2M 21, 32 szerint fizetni akkor, ha egy ökör halálosan megsebesített egy rabszolgát.

Máté előadásából nem világos, hogy az összeg azonnal ki is lett volna fizetve. A ιστημι ige itt a következőket jelentheti: megállapítani, felajánlani, megígérni, kimérni, megszámolni.

A harminc ezüst jelentősége 27, 9 – 10-ben lesz nyilvánvaló.

16. v. Júdás olyan alkalmas pillanatot keres, amely megfelel a főpapok által elhatározott feltételeknek (lásd 26, 4 – 5). Az απο τοτε 16, 21-re utal, ahol Jézus először jelenti be a szenvedését. Ez is jelzi, hogy Júdás csak eszköz Isten üdvtervének végrehajtásában.

9 DÓKA, Zoltán: Márk evangéliuma. Budapest: A Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1977 (a továbbiakban: DÓKA), 346. o.

AZ UTOLSÓ VACSORA

(MT 26, 17 – 30)

¹⁷A kovásztalan kenyerek első napján pedig odamentek Jézushoz a tanítványok, és ezt mondták: Hol akarod, hogy elkészítsük neked a húsvéti vacsorát? ¹⁸Ő pedig ezt monda: Menjetek el a városba ahhoz a bizonyos emberhez, és mondjátok meg neki: A Mester üzeni: Az én időm közel van; nálad tartom meg a húsvéti vacsorát tanítványaimmel. ¹⁹A tanítványok úgy tettek, amint Jézus parancsolta nekik; és elkészítették a húsvéti vacsorát.

²⁰Amikor pedig beesteledett, letelepedett a Tizenkettővel, ²¹és evés közben ezt mondta: Bizony mondom nektek, hogy egy közületek el fog árulni engem. ²²És nagyon elszomorodtak, és egyenként kezdték őt kérdezni: Csak nem én vagyok az, Uram? ²³Ő pedig ezt felelte: Aki velem együtt mártja kezét a tálba, az árul el engem. ²⁴Az Emberfia ugyanis elmegy, amint meg van írva róla, de jaj annak az embernek, aki az Emberfiát elárulja. Jobb volna annak az embernek, ha meg sem született volna. ²⁵Megszólint Júdás is, az áruló, és ezt kérdezte: Csak nem én vagyok-e az, Mester? Ezt felelte neki: Te mondtad.

²⁶Evés közben vette Jézus a kenyeret, áldást mondván megtörte, odaadta a tanítványoknak, és ezt mondta: Vegyétek, egyétek; ez az én testem. ²⁷Aztán vette a poharat, hálát adott, odaadta nekik, és ezt mondta: Igyatok ebből mindnyájan, ²⁸mert ez az én vérem, a szövetség vére, amely sokakért kiontatik a bűnök bocsánatára. ²⁹Mondom pedig nektek: Mostantól fogva nem iszom a szőlőtökének ebből a terméséből ama napig, amikor majd újat iszom veletek Atyám országában. ³⁰Miután dicséretet énekeltek, kimentek az Olajfák hegyére.

Szövegkritikai megjegyzések

18. v. Két maiusculus kéziratban hiányzanak a ο διαδοσκαλος λεγει szavak. Így is világos, hogy Jézus üzenetéről van szó.

20. v. Hat maiusculus és több minusculus kiegészíti a verset a μαθητων αυτων szavakkal. Lásd a magyarázatot.

21. v. Egy papirusz kézirat kihagyja a οτι kötőszót. Ezáltal Jézus szavai idézetként vannak megfogalmazva.

22. v. Egy papirusz kézirat és két maiusculus kézirat kihagyja az αυτω névmást. A kérdés felvezetésén ez nem változtat.

Egy papirusz kéziratban és két maiusculus kéziratban εις εκασος helyett εις αυτον vagy εκ αυτων olvasható. Ez helytelen olvasat, mert a tanítványok egyenként és egymásután kérdezik Jézust.

23. v. Néhány kéziratban fel van cserélve a vers közepén a szavak sorrendje, de ez a tartalom nem változtat.

25. v. Néhány kézirat a jobb érthetőség kedvéért a συ ειπας elé közbeiktatja a ο Ιησους-t.

26. v. Két maiusculus kézirat megváltoztatja a szavak sorrendjét a vers elején, de ez a tartalom nem változtat.

Két maiusculus és egy minusculus kéziratban névelő van az αρτον főnév előtt.

Öt maiusculus és több minusculus kéziratban και ευλογησας helyett και ευχαριστησας olvasható. Lásd a magyarázatot.

Négy maiusculus és több minusculus kéziratban δους τοις μαθηταις helyett ειδιδου τοις μαθηταις olvasható. Mindkét mondat szerkezet helyes.

27. v. Öt maiusculus és több minusculus kéziratban névelő van a ποτηριον főnév előtt.

Néhány kézirat kihagyja a και kötőszót az ευχαριστησας participium előtt.

28. v. Három maiusculus kéziratban névelő van a της διαθηκης szavak előtt.

Négy maiusculus kézirat a διαθηκης főnév elé közbeiktatja a καινης melléknevet. Lásd a magyarázatot.

29. v. Négy maiusculus kézirat Jézus szavai elé közbeiktatja a οτι kötőszót. Ezáltal Jézus szavai függő beszédként vannak közölve.

Egy papirusz kézirat és három maiusculus kézirat kihagyja a γεννηματος főnév előtt a névelőt.

Néhány kéziratban πινω helyett πιω olvasható. Mondattanilag mindkét igealak helyes.

Kontextus és szerkezet

Az Utolsó vacsora leírásának három összetevő eleme van:

1. a vacsora elkészítése - 17. - 19. v.,
2. az áruló megnevezése - 20. - 25. v.,
3. a szereztetési igék - 26. - 30. v.

A történetnek Márknál ugyanez a felépítése. Lukácsnál csak a vacsora után merül fel az áruló személyének a kérdése.

Máté nem hangsúlyozza az Utolsó vacsora előkészítésének leírásánál olyan erőteljesen, mint Márk (Mk 14, 12 - 16) és Lukács (Lk 22, 7 - 13), hogy Jézus előre tudja, miként fognak az előkészületek lezajlani. Ehelyett a hangsúly Jézus idejének a közelségén van.

Máténál Jézus nem csak bejelenti, hogy elárulják őt (ezt megteszi Márknál – Mk 14, 18 - 20 - és Lukácsnál is – L 22, 21), hanem megnevezi az árulót is (25. v.). Az árulás bejelentése, ill. az áruló megnevezése neményt akar közölni, mert az olvasó már 26, 14 - 16-ból tud Júdás szándékáról. Az Utolsó vacsorának ez a mozzanata azt akarja megmutatni, hogy Jézus tud arról, amit Júdás titokban tett, és az Őszövetségre való hivatkozással akarja bizonyítani, hogy még egy olyan borzalmas tett, mint az árulás, „sem esik kívül Istennek az Írásban kinyilatkoztatott akaratan és hatalmán.”¹⁰ A perikópának intó célzata is van: Júdás egyedi esete segítségével inti a mindenkori egyházat, és jelzi, hogy „Júdás esete nem a csodálkozásra vagy az ítélkezésre ad alkalmat, hanem vigyázásra int mindenkit.”¹¹

A szerzetési igék magyarázatánál nemcsak a szinoptikus párhuzamos szövegekre kell figyelni (Mk 14, 22 - 26 és L 22, 15 - 20), hanem 1Kor 11, 23 - 25-re is. Ezekből a párhuzamokból egyértelmű, hogy egy kiformált liturgikus szövegről van szó, amelyeket az egyes írók átvettek és módosítottak.

Máténál (és Márknál) az Utolsó vacsora negatív összefüggésben található. Az Utolsó vacsora leírását Júdás árulása előzi meg, és Péter fogadkozása követi.

Magyarázat

17. v. A tanítványok elkésve reagálnak a közeledő ünnepre, mert a páskabarányt nem a kovásztalan kenyerek első napján, hanem egy nappal előbb, az előkészületi napon ölték meg. Máté nem veszi át Márk hibás adatát, amely szerint a páskabarányt az ünnep első napján ölték meg (Mk 14, 12)

Máténál és Márknál a tanítványok kezdeményezik a páskavacsora elkészítést, Lukácsnál Jézus teszi ezt.

10 DÓKA, 349. o.

11 DÓKA, 350. o.

18. v. Úgy tűnik, hogy Jézus az összes tanítványt elküldi, hogy készítsék el a páskavacsorát. Márk két tanítvány előkészítő munkájáról tud (Mk 14, 13). Lukács szerint Péter és János voltak ezek a tanítványok. Jézus parancsszerű utasítása azt fejezi ki, hogy „ő az isteni teljhatalommal felruházott Úr és az Emberfia.”¹²

19. v. A szakasz záró verse közli, hogy a tanítványok mindent úgy tettek, ahogy Jézus megparancsolta nekik (v. ö. 21, 6). A vacsora előkészítése nincs részletezve.

20. v. Az előző versekben a tanítványok készítik elő a húsvéti vacsorát, most pedig Jézus a Tizenkettővel telepedik le étkezni. Márk szerint két tanítvány készítette elő a vacsorát, és a Tizenkettő vett részt rajta (Mk 14, 13. 17). Néhány kézirat az által azonosítja a Tizenkettőt a tanítványokkal, hogy tizenkét tanítványról tud (lásd a szövegkritikát).

21. v. Az evéshez való letelepedés és az evés nagyon tömören van leírva. Csak az előzményekből tudjuk, hogy páskavacsoráról van szó. Tudatosan nincs szó a szövegben arról, hogy a vacsora páskavacsora volna. A vacsora csak háttérrel ad a beszélgetésnek.

Jézus a kinyilatkoztatás-formulával kezdi közlését. Ez az isteni előretudása összhangban van a zsoltár szavaival (Zsolt 41, 10). Újra a παραδιδωμι ige által van kifejezve az áruulás. Még nincs megnevezve az áruló, hanem csak azt közli Jézus, hogy a tanítványi körhöz tartozik.

22. v. Meglepő a tanítványok reakciója. Ennek nyilván katekétikai célja van. A tanítványok nem erősködnek, hogy ők nem árulók, és nem is kérik ezt ki maguknak, hanem szomorkodnak, és önvizsgálatot tartanak.

23. v. Jézus még nem leplezi le az árulót, hanem inkább azt jelzi, hogy bármelyik tanítvány lehetett volna az áruló. Az egy tálba való mártogatás nem az étkezés módját jelöli (a páskavacsoránál mindenkinek külön tála volt), hanem megszokott beszédfordulat (lásd Ruth 2, 14), amely az asztalközösséget fejezi ki. A közeli kapcsolat még fokozza az árulás nagyságát.

24. v. Ennek a versnek összefoglaló jellege van. Jézus, aki az Ember Fiának nevezi magát, tudja, mi vár rá. Az elmenés (υπαγω) a halált, de az Istenhez való visszatérést is jelzi. Az elmenetel az Írások szerint történik. Nincs konkretizálva, hogy hol van mindez megírva, csak jelezve van, hogy megfelel az ószövetségi próféciáknak. Katekétikai célja is van Jézus hiperbolikus mondásának, amely az apokaliptikából származó jaj-kiáltással kezdődik: Júdásnak nincs mentsége. Olyan ítélet várja őt, hogy kár volt megszületnie.

12 SCHULZ, 202. o.

25. v. Jézus szavai után Júdás is felteszi ugyanazt a kérdést, amelyet már a többi tanítvány egyenként feltett. Ennek a kérdésfeltevésnek az lehet az oka, hogy Júdás abban reménykedik, hogy Jézus csak blöfföl, és nem tudja, ki az áruló. Júdás nem κυριε-ként szólítja meg Jézust, hanem ραββι-ként (lásd 26, 49). „Ezzáltal a ραββι az áruló által használt megszólításává vált.”¹³

Jézus a kétértelmű σὺ εἶπας szavakkal válaszol a kérdésre. Ebben az összefüggésben igenlő értelme van Jézus válaszának.

26. v. A vacsora már a 20. verstől folyamatban van. Jézus szavai a vacsora záró aktusaként vannak bevezetve. Már csak egy ének fog következni (30. v.). Ezzel ellentétben van azonban, hogy Jézus szavai a zsidó asztalközösségnek a szokásos kezdetére emlékeztetnek, amikor a megtört és szétosztott kenyér fogyasztása révén válnak az étkezők közösséggé, és a családfő áldásának részeseivé. Néhány kéziratban nyilván azért olvasható και ευλογησας helyett και ευχαριστησας, hogy ugyanolyan ima hangozzon el a kenyér és a bor felett is. A kenyér megtörésénél azonban az áldásmondás a helyénvaló.

Jézus a megszokott ünnepi étkezési keretnek ad páratlanul új értelmet, amikor a „prófétákhoz hasonlóan jelképesen cselekszik”,¹⁴ és kenyérré azt mondja: ez az én testem. A héberben és az árámban a test (*bászár*, ill. *gúf*) magát az embert jelenti. Értelemszerűen így fordíthatnánk Jézus szavait: ez én vagyok. A kérdés az, hogy Jézus szavai „a megtört kenyérré vagy a kenyérré vonatkoznak.”¹⁵ Úgy tűnik, hogy nem a kenyér megtörésén van a hangsúly, hanem azon, hogy Jézus „azt ígéri, hogy a kenyér vételében az ő személyes jelenlétét élük át és részesülnek a vele való közösség valóságában.”¹⁶ Sem Máté sem Márk tovább nem jellemzi Jézus testét. Nem utal vele Jézus halálára, hanem azt közli, hogy Jézus jelen van a tanítványi gyülekezetben a kenyér vétele által.

Jézus húsvét után az evangélium hirdetésben van jelen az egyházban, de ugyanez a jelenlét az úrvacsorában is megvalósul. Az úrvacsora nemcsak emlékezés Jézusra, nem csak várakozás rá, hanem a vele való közösség is.

27. v. Nincs szó arról, hogy a kenyér megtörése és a pohár megáldása között történt-e valami, vagy közvetlenül egymás után történt a két esemény. Pálnál egyértelműen a vacsora után következik a pohárból való ivás (1Kor 11, 25).

13 GRUNDMANN: Mt, 535. o.

14 GRUNDMANN: Mk, 284. o.

15 GRUNDMANN: Mk, 285. o.

16 DÓKA, 355. o.

A pohár kínálásánál elhangzó szavak megfelelnek a zsidó asztali közösség záróaktusának. Máté nem hangsúlyozza ki annyira, mint Márk, hogy a tanítványok előbb mindnyájan ittak a pohárból (Máté kihagyja az και επιον εξ αυτου παντες szavakat), és csak aztán hangzott el Jézus szava.

A sorrend (először az ivás, aztán a pohárige) kizár minden olyan spekulációt, amely az úrvacsora elemeinek szubsztancionális megváltozásával számol.

28. v. A kenyérral ellentétben a borhoz hosszabb magyarázat fűződik. A pohár nem egyszerűen Jézus vére, hanem a szövetség vére. Négy maiusculus kézirat a διαθηκης főnév elé közbeiktatja a καινης melléknevet. Nyilván L 22, 20 és 1Kor 11, 25 alapján. Ratzinger rámutat arra, hogy Máténál és Márknál a vér a mondat alanya, amíg Lukács és Pál az új szövetség véréről beszélnek, mert „figyelembe veszik a zsidók ellenkezését a vér fogyasztásával szemben. Ezért annak a közvetlen tartalma, ami fel van kínálva, nem a vér, hanem az új szövetség.”¹⁷

A szövetség vérenek az ószövetségi háttérét három helyen kereshetjük:

- a) 2M 24, 3 – 8. Az Istennel kötött szövetséget a levágott állatok vére teszi érvényessé, amelyet Mózes a népre hint. „Ezeknek a szavaknak az átvétele a Sínai hegyen kötött szövetséggel való összefüggésre utal.”¹⁸ Ezt a szövetséget Jézus meghaladottá tette, mert „Isten üdvrendjének alapja többé nem a törvény, hanem Jézus halála, pecsétje nem az állatok vére, hanem Jézus vére. Ez a jellemzés nyilvánvalóan polemikus szándékú, és megfelel Jézus kultusz-kritikájának.”¹⁹
- b) Jer 31, 31 – 34. Az új szövetség kifejezés Jeremiás könyvében található. A legrégebb-kéziratok csak szövetségről beszélnek. Máté (valamint Márk és Lukács) módosítja Jeremiás szavait. Jeremiásnál csak Izrael és Júda házára vonatkozik az új szövetség, itt viszont sokakra, tehát az egész emberiségre vonatkozik a szövetség.
- c) Ézs 52, 13 – 53, 12. A „sokakért” kifejezés Ézs 53, 12- re emlékeztet, anélkül, hogy idézné az Ebed-Jahve éneket. Jelzi azonban, hogy Jézus halála helyettesítő halál és váltságfalál. Csak Máténál van kimondva, hogy Jézus vére a bűnök bocsánatára szolgál. Márknál csak az újabb kéziratokban található ez a kiegészítés.

17 RATZINGER, Joseph - Benedikt XVI: Ježiš Nazaretský. Druhý diel. Trnava: Dobrá kniha, 2011, 312 o., ISBN 978-80-7141-721-7, 127. o (a továbbiakban: RATZINGER)

18 CRÜSEMANN, Frank: Das Alte Testament als Wahrheitsraum des Neuen. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus, 2011, 383 o., ISBN 978-3-579-08122-9, (a továbbiakban: CRÜSEMANN), 185. o.

19 DÓKA, 356. o.

Pálnál és Lukácsnál Jézus vére „értetek” van, ami szűkebb értelmet ad az Úrvacsorának, mint Máté és Márk „sokakért” kifejezése, amely kitágítja az Úrvacsora értelmét, és a vele élőket elkötelezetté teszi az egész emberiség felé. „Az, amit Izrael számára a Sínai hegyen kötött szövetség jelentett, „sokakra” lesz kiterjesztve, tehát univerzálissá válik.”²⁰

29. v. Ezeket a szavakat második pohárigének nevezzük. Ez az eszkatologikus kitekintés az ünnepélyes kinyilatkoztatás-formulával kezdődik. Az *ou μη πω* szavakban nem az a lényeges, hogy az Utolsó vacsora alkalmával ivott-e Jézus a pohárból, vagy nem. Ezek a szavak azt jelzik, hogy „máris elkezdődik Jézus asztalközösségének az a formája, amelynél ő „nem iszik”, hanem maga lesz az asztalközösség étele és itala.”²¹ Krisztusnak ezt az ígérését később az egyházban úgy értelmezték, „hogy az úrvacsoráról való minden megemlékezésnél a celebráló pap személyében Krisztus a vendéglátó, és akik veszik az Úrvacsorát, azok pedig vendégek, és ez előre vetíti Krisztus örök uralmát.”²²

Az Isten országában való étkezés az üdvösséget asztalközösséghez hasonlítja. „A mennyei Atya házában asztala a földre van téve, ami utalás az atyai házban lévő közösségre, és egyben záloga is ennek a közösségnek.”²³

Az úrvacsora „koncentráltan fejezi ki a keresztyén hit krisztológiai, szoteriológiai, ekkleziológiai és eszkatológiai vonásait.”²⁴

Krisztológiai dimenzió: Az Úr, aki az úrvacsorában jelen van, a megfeszített Jézus.

Szoteriológiai dimenzió: Az úrvacsora „sokak” bűnbocsánatára és üdvösségére lett rendelve.

Ekkleziológiai dimenzió: Az úrvacsora közösséget formál.

Eszkatológiai dimenzió: Az úrvacsorában az egyház Jézus dicsőséges megjelenésére vár.

30. v. Ez a vers átmenetet képez a következő perikópához. Lezárja a vacsorát a szokásos énekléssel, és az Olajfák hegyére irányítja az olvasó figyelmét.

20 CRÜSEMANN, 185. o.

21 DÓKA, 357. o.

22 PELIKAN, Jaroslav: *Ježiš v proměnách staletí*. Kostelní Vydří: Karmelitinské nakladatelství, 2008, 343. o., ISBN 978-80-7195-091-2 (a továbbiakban. PELIKAN), 88. o.

23 GRUNDMANN: *Mk*, 287. o.

24 DÓKA, 358. o.

A rabbinikus irodalom szerint a páskavacsora végén hallélt énekeltek, amelyet a 115 – 118 zsolttárok alkották. Azáltal, hogy Jézus a tanítványokkal zsolttárokat énekel, „jobban megérthetjük Jézus személyét, de másrészt jobban megértjük a zsolttárokat, amelyek Jézusban új szubjektumot kapnak.”²⁵

PÉTER FOGADKOZÁSA

(MT 26, 31 – 35)

³¹Akkor mondta nekik Jézus: Mindnyájan megbotránkoztok bennem ezen az éjszakán, mert meg van írva: Megverem a pásztort, és elszélednek a nyáj juhái. ³²De föltámadásom után előttetek megyek Galileába. ³³Péter ezt felelte neki: Ha mindenki megbotránkozik is benned, én soha meg nem botránkozom. ³⁴Jézus ezt mondta neki: Bizony, mondom neked, hogy ezen az éjszakán, mielőtt megszólal a kakas, háromszor tagadsz meg engem. ³⁵Péter ezt válaszolta neki: Ha meg kell is veled hálnom, akkor sem tagadlak meg téged. Hasonlóképen beszélt a többi tanítvány is.

Szövegkritikai megjegyzések

31. v. Egy papirusz, hat maiusculus és több minusculus kéziratban διασκορπισθησονται helyett διασκορπισω olvasható. Mondattanilag mindkét igealak helyes. A szenvedő igealak a helyénvalóbb, mert a nyáj szétszéledése a pásztor megverésének a következménye, nem pedig Isten két cselekvéséről van szó.

33. v. Egy papirusz és néhány minusculus kézirat kihagyja az αυτω névmást. Így is világos, hogy Péter Jézushoz beszél.

Néhány kézirat megtoldja az εν σοι εγω szavakat a δε módosító szóval, hogy még jobban kitűnjön, hogy Péter különbözni akar a többi tanítványtól.

34. v. Egy papirusz kézirat közbeiktatja a και kötőszót Jézus beszédének bevezetésénél. Nincs szükség erre a kötőszóra.

Egy papirusz kézirat és egy maiusculus kézirat kihagyja az εν prepozíciót a ταυτη τη νυκτι szavak előtt. Mondattanilag ez is helyes.

25 RATZINGER, 146. o.

Egy papirusz kéziratban αλεκτορα φωνησαι helyett αλεκτωποφωνιας olvasható. Mindkét módon ugyanaz jut kifejezésre.

Több-kéziratban απαρνηση helyett απαρνησει olvasható. Mondattanilag mindkét igealak helyes.

35. v. Néhány kéziratban και παντες helyett δε παντες vagy και δε παντες olvasható. A tartalom ez nem változtat.

Kontextus és szerkezet

Péter (és a többi tanítvány) fogadkozása közvetlenül az Utolsó vacsora után következik. Ezzel ez a perikópa egyrészt kiegészíti az Utolsó vacsora negatív keretét (lásd 26, 20 - 24 magyarázatát), másrészt előkészíti Péter háromszoros tagadását (26, 69 – 75).

Magyarázat

31. v. Máté (és a másik két szinoptikus) leírása szerint ez a beszélgetés útközben az Olajfák hegye felé játszódtott le. János szerint a Kedrón patakon túl lévő kertbe menet folyt le a beszélgetés (J 18, 1köv). A τοτε időhatározó szó ehhez az időponthoz köti az eseményeket.

Jézus megjövendöli az összes tanítványának (παντες υμεις), hogy megütközik benne. A σκανδαλιζω ige eredeti jelentése akadályt tenni valaki útjába, elgáncsolni, fellökni. Átvitt értelemben a következő jelentései lehetnek: megütközni, megbotráncozni, megbotráncoztatni, bűnre csábítani, méltatlankodásra készíteni, valakitől eltávolítani.

Jézus arra figyelmezteti a tanítványait, hogy hitük olyan lökést kap, ill. olyan akadályba ütközik, amelyet nem fog kibírni. Ebben is Isten akaratának megvalósulását látja, amit egy ószövetségi idézettel támaszt alá. Zak 13, 7-ben az ige felszólító módban van, itt pedig jövő időben (διασκορπισθησονται), mivel az ószövetségi szöveg át van formálva jövendöléssé.

Jézus önmagára és halálára vonatkoztatja a megvert pásztor képét. A szétszóródott juhok pedig a tanítványok. „Az apokaliptikus menekülés órája elérkezett.”²⁶ A menekülés és a szétszóródás megsemmisíti a tanítványi közösséget.

26 GRUNDMANN: Mk, 288. o.

32. v. Jézus rögtön a halálára való utalás után a feltámadásáról és a Galileában való megjelenéséről beszél. Egyben azt is jelzi, hogy a tanítványoknak is Galileába kell menni, ahova ő már azelőtt megérkezett (προαξω). Mint pásztor előzi meg a nyáját, ill. jár annak élén.

Csak röviden jelzem ezen a helyen azt a kérdéskört, hogy hol jelent meg Jézus a feltámadása után.²⁷ Márk szerint csak Galileában (Mk 14, 28 és 16, 7). Máté szerint Jeruzsálemben is (Mt 28, 10 – a párhuzamos helyen Márknál csak angyal jelenik meg) megjelent Jézus az asszonyoknak azzal az üzenettel, hogy a tanítványok menjenek Galileába.

Ebben az összefüggésben nem azon van a hangsúly, hogy hol fog Jézus a feltámadása után megjelenni, hanem azon, hogy a halála által szétesett tanítványi közösség Galileában fog újraalakulni. Marxsen szerint ez a jézusi mondás arra utal, hogy az ősgyülekezet Galileába várta Jézus parúziáját.²⁸

33. v. Jézus szavaira Péter válaszol. Ismét ő a tanítványok szóvivője. Nem zárja ki, hogy esetleg a többi tanítvány megbotráncozna Jézusban, de ami őt illeti, minden körülmény között (ουδεποτε) hű marad Mesteréhez.

34. Jézus ünnepélyesen válaszol Péternek. Válaszát az αμην λεγω σοι szavakkal kezdi. Ugyanígy kezdte szavait, amikor bejelentette, hogy egy a tanítványok közül árulóvá válik (26, 21). Közli Péterrel, hogy rövid időn belül, az éjszaka hátralevő része alatt háromszor fogja megtagadni (απαρνηση) Urát. Itt már nem megbotráncozásról van szó, hanem tagadásról. Péternek és a többi tanítványnak nem egyszeri botlásáról van szó, hanem arról, hogy az események folytán elvesztik a hitüket, hogy Jézus a megígért Megváltó.

Több magyarázó rámutat arra, hogy Jeruzsálemben nem volt szabad baromfit tartani. Függetlenül attól, hogy az egész városra vonatkozott ez a tilalom, vagy csak a templom környékére, a kakasszó a hajnalt fejezi ki. Máténál, Lukácsnál és Jánosnál egyszer szólal meg a kakas, Márknál kétszer.

35. v. Péter megerősíti a 33. versben mondott szavait, és kiegészíti fogadkozását arra az esetre is, ha meg kellene halnia Jézussal. Péter ígéreteihez hasonló szavakkal (ομοιως) csatlakozik a többi tanítvány is. Az eseményeknek ez a mozanata nincs részletezve.

27 A kérdés átfogó elemzését lásd: FISCHER, Karl-Martin: Das Ostergeschehen. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1980, 45 – 55. o.

28 Maxent idézi GRUNDMANN: Mk,

A GECSEMÁNÉ-KERTBEN (MT 26, 36 – 46)

³⁶Akkor elment Jézus velük egy helyre, amelyet Gecsemánénak hívtak, és ezt monda a tanítványoknak: Üljetek le itt, amíg elmegyek, és amott imádkozom. ³⁷Aztán maga mellé vette Pétert és Zebedeus két fiát, majd kezdett szomorkodni és gyötrődni. ³⁸Akkor ezt monda nekik: Felette szomorú az én lelkem mindhalálig! Maradjatok itt és virrasszatok velem. ³⁹Egy kissé továbbment, arca borult, és így imádkozott: Atyám, ha lehetséges, távozzék el tőlem ez a pohár; mindazáltal ne úgy legyen amint én akarom, hanem amint te. ⁴⁰Akkor visszament a tanítványokhoz, alva találta őket, és ezt monda Péternek: Ennyire nem bírtatok virrasztani velem egy órát sem!? ⁴¹Legyetek éberek és imádkozzatok, hogy kísértésbe ne esetek; mert jóllehet a lélek kész, de a test erőtlen. ⁴²Másodszor is elment, és így imádkozott: Atyám, ha nem távozhat el ez tőlem, hogy ki ne igyam, legyen meg a te akaratod. ⁴³Amikor visszatért, ismét alva találta őket; mert elnehezült a szemük. ⁴⁴Otthagytta őket, ismét elment, és harmadszor is imádkozott ugyanazokkal a szavakkal. ⁴⁵Akkor visszament a tanítványokhoz, és ezt monda nekik: Még mindig alusztok és pihentek? Íme, elközelgett az óra, és az Emberfia a bűnösök kezébe adatik. ⁴⁶Keljetek fel, menjünk! Íme elközelgett, aki engem elárul.

Szövegkritikai megjegyzések

36. v. Három maiusculus kéziratban fel van cserélve a μετ αυτων ο Ιησους szavak sorrendje, de ez a tartalom nem változtat.

Néhány kéziratban τοις μαθηταις helyett αυτοις vagy τοις μαθηταις αυτου olvasható. A tartalom ez nem változtat.

Hat maiusculus kéziratban αυτου helyett αν olvasható, egy papirusz kéziratban pedig ου αν. Ez csak részben módosítja a tartalmat: (ti) üljetek le, ill. üljetek csak.

Öt maiusculus kézirat felcseréli a προσευξωμαι εκει szavak sorrendjét. A tartalom ez nem változtat. Két maiusculus és néhány minusculus kéziratban προσευξωμαι helyett προσευξομαι olvasható. Mondattanilag mindkét igealak helyes.

38. v. Egy papirusz kézirat a μενετε után közbeiktatja a δε módosító szót. A tartalom ez nem változtat.

39. v. Több kéziratban προελθων helyett προσελθων olvasható. Ebben az összefüggésben a προελθων a helyesebb.

Egy papirusz és két maiusculus kézirat kihagyja a μου névmást a πατερ után. Nincs ok e szó törlésére.

40. v. A D kéziratban τους μαθητας helyett αυτοις olvasható. A tartalmon ez nem változtat.

42. v. A B kézirat kihagyja a λεγων szót az ima bevezetése előtt.

Egy papirusz és két maiusculus kézirat kihagyja a μου névmást a πατερ után. Nincs ok e szó törlésére.

Nyilván a jobb érthetőség kedvéért τουτο néhány kéziratban τουτο το ποτηριον helyett olvasható.

Néhány kézirat kiegészíti az ελθειν igét az απ' εμου szavakkal. A kiegészítés nélkül is világos a szöveg tartalma.

43. v. Három maiusculus kézirat felcseréli a παλιν ευρεν αυτοις szavak sorrendjét, de ez a tartalmon nem változtat.

44. v. Néhány kézirat felcseréli a παλιν απελθων προσευξατο szavak sorrendjét, de a tartalmon ez nem változtat.

Egy papirusz és három maiusculus kézirat kihagyja az εκ τριτου szavakat. Nincs ok e szavak törlésére.

Négy maiusculus és néhány minusculus kézirat kihagyja a παλιν szót a mondat végéről. Talán stilisztikai szempontból tartják feleslegesnek.

45. v. Néhány kézirat megtoldja a μαθητας főnevet az αυτου névmással. A kiegészítés nélkül is világos a szöveg tartalma.

Négy maiusculus és több minusculus kézirat kihagyja a névelőt a λοιπον főnév előtt.

Néhány kézirat megtoldja az ιδου ηγγικεν szavakat a γαρ módosító szóval. A tartalmon ez nem változtat.

Kontextus és szerkezet

A Gecsemáné-perikópát formailag három részre oszthatjuk: bevezetés (36 – 38), Jézus három imája (39 – 44), az elfogatás idejének a bejelentése (45 – 46).

Tartalmi szempontból szembe van állítva Jézus ébersége, imája és engedelmessége a tanítványok képtelenségével Jézussal virrasztani. Jézust megrendíti a halál közelsége, „s ebben a kísértésben az imádság erejével győzött.”²⁹

29 DÓKA, 360. o.

Az egész szakaszban a „virrasztani” – „aludni” ellentétpárnak jelképes értelme is van.

Kérdéses, mennyire vezethető vissza ez a perikópa Péter visszaemlékezésére. Még akkor is, ha a tanítvány emlékein alapul ez a leírás, figyelembe kell venni, hogy a tanítványok félálomban voltak, és Jézus nem volt a közvetlen közelükben, amikor imádkozott.

A történet Jézus engedelmességét hivatott bemutatni (v. ö. Fil 2, 8 és Zsid 2, 10. 17köv; 4, 14köv; 5, 7 – 10).

Magyarázat

36. v. Az Utolsó vacsora után Jézus a tanítványaival egy Gecsemáné nevű helyre ment. János szerint (J 18, 1) ez egy kert volt az Olajfák hegyének tövében a Kedron patakon túl. A Gecsemáné név valószínűleg olajprést jelent (*gat-semen*). Hieronymus egyházatya vallis pinguisissima-nak fordítja ezt a nevet (termékeny völgy). Ebben az esetben *Gé-samenei* volt a hely neve.

Ha Jézus meg akart volna szökni az üldözői elől, akkor éppen a Gecse-máné kertben lett volna erre az utolsó alkalma, hogy az Olajfák hegyén át menekülve a sötétben egéruat nyerjen. Nyilván azért játszódik le Jézus imaharca ezen a helyen. Jézus a tanítványait leülteti, mielőtt imádkozni megy.

37. v. Jézus csak három tanítványt visz magával. Pétert, Jakabot és Jánost. Ők alkotják a legszűkebb tanítványi kört. Ők hárman voltak jelen Jairus leányának a feltámasztásánál (Mk 5, 37), a megdicsőülés hegyén (Mt 17, 1köv), és ők voltak Andrással együtt az első tanítványok (Mt 4, 18 – 22).

A többi tanítvány hátrahagyása bizonyos feszültségben áll azzal, hogy Jézus három tanítványt magával visz. Ennek a ténynek „kerügmaikus jelentősége lehet: a három tanítványnak adott kinyilatkoztatás ismertté válik a gyülekezett előtt.”³⁰Nem véletlen, hogy éppen azok a tanítványok, akik látták Jézus megdicsőülését, most a gyötrődésének lesznek tanúi.

Jézus szomorkodni (λυπεισθαι) és gyötrődni (αδημονειν) kezd. Az αδημονειν kifejezés csak itt és Mk 14, 33-ban fordul elő. Szó szerint azt jelenti, hogy a néptől elválasztva lenni, tehát egyedül lenni. Jézus itt kezd magányos lenni. Magánya a kereszten éri el a csúcspontját (27, 46)

30 GRUNDMANN: Mk, 291. o.

38. v. Jézus szavakkal is kifejezi az érzéseit. Szavai a zsoltárookra (Zsolt 42, 6. 12; 43, 5) és Jónás könyvére (Jón 4, 3. 8 – 9) emlékeztetnek. Ezzel is kifejezésre jut, „hogy Jézus gyötrelmének az a mélysége is ’írászserű’, tehát Isten titokzatos terveibe tartozik.”³¹

A εως θανατου szavakat a következő módon fordíthatjuk, ill. értelmezhetjük: a) halálosan, b) egészen a halálom pillanatáig, c) már most halott szeretnék lenni, hogy megszabaduljak attól, ami rám vár.

Jézus a három tanítványt arra kéri, hogy virrasszon vele. Ez egyfajta segítségkérés, hogy a tanítványok mintegy örködjenek felette.

39. v. Jézus egy kicsit (μικρον) eltávolodik a három tanítványtól. Ez is jelzi, hogy egyedül készül Isten üdvakaratainak véghezviteléhez. Jézus testhelyzete az ima közben „kifejezi az egész felindultságát és annak a döntésnek a komolyságát, amely előtt áll.”³²A földre borulás egyúttal „az Isten előtt való legmélyebb megalázkodás gesztusa” is.³³V. ö. 1M 17, 3. 17; 4M 14, 5.

Jézus a bensőséges πατερ μου (Márknál αββα ο πατηρ) megszólítással kezdi imáját ebben a rendkívül nehéz pillanatban is. A zsidóságban az imában az ilyen megszólítás teljesen szokatlan. Ott csak az „Atyánk” megszólítás megengedett. Az őskeresztyénység viszont átvette imáiba ezt a megszólítást (v. ö. R 8, 15; Gal 4, 6). A πατερ μου szavaknak krisztológiai jelentőségük is van. Így csak a Fiú szólíthatja meg az Atyát.

Jézus imájában egyszerre van jelen „a menekülés és az engedelmesség, a kísértés és a győzelem.”³⁴

Istennél minden lehetséges (δυνατον εστιν). Őt még az ő saját üdvterve sem köti. Erre a tényre támaszkodik Jézus imádsága is.

A pohár (το ποτηριον) az Ószövetségből vett jelkép. A szenvedés és a halál jelképe, de Isten haragjának és ítéletének a jelképe is (Ézs 51, 17. 22; Jer 25, 15; JerSir 4, 21; Ez 23, 33 köv.; Zsolt 75, 9). A pohár már Jézusnál van, de most mégis azt akarja, hogy Isten vegye el tőle. Ez a kérés azonban ellentétben van Isten akaratával. Ezért jelenti Jézus imájának a zárómondata ennek az óriási kísértésnek a legyőzését. Jézus aláveti akaratát Isten akaratának. Jézus szavai a Miatyánkra utalnak: legyen meg a Te akaratod.

31 DÓKA, 361. o.

32 GRUNDMANN: Mk, 292. o.

33 DÓKA, 362. o.

34 DÓKA, 362. o.

40. v. Óriási kontraszt következik. A virrasztó, imádkozó, kísértéseket legyőző Jézus alva találja a három hátrahagyott tanítványt.

Jézus Pétert szólítja meg panaszával, amely viszont többes számban van megfogalmazva. Az a tanítvány, aki az imént (35. v.) még mindenre késznek mondta magát, most egy órát sem volt képes két társával ébren maradni.

41. v. Ebben az összefüggésben hangzik el a tanítványoknak és a keresztyén gyülekezetnek szóló általánosan megfogalmazott intés, ill. tanítás. Jézus iménti példája mutatja, hogy az éberség és az imádkozás „erősíthet meg minden keresztyént, hogy el ne bukjon a kísértésben.”³⁵Itt is utalás történik a Miatyánk hatodik kérésére.

„A ’kísértés’ – mint a Miatyánkban! – nem egyes erkölcsi bűnökre vonatkozik, hanem a végső, eszkatologikus idő alapvető, nagy veszedelmét jelenti: elszakadni Istentől, s ezzel elveszíteni az üdvösséget.”³⁶

Az ember azért esik könnyen kísértésbe, mert a test gyenge. Ha Jézusnak ebben a mondásában „a ti lelketek” és a „ti testetek” megfogalmazás lenne, akkor lehetne szó arról, hogy ennek háttérben a görög dualista emberszemlélet van. Így értelmezi Jézusnak ezt a mondását Grundmann, aki szerint „a kész lélek az éberség és az ima által tud uralkodni a gyenge test felett.”³⁷

Itt viszont birtokos névmás nélkül van szó lélekről, ill. Lélekről és testről. Ez azt jelenti, hogy a kész lélek, ill. Lélek (το πνευμα προθερον) itt Isten Lelkét jelenti (v. ö. Zsolt 51, 13köv.), amely az emberben munkálkodik. A gyenge test (σαρξ = *bászár*) pedig magát az embert jelenti, emberi mivoltának esendőségében.

Ebből következik, hogy a kísértésekben való megálláshoz nem elég a Lélek eddig bennünk végzett munkája, hanem szükség van újra és újra az éberségre és az imádkozásra. „Aki állandó virrasztás helyett az Istennel való kapcsolat emlékének párnáján alszik, mint a tanítványok, azok menthetetlenül elbuknak.”³⁸

42. v. Jézus újra elmegy imádkozni. Ez a cselekvése szemlélteti az iménti mondás érvényességét. Ezáltal még nagyobb lesz a kontraszt közte és az alvó tanítványok között.

35 DÓKA, 363. o.

36 DÓKA, 363. o.

37 GRUNDMANN. Mk, 294. o.

38 DÓKA, 363. o.

Jézus ugyanúgy szólítja meg Istent, mint az első alkalommal, de a továbbiakban már nem arról beszél, hogy lehetséges-e a pohár (a pohár egyébként nincs *expressis verbis* megnevezve) eltávolítása, hanem arról, hogy ha ez nem lehetséges, legyen meg Isten akarata. Itt ismét célzás történik a Miatyánkra. Ebben az imában Jézus még mélyebben azonosul Isten akaratával. Nem beszél a pohár eltávolításának lehetőségéről és saját akaratáról.

43. v. Jézus az ima után újra visszatér tanítványaihoz. Ugyanúgy alva találja őket, mint az első alkalommal. Most már meg is van indokolva, hogy miért alszanak: elnehezült a szemük. Jézus most már nem tesz nekik semmiféle szemrehányást.

44. v. A tanítványok megfeddése helyett Jézus harmadszor is elmegy imádkozni. Most már csak azt tudjuk meg, hogy ismét ugyanazokkal a szavakkal imádkozott. Jézus háromszori imája be akarja mutatni, hogy az ismétlődő imádság a kísértések legyőzésének az útja.

45. v. Az imádkozásból visszatérő Jézus ismét alva találja a tanítványait. Feddő kérdést intéz hozzájuk: Ti még most alusztok, amikor elközeledett a döntő óra?

Jézus a kísértés legyőzése után mint Emberfia vállalja, hogy a bűnösök kezébe átadják. A büntelen Jézus a bűnösök kezébe kerül.

46. v. A feddő kérdés és az eszkhatologikus óra elközeledésének bejelentése után felszólítás következik. Jézus felkelti tanítványait, mert megérkezett az áru-ló. Az Emberfiának „átadása” (παραδιδοται) egy konkrét „átadó” (παραδιδους) révén történik meg.

JÉZUS ELFOGATÁSA

(MT 26, 47 – 56)

⁴⁷Még beszélt, és íme megjött Júdás, egy a Tizenkettő közül, és vele együtt kardokkal és botokkal felszerelt nagy sokaság a főpapoktól és a nép véneitől. ⁴⁸Aki pedig elárulta őt, ezt a jelt adta meg nekik: Akit majd megcsókolok, az lesz ő, azt fogjátok el. ⁴⁹Majd egyenesen Jézushoz menve így szólt: Üdvözlégy Mester! Majd összecsókolgatta őt. ⁵⁰Jézus azonban ezt monda neki: Barátom, ezért jöttél? Akkor hozzámertek, rátették a kezüket Jézusra, és elfogták.

⁵¹Egy pedig azok közül, akik a Jézussal voltak, kardjához kapott, kirántotta, lecsapott a főpap szolgájára, és levágta a fülét. ⁵²Akkor ezt monda neki Jézus: Tedd vissza helyére kardodat; mert akik kardot fognak, kard által vesznek el. ⁵³Vagy azt gondolod, hogy nem kérhetném meg Atyámat, hogy adjon ide mellém tizenkét segreg angyalnál is többet? ⁵⁴De hogyan teljesednének be akkor az Írások, hogy ennek így kell történnie?

⁵⁵Akkor Jézus ezt mondta a sokaságnak: Mint valami rabló ellen, úgy jöttetek kardokkal és botokkal, hogy elfogjatok engem! Nap mint nap a templomban ültem, tanítottam, és nem fogtatok el. ⁵⁶Mindez pedig azért történt, hogy beteljesedjenek a próféták írásai.

Ekkor a tanítványok mind elhagyták őt, és elfutottak.

Szövegkritikai megjegyzések

49. v. Egy papirusz kézirat és egy maiusculus kézirat (C) kiegészíti Júdás egyenes beszédének a bevezetését az αυτω névmással. E nélkül is világos, hogy Júdás Jézushoz beszél.

49 – 50. v. Egy papirusz kézirat kihagyja Júdás szavait. Semmi sem indokolja e szöveg kihagyását.

50. v. A D kéziratban fel van cserélve Jézus válaszában a szavak sorrendje. A tartalmon ez nem változtat.

52. v. Néhány kéziratban fel van cserélve a την μαχαιραν σου szavak sorrendje, de ez a tartalmon nem változtat.

Négy maiusculus és több minusculus kéziratban απολουνται helyett αποθανουνται olvasható. Szinonimákról van szó.

53. v. Két maiusculus kézirat a μοι névmás után közbeiktatja a ωδε helyhatározót.

Öt maiusculus kézirat az αρτι után közbeiktatja a δυναμει igét. Így modális értelme lenne a mondatnak.

Néhány maiusculus kéziratban πλειω helyett πλειους vagy πλειον olvasható. Mondattanilag az összes nyelvtani forma helyes.

Néhány maiusculus kéziratban λεγιωνας αγγελων helyett λεγεωνω αγγελων vagy λεγεωνω αγγελου olvasható. Mondattanilag az összes nyelvtani forma helyes.

55. v. Öt maiusculus kézirat a καθ' ημεραν után közbeiktatja a προς υμας szavakat. Nem szükséges ez a kiegészítés.

Néhány kézirat felcseréli a εν τω ιερω εκαθεζομην διδασκων szavak sorrendjét, de ez a tartalom nem változtat.

56. v. Egy maiusculus és egy minusculus kézirat a μαθηται főnév után közbeiktatja az αυτου névmást. Ez nélkül is világos, hogy Jézus tanítványairól van szó.

Kontextus és szerkezet

Ez a perikópa az előzőekhez a következő módon kötődik:

- a. Az elfogadás rögtön azután történik, ahogy ezt Jézus bejelenti (46. v.).
- b. Beteljesedik, amit Jézus előre megmondott, hogy egy a Tizenkettő közül elárulja őt (26, 21).
- c. Beteljesedik, hogy a tanítványok meg fognak botránkozni Jézusban (26, 31).

Jézus elfogadásának leírása három mozzanatból tevődik össze.

- a. A fegyveresek érkezése és Júdás csókja (47 – 50. v.),
- b. Az egyik tanítvány fegyveres ellenállása (51 – 54. v.),
- c. Jézus szavai a tömeghez és a tanítványok futása (55 – 56. v.).

Magyarázat

47. v. Jézus szinte be sem fejezi a bekövetkezendő események megjövendölését, amikor megérkezik Júdás és a katonai csapat. Jézus szava szinte beindítja az eseményeket. Júdásról ismét ki van hangsúlyozva, hogy ő egy a Tizenkettő közül. Vétke ezért súlyosabb.

Júdás egy egész tömeggel jön Jézust elfogni. Nem feltűnés nélkül jár el tehát, amint ezt a főpapok szerették volna (26, 3 – 5).

A Júdással lévő „tömeg” alatt nyilván a szanhedrin rendfenntartó alakulatait kell érteni. Ezért jönnek a főpapoktól és a nép véneitől. Egyféle templomi rendőrségről van szó.

A felsorolt fegyverzet megfelel annak, amit a rómaiak engedélyeztek a zsidó rendfenntartó alakulatoknak.

48. v. Nem véletlenül használja az evangélista a σημειον kifejezést. Jézust, aki jeleket tett, jel segítségével fogják felismerni. Milyen nagy a különbség Jézus jelei és Júdás jele között.

Júdás a visszajára fordítja a csók szimbólumát (v. ö. 2Sám 20, 9). A tiszteletteljes és szeretetteljes köszöntés helyett ámulásra használja ezt az üdvözlési formát.

Jézust a templomszolgák nyilván azért nem ismerték volna fel, mert a külalakja nem különbözött a tanítványokétól. Ráadásul még sötét is volt.

49. v. Júdás a megbeszélte jel szerint jár el. Jézust rabbinak szólítja (lásd a 25. vers magyarázatát). Júdás nem csak megcsókolja Jézust, mint ezt előre jelezte (φιλησω az előző versben), hanem összecsókolgatta (κατεφιλησεν).

50. v. Jézus röviden kérdőre vonja Júdást. A εταιρε megszólítás a héber *chaber* megfelelője. Szemrehányó kérdéssel tudtára adja, hogy a csókja nem volt őszinte. Az εφ' ο παρει szavak fordítási lehetőségei a következők: Miért jöttél? Hát ezért jöttél? Miért vagy itt?

A csók jele után a templomszolgák rögtön el is fogták Jézust.

51. v. A szöveg nem tanítványokat említ, hanem azokat, akik Jézussal voltak. Ebből Lohmeyer azt a következtetést vonta le, hogy a beszámoló olyasvalaki elbeszélésén alapul, aki a Júdással érkezett csoportban volt.³⁹

Csak János evangéliumából tudjuk meg, hogy Péter volt a fegyveres ellenálló (J 18, 10). A szinoptikusok nem említik, hogy melyik tanítvány ragadott kardot. A főpap egyik szolgájának le is vágta a fülét. Csak Lukács szerint gyógyította meg Jézus a sérültet (L 22, 51), és csak János említi, hogy az illetőt Málkusnak hívták (J 18, 10).

52. v. A fegyveres incidens után Jézus tanítást ad a fegyverek használata ellen: aki kardot ragad, kard által vész el. Ezeknek a szavaknak nagy hatásuk volt a pacifizmus kialakulására. Figyelembe kell azonban venni, milyen körülmények között hangzottak el ezek a szavak.

³⁹ Lohmeyert idézi GRUNDMANN: Mk, 296. o.

Luther a két birodalomról való tanításából kiindulva úgy vélte, hogy „a kard az isteni rendhez tartozik, amely által végre lesz hajtvva az a büntetés, amely csak Isten kiváltsága. Mindenki azonban, aki mint magánszemély nyúl a kardhoz, de nem mint egy közhivatal viselője, kard által pusztul el. A kardnak tehát a közhivatalok viselőinél kell lenni – a katonáknál vagy a hóhéroknál, legyenek azok pogányok vagy keresztyének. Ezért Luther arra a következtetésre jut, hogy a kardot és a törvényt a rosszak büntetésére és a jók védelmére kell használni.”⁴⁰

53. v. Jézus azért mondhat le az erőszakról, mert tud a mennyei Atya őrizetéről. Az angyalok itt valamiféle mennyei harcosokként vannak ábrázolva. Ennek a képzetnek nyilván az ószövetségi *cöbáöt hassámajím* van a háttérben. A római hadsereg mintájára ezek a seregek légiókba vannak szervezve.

54. v. Jézus azért mond le az angyalok beavatkozásáról, hogy az Írások beteljesedhessenek. Nincs azonban megnevezve az az íráshely, amelynek be kell teljesednie.

55. v. Jézus ahhoz a tömeghez szól, amelyről a 47. versben történt említés. A λησθης kifejezéssel a zélótákat illették. Jézus elhatárolja magát tőlük, és kikéri magának, hogy oly módon jöttek őt letartóztatni, mint a ő is közéjük tartozna.

Jézus a templomban tanított, tehát tanító és nem bandavezér. Nem világos, hogy a καθ' ημεραν Jézus utolsó jeruzsálemi napjaira vonatkozik-e, vagy pedig egy hosszabb jeruzsálemi tartózkodására.

56. v. Jézus ismét az Írások beteljesedésére hivatkozik, Most már leszűkíti az Írásokat a próféták szavára. Valószínűleg Ézs 53-ra kell gondolnunk.

Jézus elfogatása a tanítványok futásával végződik. Kivétel nélkül mindnyájan otthagyták Urukát, és elfutottak. „A tanítványok futása apokaliptikus esemény.”⁴¹

40 PELIKAN, 228 – 229. o.

41 GRUNDMANN: Mk, 297. o.

JÉZUS KIHALLGATÁSA (MT 26, 57 – 68)

⁵⁷Azok pedig, akik megfogták Jézust, elvezették Kajafához, a főpaphoz, ahol összegyűltek az írástudók és a vének. ⁵⁸Péter pedig követte őt távolról egészen a főpap udvaráig, és bement, leült a szolgálkkal, hogy lássa, mi lesz a dolog vége.

⁵⁹A főpapak pedig és az egész nagytanács hamis tanúvallomást kerestek Jézus ellen, hogy halálra adhassák őt, ⁶⁰de nem találtak, noha sok hamis tanú állt elő. Végül pedig előálltak ketten, ⁶¹és ezt mondták: Ez azt mondta: Leronthatom az Isten templomát, és három nap alatt felépíthetem azt. ⁶²Ekkor a főpap felállt, és ezt mondta neki: Semmit sem felelsz arra, amit ezek ellened vallanak? ⁶³Jézus azonban hallgatott. A főpap ekkor azt mondta neki: Az élő Istenre kényszerítelek téged, hogy mondd meg nekünk, ha te vagy a Krisztus, az Isten Fia! ⁶⁴Jézus ezt mondta neki: Te mondtad. Sőt azt mondom nektek: mostantól fogva meglátjátok az Emberfiát a Hatalmas jobbján ülni, és eljönni az ég felhőin. ⁶⁵Akkor a főpap megszaggatta ruháját, és ezt mondta: Káromlást szóltok. Mi szükségünk van még tanúkra? Íme most hallottátok a káromlást. ⁶⁶Mi a véleményetek? Azok pedig így feleltek: Méltó a halálra.

⁶⁷Akkor az arcába köptek és a fejét verték. Akik pedig bottal verték, ⁶⁸ezt mondták: Próféta!d meg nekünk Krisztus, hogy kiütött meg téged?

Szövegkritikai megjegyzések

57. v. Néhány kéziratban Καιφαν formában olvasható a főpap neve.

58. v. Négy maiusculus és több minusculus kézirat kihagyja az απο prepozíciót a μακροθεν helyhatározó előtt. Nincs ok a prepozíció törlésére (απο μακροθεν = messziről; μακροθεν = messze).

59. v. Három maiusculus és néhány minusculus kézirat az αρχιερεις után közbeiktatja a και οι πρεσβυτεροι szavakat. Erre a betoldásra nincs szükség, mert a και το συνεδριον szavak következnek.

Három maiusculus kéziratban θανατωσωσιν helyett θανατωσουσιν olvasható. Mondattanilag a coniunctivus a helyesebb.

60. v. Négy maiusculus kézirat megismétli a και ουχ ευρον szavakat. Nyilván ezzel a hamis tanúk intenzív keresését akarják kifejezni.

Három maiusculus kézirat kiegészíti a mondatot a ψευδομαρτυρες szóval. A kiegészítés nélkül is világos, hogy két hamis tanú állt elő.

61. v. Néhány maiusculus kéziratban οικοδομησαι helyett αυτον οικοδομησαι ill. οικοδομησαι αυτον olvasható. Stilisztikailag helyesebb, ha az igének van tárgya.

63. Négy maiusculus kézirat és több minusculus kézirat betoldja az αποκριθεις participiumot az egyenes beszéd bevezetéséhez. Erre nincs feltétlenül szükség.

63. v. Három maiusculus és néhány minusculus kéziratban εξορκιζω helyett ορκιζω olvasható. Szinonimákról van szó.

Négy maiusculus és néhány minusculus kézirat kiegészíti a mondat végét a του ζωντος szavakkal.

65. v. Három maiusculus és több minusculus kézirat az egyenes beszéd elé közbeiktatja a οτι kötőszót, és ezáltal a főpap szavai függő beszédként vannak közölve. Az Álef kézirat az ιδε szócskát iktatja közbe.

Négy maiusculus és egy minusculus kézirat kiegészíti a mondat végét az αυτου névmással. Nem szükséges ez a kiegészítés.

66. v. A D kéziratban αποκριθεντες helyett az erőteljesebb απεκριθησαν παντες olvasható. Nyilván Mk 14, 64 alapján.

67. v. Három maiusculus és két minusculus kézirat a vers végét kiegészíti az αυτον névmással. Nem szükséges ez a kiegészítés.

Kontextus és szerkezet

A perikópa szorosan kapcsolódik az előzőhöz: a lefogott Jézust rögtön elvezetik, és kihallgatják. Péter említése az 58. versben előkészíti a következő perikópát.

Perikópánkat három kisebb részre oszthatjuk fel:

1. Jézus elvezetése és a nagytanács összeülése (57 – 58. v.),
2. Jézus kihallgatása és az ítélethozatal (59 – 66. v.),
3. Jézus megcsúfolása (67 – 68. v.).

A perikópa magyarázatot ad arra, hogy miért szolgáltatta ki a szanhedrin Jézust Pilátusnak. Két ilyen nyomós ok merül fel Jézus kihallgatása közben. Az egyik a templom pusztulásáról mondott prófécia, a másik pedig Jézus messiási mivolta.

„Nem kétséges, hogy Jézus kihallgatásának a részletei idővel az ősgyülekezet tudtára jutottak.”⁴² Ebből az következik, hogy a teológiai szempontok hangsúlyozása ellenére hiteles összefoglalót kapunk Jézus peréről.

Magyarázat

57. v. Ugyanazok az emberek (οι κρατησαντες), akik Jézust elfogták (εκρατησαν – 50. v.), rögtön el is vezetik őt Kajafáshoz. A főpap neve már 26, 3 óta ismert az olvasónak.

Kajafás házáról és az azzal összefüggő kérdésekről lásd 26, 3 magyarázatát.

Az írástudók és vének már jelen vannak (συνηχθησαν, Márk 14, 53 szerint még csak gyülekeztek συνερχονται), tehát már várják a fogoly érkezését.

Az írástudók és vének jelenléte arra utal, hogy a szanhedrin üléséről van szó (lásd a következő verset). A Talmud szerint a szanhedrinnek főbenjáró bűnökről csak nappal volt szabad tárgyalni, és az ítéletet csak a tárgyalás másnapján volt szabad meghozni (Sanh IV, 1). Ha a szanhedrin rendes üléséről van szó, akkor az ülés szabálytalan. Ellenvetésül fel lehet hozni, hogy a Talmudot a templom pusztulása után állították csak össze, hogy a Talmud a farizeusi jogfelfogást tükrözi, Jézus korában viszont a szaduceusok uralták a szanhedrint.

Az a valószínűbb, hogy itt csak egy előzetes ülésről van szó, amelynek az a célja, hogy terhelő bizonyítékokat gyűjtsön Jézus ellen.

58. v. Péter távolról nem a Jézust elvezető csoportot követi, hanem magát Jézust (αυτω). Péter tehát még Jézus követője, de már csak távolból, „ahol kisebb a veszély és van egerút.”⁴³ Péter egészen a főpap palotájának udvarába követi Jézust, majd elvegyül a szolgák között. Az αυλη itt udvart jelent. János evangéliumában (J18, 15köv) részletes tudósítást találunk arról, miként sikerült Péternek az udvarra való bejutás.

Nem világos, hogy az udvarról mennyit lehetett látni vagy hallani Jézus kihallgatásából.

59. v. Máté hangsúlyozza, hogy az egész szanhedrin összegyűlt. Nem az igazság megállapítása a testület célja, hanem Jézus megölése (v. ö. 26, 4). A cél elérésének módja pedig hamis tanúk találása. „A tanuvallomás keresése tehát pusztán formalitás.”⁴⁴ Világos tehát, hogy Jézust ártatlanul fogják elítélni.

42 GRUNDMANN: Mk, 300. o.

43 DÓKA, 370. o.

44 DÓKA, 370. o.

60a. v. A nagytanács fáradozása eredménytelen (ουχ ευρον), habár sok hamis tanú előállt. Nem világos, hogy az éjszaka kellős közepén honnan jött össze a rengeteg hamis tanú. Az a tény, hogy a szanhedrin nem talált Jézus bűnösségét bizonyítandó tanúkat, teológiaiilag azért fontos, mert ez a tény Jézus bűn nélküli voltára utal. Jellemző, hogy sokan tanúskodnak hamisan az ellen a Jézus ellen, aki sokakért adta életét.

60b – 61. v. A nagy igyekezetnek végül meglett az eredménye. Két tanú, tehát a szükséges minimum, emlékezett Jézusnak a templomról tett kijelentésére. Jézusnak ezt a kijelentését, amely szerint képes a jeruzsálemi templomot lerombolni, és három nap alatt újraépíteni, azonban csak János evangéliuma közli (J 2, 19 – 21). Márk megjegyzi, hogy Jézus kézzel épített ill., nem kézzel csinált templomról beszélt (Mk 14, 58). Máté nem kommentálja ezt a vádat. Csak néhány kézirat nevezi hamis tanúnak e két embert (lásd a szövegvizsgálatot).

62. v. Mivel Jézus nem reagál a vádra, a főpap feláll. A perrendtartás szerint ezt nem lett volna neki szabad megtenni. Kérdésével arra akarja készíteni Jézust, hogy a tanúk szavára adott válaszával rontson a helyzetén.

63. v. Jézus a főpap provokációját hallgatással utasítja vissza. Hallgat, mint Isten szenvedő szolgájához illik (Ézs 53, 7).

Jézus hallgatása egy második kérdés feltevésére készíti a főpapot. Előveszi az utolsó ütőkártyáját: esküvel kényszeríti Jézust válaszra. Csak Máté szerint használja a főpap az ünnepélyes esküre kényszerítő formulát. Az eskü alatti válasz követelése a zsidó perrendtartás szerint akkor volt szükséges, ha a vádlottat az igazmondásra akarták kényszeríteni vagy az ún. tisztulási ének elmondására szólították fel.

A főpap azt követeli Jézustól, hogy vallja meg, ő-e a Messiás, az Isten Fia. Meglepő, hogy a zsidó főpap a Messiás és az Isten Fia személyét azonosítja. A zsidóság ugyanis sohasem nevezte a Messiást Isten Fiának. Ez a megfogalmazás már az ősgyülekezet krisztológiáját fejezi ki. Ezen a ponton nyilvánvaló, hogy „Jézus perének keresztyén ábrázolásáról van szó.”⁴⁵ Az őskeresztyénség azzal hárította el a „Krisztus” cím félreérthetőségét, hogy „Jézus nem a Dávid trónján ülő, politikai hatalmasság értelmében a Krisztus, hanem olyan valaki, aki egészen Isten oldalára tartozik és személyének titka nem fejezhető ki immanens, emberi kategóriákban.”⁴⁶

45 HAENCHEN, Ernst: Der Weg Jesu. Berlin: Walter de Gruyter, 1968 (a továbbiakban: HAENCHEN), 505. o.

46 DÓKA, 372. o.

Figyelmet érdemel, hogy a főpap használja Jézussal kapcsolatban a Messiás kifejezést. Jézus „soha nem nevezi magát Messiásnak. Ha ez szóba kerül, akkor is mások mondják felőle.”⁴⁷

64. v. Jézus most már nem tér ki a válasz elől. Az első szavai (συ ειπας, v. ö. Mk 14, 62 εγω ειμι) kétértelműnek tűnhetnek, de a folytatás egyértelmű. Jézus nem csak azt mondja meg, hogy most kicsoda, hanem azt is (πλην λεγω υμιν), hogy ki lesz ő a jövőben. Többet mond el tehát, mint amennyit kérdeztek tőle.

Az απ’ αρι οψεσθε bevezetés fenyegető élt ad a jövődőlésnek (majd meglátjátok...). Jézus az Isten jobbára felmagasztalt Emberfiának mondja magát, aki az idők végezetével eljön végítéletet tartani. Két ószövetségi ige ötvözésének segítségével (Dán 7, 13 és Zsolt 110, 1) tesz bizonyosságot kilétéről és jövőbeli szerepéről. Bizonyos nehézséget okoz, hogy miként ülhet Jézus egyszerre Isten jobbján és a felhőn, de figyelembe kell venni, hogy ennek a két igének az összekapcsolását „az ősgyülekezet hitvallása és az Írásokból vett bizonyító ereje határozza meg.”⁴⁸

A 63. és 64. vers „sűrített” krisztológiát tartalmaz. Jézus egyszerre Isten szenvedő szolgálója (mivel hallgat, v. ö. Ézs 53, 7), Krisztus (Messiás), Isten Fia, Emberfia, az Isten jobbján ülő Király valamint a végítélet Bírója.

65. v. Jézus válaszára a főpap ruhájának megszaggatásával reagál. „A ruha megszaggatása a gyász vagy a megdöbbenés, megbotránkozás jele. Itt az utóbbi.”⁴⁹

A ruha megszaggatása után a főpap kijelenti, hogy Jézus Istent káromolta. Paradox módon Isten nevét csak a főpap mondta ki (Márk 14, 61 szerint ő is az Áldott kifejezést használja). Jézus tehát nem követhetett el istenkáromlást. A messiási igény támasztása nem számított a zsidóságban istenkáromlásnak (lásd Bar Kokhba esetét).

A főpap arra a következtetésre jut, hogy az istenkáromlás után már nincs szükség terhelő tanúkra, mivel a jelenlévők mind tanúkká váltak, akik hallották, mit mondott Jézus.

66. v. Rögtön fel is teszi a főpap a kérdést: mi a véleményetek erről? Úgy látszik, hogy a szanhedrin tagjai gondolkodás nélkül arra a véleményre jutottak (Máté nem mondja, hogy mindnyájan), hogy Jézus halált érdemel.

47 CSERHÁTI, 249. o.

48 GRUNDMANN: Mk, 302. o.

49 DÓKA, 373. o.

67. v. A döntéshozatal után rögtön megkezdődik Jézus megalázása és megsúfolása. Mivel nincs jelezve, hogy változna a mondat alanya, maguk a tanács-tokok alázzák meg Jézust. Jézus leköpésében és arcüritésében az Ézs 50, 6-ban és Mik 4, 14-ben olvasható próféciák teljesültek be.

68. v. Máté nem mondja, hogy Jézusnak letakarták az arcát (v. ö. Mk 14, 65). Ezek szerint hátulról ütötték őt bottal, és arra ösztökölték, hogy találja ki (= pró-fétálja meg), hogy ki ütötte őt meg. A gúnyolódás a 64. verssel függ össze: aki meg tudja profétálni a világ végezetét, annak igazán gyerekjáték kitalálni, hogy ki ütött rá. Az ütlelegelők Krisztusnak szólítják áldozatukat.

PÉTER MEGTAGADJA JÉZUST

(MT 26, 69 – 75)

⁶⁹Péter azonban kint ült az udvaron. Majd odament hozzá egy szolgálóleány, és így szólt: Te is a galileai Jézussal voltál. ⁷⁰Ő azonban mindenki előtt tagadta, és ezt mondta: Nem tudom, mit beszélsz. ⁷¹Amikor pedig kiment a kapuba, meglátta őt egy másik szolgálóleány, és azt monda az ott levőknek: Ez is a názáreti Jézussal volt. ⁷²És ismét tagadta esküvel: Nem is ismerem ezt az embert. ⁷³Kis idő múlva pedig az ott álldogálók mentek hozzá, és ezt mondták Péternek: Bizony, te is közülük való vagy; hiszen a kiejtésed is elárul téged. ⁷⁴Ekkor átkozódni és esküdözni kezdett: Nem ismerem ezt az embert. És azonnal megszólalt a kakas. ⁷⁵És visszaemlékezett Péter Jézus szavára, aki ezt mondta neki: Mielőtt megszólal a kakas, háromszor tagadsz meg engem. Aztán kiment onnan, és keservesen sírt.

Szövegkritikai megjegyzések

69. v. Néhány kézirat felcseréli a εκαθητο εξω szavak sorrendjét, de ez a tartalom nem változtat.

A C kéziratban Γαλιλαιου helyett Ναζωραιου olvasható. Lásd a magyarázatot.

70. v. Egy maiusculus kéziratban παντων helyett αυτων, négy másik maiusculus kéziratban αυτων παντων olvasható. Nincs ok a παντων szót megváltoztatni vagy kihagyni.

71. Négy maiusculus kéziratban εξελθοντα δε helyett εξελθοντα δε αυτον, egy maiusculus kéziratban pedig εξελθοντος δε αυτου olvasható. Mondattanilag mindhárom olvasat helyes, és mindegyikből világos, hogy Péter a cselekvő.

A D kézirat a jobb érthetőség kedvéért az αλλη névmás után közbeiktatja a παιδικη főnevet.

Öt maiusculus kéziratban τοις εκει helyett αυτοις olvasható. Mindkét módon a jelenlévőkre történik utalás.

Öt maiusculus és több minusculus kézirat a ουτος névmás elő közbeiktatja a και kötőszót. A mondat így jobban beleillik a szövegkörnyezetbe.

72. V. a D kéziratban οτι helyett λεγων olvasható. Ez megfelelőbb bevezetése az egyenes beszédnek. Az Álef kéziratban hiányzik a οτι kötőszó.

73. v. Két maiusculus kézirat kihagyja a και συ szavakat. Semmi sem indokolja e szavak törlését.

Két maiusculus kézirat a και γαρ után közbeiktatja a Γαλιλαιος ει szavakat. Így nyilvánvalóbb az utalás Péter tájszólására.

A D kéziratban δηλον σε ποιει helyett ομοιαζει olvasható. Ez az olvasat is erőteljesebbé teszi a tájszólásra való utalást.

75. v. Négy maiusculus és több minusculus kézirat az ειρηκοτος után közbeiktatja az αυτω névmást. A betoldás nélkül is világos, hogy Jézus Péterhez intézte szavait.

Kontextus és szerkezet

Péter tagadása erős ellentétben van Jézus bizonyágtételével. Jézus megvallja, hogy ő Isten Fia, Péter megtagadja, hogy Jézushoz tartozik. Péter tagadásáról mind a négy evangélista beszámol. Az ősgyülekezet felismerte, hogy „mindenki a bűnbocsánatból él. Ezért nem hallgatta el Péter tagadását sem.”⁵⁰

Péter három tagadásában nyilvánvaló a fokozódás. Először csak az állítást utasítja vissza, másodszor már Jézustól határolja el magát, mégpedig esküvel, harmadszor pedig átkozódva és esküdözve tagadja meg Urát. A Péterre kifejtett nyomás is fokozódik: Először csak neki szól a kérdés; másodszor mindenki előtt teszi fel egy szolgálólány a reá vonatkozó kérdést másoknak; harmadszor pedig többen vonják őt kérdőre.

50 GRUNDMANN: Mk, 314. o.

Magyarázat

69. v. A Péterrel történtek egy időben zajlanak Jézus kihallgatásával. Jézus bent van a tárgyalóteremben, Péter pedig kint az udvaron.

Pétert egy szolgálólány ismeri fel, és Jézussal hozza kapcsolatba. A jeruzsálemi szolgálólánynak Jézus egyszerűen csak egy galileai.

70. v. Péter úgy tesz, mintha nem értené a kérdést. Nem csak egyszerűen a szolgálólánynak mondja ezt, hanem mindenki előtt.

71. v. Péter felismerte a veszélyt, és ezért a kapu felé igyekezett. Ott viszont egy másik szolgálólány ismeri őt fel. Ő már nem Pétert szólítja meg, hanem a jelenevőket.

Ez a szolgálólány nem a galileai, hanem a názáreti Jézusról beszél. A „Názáreti Jézus” már egy megszilárdult megnevezés. Jézusnak a Ναζωραιος megnevezése először Szíriában volt használatos. Ennek alapján többen arra következtetnek, hogy az evangélium Szíriában keletkezett.

72. v. Péter második tagadása erőteljesebb. Eskü alatt állítja, hogy nem ismeri Jézust. Azzal ellentétben cselekszik, amit Mesterétől az esküről hallott (5, 33 – 37).

73. v. Pétert most már nem csak egy szolgálólány vonja kérdőre, hanem több jelenlevő (οι εστωτες) egyszerre. Ők már nem csak Péterről beszélnek, hanem a tanítványi csoportra céloznak (εξ αυτων). Állításukat egy érveléssel is alátámasztják: Péter galileai mivoltát elárulja a tájszólása is.

74. v. Az erőteljesebb vádra erőteljesebb válasz következik. Péter nem csak esküdzik, hanem átkokat mondva önmagára⁵¹ állítja, hogy nem ismeri Jézust. A szavak elhangzása után a kakas azonnal (ευθυς) megszólal.

75. v. A kukorékolás eszébe juttatja Péternek Jézus szavait (lásd a 34. verset). Elhagyja a főpap udvarát, és keserves sírásra fakad. Péter esete azt mutatja, hogy „az igazi tanítványság mindig akkor kezdődik, amikor valaki önmagában bízó, hiú és önhitt nagyotmondások után sírva fakad azon, hogy nem tud igazán tanítvány lenni.”⁵²

51 Az εἰσρκίζω kifejezés csak itt fordul elő az Újszövetségben.

52 DÓKA, 375. o.

JÉZUST ÁTADJÁK PILÁTUSNAK

(MT 27, 1 – 2)

¹Amikor reggel lett, a főpapok és a nép vénei valamennyien azt a határozatot hozták Jézus ellen, hogy halálra juttatják őt. ²Aztán megkötözték, elvitték, és átadták őt Pilátusnak, a helytartónak.

Szövegkritikai megjegyzések

1. v. A D kéziratban a hivatalosan hangzó ελαβον helyett εποιησαν olvasható.
2. v. Négy maiusculus és több minusculus kézirat a παρεδωκαν ige után közbeiktatja az αυτον névmást, hogy a mondat állítmányának legyen tárgya. Ugyanaz a négy maiusculus és néhány minusculus kézirat a helytartó Ποντιος nevét is közli.

Kontextus és szerkezet

Az a rövid perikópa átmenetet és összekötő kapcsot képez Jézusnak a szanhedrin előtti és a Pilátus előtti kihallgatása között. Egyben elvlasztja egymástól két tanítványnak – Péternek és Júdásnak – a különböző reakcióját annak felismerésére, hogy elárulták Mesterüket.

Magyarázat

1. v. Máté leírásából nem egészen világos, hogy az éjjeli ülés – amelynek leírását megszakítja Péter háromszoros tagadása - tartott reggelig, vagy egy új ülésről van szó, amely reggel kezdődött. A nagytanács tagjai ugyanazzal a szándékkal üléseznek, mint 26, 59-ben.

Vagy arról van szó, hogy Péter tagadása egy ülés alatt párhuzamosan történt meg, vagy pedig arról, hogy Péter tagadása az első ülés közben történt meg, amelyet egy másik reggeli vagy hajnali ülés követett.

Még ha két különböző ülésről is lenne szó, a szanhedrin nem tesz eleget annak a követelménynek, hogy nappal kell főbenjáró ügyekben dönteni, és csak másnap lehet ítéletet hozni (lásd 26, 57 magyarázatát), mert a napot estétől kezdtek számítani.

A συμβουλιον ελαβον szókapcsolat latinizmus = consilium capere.

2. v. Jézust megkötözik, mintha rabló volna (v. ö. 26, 55), és félni kellene attól, hogy szökést kísérel meg.

Máté leírásából úgy tűnik, hogy az egész szanhedrin átvonult Pilátushoz, hogy átadják neki Jézust. Az átadás részletei nincsenek leírva.

Máté közli Pilátus közbizalmi állását is – helytartó (ἡγεμῶν). Márk számára Pilátus annyira ismert személy, hogy nem tartja szükségesnek a közelebbi jellemzését.

Sokáig vita tárgya volt, hogy a ἡγεμῶν kifejezés alatt prokurátort vagy prefektust kell érteni. A vita 1961-ben dőlt el, amikor Caesareában a Tiberius császár tiszteletére épített tornyon „a következő latin felirat került a napvilágra: (Po)ntius Pilatus (Praef)ectus Iud(ea)e. Pilátus pontos rangja ezek szerint nem prokurátor volt, hanem Júdea tartomány prefektusa, egy a lovagi rendből származó parancsnok.”⁵³

JÚDÁS HALÁLA

(MT 27, 3 – 10)

³Amikor Júdás, aki őt elárulta, meglátta, hogy elítélték őt, megbánta tettét, és visszavitte a harminc ezüstöt a főpapoknak és a véneknek, ⁴és ezt mondta: Vétkeztem, mert ártatlan vért árultam el. De azok azt mondták: Mi közünk hozzá? A te dolgod. ⁵Ő pedig eldobta az ezüstöket a templomban, eltávozott; ment, és felakasztotta magát.

⁶A főpapok pedig felszedték az ezüstöket, és ezt mondának: Nem szabad ezt a templom kincsei közé tennünk, mert ez vérdíj. ⁷Aztán határozatot hoztak, és megvásárolták belőle a Fazekasmezőt az idegenek számára való temetőnek. ⁸Ezért hívják ezt a mezőt Vérmezőnek mind a mai napig. ⁹Akkor teljesedett be Jeremiás próféta mondása, aki így szólott: És vették a harminc ezüstöt, a felbecsültnek árát, akit Izrael fiai ennyire becsültek fel, ¹⁰és odaadták a Fazekasmezőért, ahogyan megparancsolta nekem az Úr.

Szövegkritikai megjegyzések

3. v. Két maiusculus és egy minusculus kéziratban παραδιδους helyett παραδους olvasható. Nyelvtanilag és mondattanilag mindkét participium helyes. Ha az árulást még folyamatban lévő eseménynek tekintjük, akkor a part. praes. a helyesebb. Ha már elintézett dolognak tekintjük, akkor a múlt idő a helyénvalóbb.

53 GIBSON, 106. o.

3. v. Öt maiusculus és egy minusculus kéziratban εστρεψεν helyett απεστρεψεν olvasható. Szinonimákról van szó.

Két maiusculus kéziratban a πρεσβυτερος főnév előtt is van névmás. Mondattani szempontból ez nem szükséges.

4. v. Három maiusculus kéziratban αθων helyett δικαιον olvasható. Szinonimákról van szó.

5. v. Az Álef kézirat közbeiktatja a τριακοντα számnevet az αργυρια főnév elé.

Három maiusculus kéziratban εις τον ναον helyet εν τω ναω olvasható. Talán kétféle felfogás van a háttérben arról, hogy meddig mehetett Júdás a templomban.

6. A B kéziratban κορβαν és a K kéziratban κορβοναν olvasható a κορβαναν helyett. Eltérő transzkripcióról van csupán szó.

9. v. Egy minusculus kéziratban (helyesen) Ιερεμιου helyett Ζαχαριου, és egy másik minusculus kéziratban (helytelenül) Ιησαιου olvasható.

Kontextus és szerkezet

Az evangéliumok közül egyedül Máténál olvashatunk Júdás haláláról. Lukács nem a passiótörténetben, hanem az Apostolok cselekedeteiben foglalkozik részletesen Júdás sorsával Mátyás apostollá választásával összefüggésben. Ott Péter mondja el Júdás halálának történetét (ApCsel 1, 16 – 20, 25). Ez a leírás azonban aligha harmonizálható Máté verziójával.

Máté két okból iktathatta be ezt a történetet éppen erre a helyre:

- Ellentétet alakít ki Péter és Júdás viselkedése között.
- Mivel Júdás bevallja, hogy ártatlan vért árult el (4. v.), a főpapoknak az lett volna a dolguk, hogy a Pilátus által még el nem ítélt Jézus érdekében közbelépjenek, és a tárgyalást leállíttassák (v. ö. 5M 21, 7 - 9).

A perikópa első részében Júdás a cselekvő (3 – 5. v.), míg a perikópa második részében a főpapok cselekednek (6 – 10. v.).

Magyarázat

3. v. Nem tudjuk meg, mikor és kitől tudta meg Júdás, hogy Jézust elítélték. Α τωτε ιδων arra utalhat, hogy Júdás látta a Pilátushoz tartó menetet, és akkor ébredt rá, hogy milyen következménnyel járt a tette.

Júdás látván a következményeket, megbánta tettét. A megbánás hátterében az is lehet, hogy Júdás tudhatta, hogy 5M 25, 27 szerint „átkozott, aki vesztegetést fogad el azért, hogy ártatlan embert megöljön.” Júdás ráébredhetett, hogy átkot vont magára, és átok alatt van. „Júdás másik tragédiája - az áruláson kívül – abban van, hogy nem volt képes hinni a megbocsátásban. Ezért a bánkódása kétségbeeséssé válik.”⁵⁴

A megbánásának azzal ad kifejezést, hogy visszaviszi a harminc ezüstöt azoknak, akiktől kapta. Lehet, hogy így akart az átoktól szabadulni. Ez nyilván valamikor később történhetett, mert az előző vers szerint az egész szanhedrin Pilátushoz megy ill., már nála van.

4. v. Júdás bűnvallást tesz (ἠμάρτων). Megvallja, hogy ártatlan vért árult el. A szanhedrin után (26, 60) Júdás is megvallja Jézus büntelenségét. Az ártatlan vér kiontása az Ószövetség szerint különösen súlyos bűn (v. ö. 5M 27, 25; 1Sám 19, 5; 25, 31; 2Kir 21, 16; 24, 4; Zsolt 106, 38; Jer 7, 6).

A főpapok és a vének cinikus érdektelenséget mutatnak. Júdás a bűnével magára marad.

5. v. Mivel a főpapok és a vének nem vették el tőle a pénzt, bedobta a pénzérméket a templomba. A ναός alatt itt nyilván a templom előcsarnokára kell gondolni.

A pénz egyoldalú visszaadásával akarta Júdás a „korabeli szokásoknak megfelelően semmissé tenni a megállapodást.”⁵⁵ Ezután eltávozott a templomból, és felakasztotta magát.

A korabeli zsidóságban az volt a felfogás, hogy „a hamis vádlókat ugyanazal a büntetéssel büntették, amellyel a hamisan megvádoltat büntették volna.”⁵⁶ Júdás halált okozott, tehát e felfogás szerint halált érdemel. A büntetését saját kezűleg hajtja végre.

Máté a legszűkszavúbban – egyetlen szóval - írja le Júdás halálát: ἀπηγξάτο. Az „elment , és felakasztotta magát” szókapcsolat megtalálható 2Sám 17, 23-ban is. Ott Akhítófel öngyilkossága van leírva. A két öngyilkosságot párhuzamba lehet vonni. Akhítófel hűtlen lett Dávidhoz, és Absolon pártjára állt.

54 RATZINGER, 74. o.

55 GRUNDMANN: Mt, 550. o.

56 GRUNDMANN, u. o.

6. v. A főpapok felismerik, hogy az eldobott pénzt nem lehet a templomban hagyni, hanem kezdeni kell vele valamit. Összeszedik tehát a pénzt. Nem tudjuk, hogy ez mikor történt. A történet fonala szerint a nagytanács tagjai éppen Pilátusnál vannak.

Ami a pénz további sorsát illeti, egyetértenek abban, hogy a pénz nem kerülhet a templomi kincstárba. Ezt azzal indokolják, hogy a pénz védjé. Nem mondják ugyan, hogy ártatlan vérnek az ára (lásd a 4. verset), de maga az a tény, hogy nem tartják helyesnek ezt a pénzt a templomi pénztárba tenni, azt bizonyítja, hogy elismerik, hogy „piszkos” pénzről van szó.

7. v. Nem tudjuk, mikor született meg a döntés (a συμβουλιον δε λαβοντες szókapcsolat latinizmus = consilium capere) arról, hogy vásárolnak egy telket, egy bizonyos Fazekasmezőt, temetkezési helyül a Jeruzsálemben elhunyt idegenek számára.

Nem világos, hogy a ξενοι alatt más nemzethez tartozó embereket kell-e érteni, vagy pedig Jeruzsálemben kívülieket, akik valamilyen oknál fogva (pl. zárándoklat alatt) éppen Jeruzsálemben haltak meg.

Ha a főpapok idegen nemzetiségű emberekre gondoltak, akkor a következő logika szerint jártak el: „a tisztátalan pénzt egy tisztátalan hely megszerzésére használták fel tisztátalan emberek számára.”⁵⁷

Ha idegen népekhez tartozó emberekre gondolunk, akkor ennek a vásárlásnak nem csak gyakorlati, hanem teológiai jelentősége is van: Jézus halála révén Jeruzsálemben helyet kapnak az idegenek is.

8. v. A „Vérmező” megnevezés indoklása formailag megfelel az ószövetségi etimológiáknak (pl. Beér-Seba - 1M 26, 33; Perc-Uzzá - 2Sám 6, 8). A εως της σημερον formula arra utal, hogy az evangélium keletkezésének idején már hosszabb idő eltelt azóta, ahogy a Fazekasmezőből Vérmező lett.

9-10. v. Ebben a vásárlásban az evangélista egy ószövetségi jövendölés beteljesedését látja. Az evangélista Jeremiásnak tulajdonítja azt az ószövetségi idézetet, amelynek alapja Zakariás könyvében található.

Nyilván azért tévedett az evangélista éppen így, mert Jeremiás könyvének 18. fejezetében található egy példázat a fazekas munkájáról, a 19. fejezetben pedig a próféta összetöri azt a cserépkorsót, amit a fazekastól vett. Ebben a fejezet-

57 GRUNDMANN: Mt, 551. o.

ben szó van papokról és vénekről (1. v.), ártatlan vérről (4. v.) és temetkezésről (11. v.). Azért is gondolhatott az evangélista Jeremiásra, mert erről a prófétáról fel van jegyezve, hogy mezőt vásárolt (Jer 32).

Máté kiegészíti az ószövetségi próféciaát az απο υιων Ισραηλ szavakkal. Ezzel ki akarja hangsúlyozni a főpapok felelősségét Jézus haláláért.

A harminc ezüstpénzről szóló prófécia értelmét és beteljesedését 26, 15 alapján érti meg az olvasó.

Máté evangéliuma gyakran idézi az Ószövetséget. Ezekben az idézeteken belül különösen jellemzőek Mátéra az ún. reflexiós idézetek. „A reflexiós idézetek alatt az Ószövetség olyan idézését kell érteni, amelyekben Máté kimondottan megállapítja ill., reflektálja a közvetlen összefüggést az általa leírt esemény és az ószövetségi íráshely között.”⁵⁸ Az evangéliumon belül Júdás halálának a megindoklása az utolsó reflexiós idézet.

EXKURZUS: JÚDÁS HALÁLÁNAK ÁBRÁZOLÁSA AZ APOSTOLOK CSELEKEDETEIBEN ÉS PAPIASNÁL⁵⁹

Lukács nem a szenvedéstörténetbe helyezi be Júdás halálának a történetét, hanem az Apostolok cselekedeteibe (ApCsel 1, 16 – 20. 25), ahol az áruló haláláról Péter számol be mintegy százhusz ember előtt (1, 16), mielőtt Júdás helyett Mátyást választják meg apostollá.

Péter két zsoltáridézettel (Zsolt 69, 26 és 109, 8) indokolja meg, hogy miért halt meg Júdás, és miért kell valaki másnak átvenni a tisztjét.

Júdás tettét súlyosbítja, hogy ő a tanítványok közé tartozott, és részt kapott a szolgálatból. Az itt szereplő κληρος sorsot, kisorsolt részt, örökséget jelent, és arra a feladatkörre utal, amit valaki egy vezetőtől a megbízás során kapott. A Tizenkettő körébe való tartozás rangot jelent. Júdás felelőssége éppen azért igen nagy, mert ő Jézus kiválasztottainak körébe tartozott.

58 SCHULZ, 165. o.

59 Az exkurzus Fabiny Tamás „Júdás Iskariótes halála az Újszövetségben és annak hatástörténetében” c. tanulmánya alapján van feldolgozva. In: Biblia Sacra Hungarica. A könyv, mely örök életet ad. Budapest: Országos Széchényi Könyvtár, 2008, 43 – 53. o.

Lukács alapvetően eltér Máté tudósításától azon a ponton, hogy őszerinte maga Júdás vásárol egy mezőt, amit aztán az ő, alighanem balesetből bekövetkezett halála után neveznek el Vérmezőnek. Máté és Lukács szemlélatomást egészen különböző hagyománya ebben az etimológia alapjául szolgáló elnevezésben találkozik.

Alapvető különbséget jelent az, hogy Máté szerint Jézus véréről, Lukács szerint viszont Júdáséről kapta a nevét ez a terület. Feltűnő továbbá, hogy Lukács sem a harminc ezüstöt, sem a Zakariás-idézetet nem említi. Amiről viszont tudósít, az lényegében egy baleset: Júdás „arcra bukott” vagy „ fejre állt” (πρηνης γενομενος), és „meghasadt” vagy „kettészakadt” közepén (ελακησεν μεσος), aminek következtében egész belső része kiömlött (εξεχυθη παντα τα σπλαγχνα) - (ApCsel 1, 18). A szöveg nem említi, hogy Júdás miként és honnan esett fejre. A test belső részeinek kifordulása a lázadó Amaszá csúfos végére emlékeztet: „kiontotta belét a földre” (2Sám 20, 10). Különböző korok magyarázóit sokat foglalkoztatta Lukács naturalisztikus leírása. Igen régi vélekedés az, hogy Júdás lelke a kiömlő beleken keresztül távozott. Azért nem a száján keresztül, mert ajkaival megcsókolta Jézust, így az ő gonosz lelke nem távozhatott a Jézus által megszentelt ajkán keresztül.

Papias hierapolisi püspökkel kezdődik a Júdás halálához kapcsolódó legendák láncolata. Papias a következő hagyományt őrizte meg Júdás haláláról: „Az istentelenség igen nagy mintapéldáját szolgáltatta ebben a világban Júdás, egész testével utálattá vált. Mert ahol egy szekér könnyedén áthaladt, ott ő nem tudott átmenni; még akkor sem tehetne volna meg, ha csak a fejének tömegéről lett volna szó. Szemhéjai – mint mondják –, annyira megdagadtak, hogy a világosságot egyáltalán nem láthatta, szeme világát az orvosok még szemvizsgáló tüskörrel sem tudták megnézni, annyira beestek. Szeméremteste minden szégyennivalónál undokabb és nagyobb lett, testének minden részét elárasztotta a genny, meg a férgek, és ezek váladékaiban minduntalan előtörtek kíznásra. A magában hordozott gyötrődés és fájdalom után – mint mondják –, egy elhagyott tanyán halt meg, mely bűze miatt puszta és lakatlan vidékké változott egészen a napjainkig, és rajta még senki sem tudott átmenni anélkül, hogy az orrát ne tömte volna be kezeivel. Ekkora bűz áradata lepte el teste miatt azt a földet.”

Nyilvánvaló, hogy ez a legenda párhuzamba hozható Antiochus Epiphanes rettentő fájdalmakkal járó betegségéről és haláláról szóló beszámolóval, valamint I. Heródes Agrippa gyötrelmes halálával. Az Apostolok Cselekedetei írója szerint

„férgék emésztették meg, így pusztult el” (ApCsel 12,23). Júdás Papias által leírt betegsége és halála párhuzamba állítható azzal a leírással is, amelyben Josephus Flavius ecseteli Nagy Heródes gyötrelmeit.

Papias szerint Júdás árulása „az istentelenség nagy mintapéldája” volt. Júdás kínjai ilyen plasztikus ábrázolásának tehát elsősorban figyelmeztető és egyházfegyelmi okai vannak.

Papias teljességgel más halált ábrázol, mint akár Máté, akár Lukács. Abban kétségtelenül Lukácshoz áll közelebb, hogy nem – Jézus halálát is megelőző – öngyilkosságról, hanem egy isteni igazságszolgáltatást sejtető későbbi halálnemről tud. Ugyanakkor Lukáccsal szemben nála nem balesetről, hanem hosszú szenvedésről van szó.

JÉZUS PILÁTUS ELŐTT (MT 27, 11 – 14)

¹¹Jézust pedig ott állították a helytartó elé. A helytartó megkérdezte őt: Te vagy-e a zsidók királya? Jézus pedig ezt mondta neki: Te mondd. ¹²Amikor pedig a főpapok és vének vádolták őt, semmit sem válaszolt. ¹³Akkor azt mondta neki Pilátus: Nem hallod-e mindazt, amit ellened vallanak? ¹⁴Ő azonban nem válaszolt neki egyetlen szavára sem, úgy hogy a helytartó nagyon elcsodálkozott.

Szövegkritikai megjegyzések

11. v. Két maiusculus kéziratban εσταθη helyett εστη olvasható. A szenvedő igealak a helyes. A mondat rejtett alanyát a szanhedrin tagjai képezik.

Két maiusculus kéziratban hiányzik a ηγεμων főnév, de így is világos, ki a kérdező.

Négy maiusculus kézirat Jézus válasza elő közbeiktatja az αυτω névmást, de a betoldás nélkül is világos, hogy Jézus Pilátusnak válaszol.

Kontextus és szerkezet

A kitérő után, amely Júdás halálával ill., a harmic ezüstpénz felhasználásával foglalkozott, az evangélista visszatér a történet fővonalához. A 11. vers szorosan kapcsolódik a 2. vershez.

A Pilátus előtti kihallgatás első jelenetének menete megfelel a szanhedrin előtti kihallgatás lefolyásának: Jézust kérdezik, ő röviden válaszol (lásd 26, 64), a további vádakra és kérdésekre hallgatás a válasza.

Magyarázat

11. v. A főpapok és a vének (őket rejti a szenvedő igealak) Jézust a helytartó elé állítják. Ezzel lemondanak az illetékességükről Jézus ügyében. Ennél többet is tesznek. Jézus „Pilátusnak való átadása az Izraelből való kirekesztését jelenti.”⁶⁰

Úgy látszik, hogy a tanácsstagok nem az általuk hozott halálos ítélet jóváhagyását akarják, mivel nekik nem volt joguk a halálos ítélet végrehajtására, hanem azt kívánják, hogy Pilátus egy új pert folytasson le, amely halálos ítélettel és annak végrehajtásával végződik.

A feltételezések szintjén elmondhatjuk, hogy a főpapok úgy okoskodhattak, hogy ha a rómaiak által lefolytatott tárgyalás révén végzik ki Jézust, akkor nem kell félniük a nép ellenük irányuló haragjától. Arra is gondolhattak, hogy ha Jézus a szegyenletesnek tartott megfeszítés által hal meg, akkor nem lesznek holtá után tisztelői és hívei.

Úgy látszik, Pilátus hajlandó rögtön elkezdni a tárgyalás lefolytatását. Az evangélista nyilván tömörítve adja elő a tárgyalás első szakaszát. Ezért irányul Pilátus első kérdése a lényegre: Te vagy-e a zsidók királya? Nyilvánvaló, hogy Pilátus politikai ügyként kezeli Jézus esetét ill., politikai pernek tekinti a tárgyalást. Ezért a Jézushoz intézett kérdése politikai síkon mozog. Őt, mint a Római Birodalom képviselőjét az érdekli, hogy Jézus veszélyt jelent-e Róma uralmára.

Grundmann szerint a „zsidók királya” kifejezés „sem nem messiási, sem nem politikai-jogi megnevezés; az előbbi így hangzik: Izrael királya (pl. Mk 15, 32), az utóbbi pedig ekképpen: Júdea királya (pl. L 1, 5); ennek a kifejezésnek inkább megvető jellege van.”⁶¹

Ellenvetésül fel lehet hozni, hogy a napkeleti bölcsek is a zsidók királyát (Mt 2, 2) keresték, és az ő esetükben ki lehet zárni mindennemű lekicsinylő felhangot. Pilátus szóhasználatában inkább az jut kifejezésre, hogy a pogányok nem tesznek finom teológiai különbségeket, hanem számukra a Messiás és a zsidó király ugyanaz.

Jézus válaszáának értelmezése előtt szükséges tisztázni az egyes messiási megnevezések tartalmát.

60 GRUNDMANN: Mk, 306. o.

61 GRUNDMANN: Mk, 307. o.

A *Krisztus* megnevezés „a zsidó várakozások vallásos jellegét hangsúlyozza: a Krisztus az, akit Isten felkent.”⁶²

A *Dávid Fia* megjelölés „a Messiás származását határozza meg.”⁶³

Az *Izrael királya* cím „a várakozás politikai, nacionalista jellegét hangsúlyozza. A Messiás, aki majd az egész világot uralni fogja, Izrael, azaz a választott nép királya lesz.”⁶⁴

Pilátus nyilván az érdekl, hogy Jézusnak vannak-e politikai és hatalmi ígé-
nyei. Pontatlanul ugyan, de afelől érdeklődik, hogy Jézus Izrael királyának tart-
ja-e magát.

Az így feltett kérdésre Jézus a *συ λεγεις* szavakkal válaszol. Ez a válasz nem azonos a főpaprak adott *συ ειπας* (26, 64) felelettel. Jézus visszautasítja a vádat. „Ezt te mondd” – így lehetne fordítani a választ. A sorok között benne van ez is: ezt nem én mondtam. Jézus tehát elhatárolja magát a zsidó politikai nacionalista messianizmustól.

Két ténnyel lehet alátámasztani, hogy Jézus választát nemlegesnek kell tekin-
teni: a) Pilátus nem alapoz erre a válaszra semmilyen vádat, b) a főpaprak szüksé-
gesnek tartották Jézust vádolni (12. v.).

12. v. Az evangélista nem részletezi, mivel vádolták a főpaprak és a vének Jé-
zust. Nyilván ugyanazok a vádak hangoztak el, mint a szanhedrin előtt, csak ép-
pen úgy lettek megfogalmazva vagy módosítva, hogy Pilátus is megértse azokat.

Jézus ugyanúgy hallgat, mint a szanhedrin előtt (26, 63). Ismét Isten szenvedő
szolgájaként viselkedik (Ézs 53, 7).

13. v. Pilátus felszólítja Jézust, hogy reagáljon a vádakra. Felhívja a figyelmét
a vádak komolyságára. Arra ösztökéli őt, hogy mondjon valamit a saját védelmé-
re, és tisztázza magát a vádak alól.

14. v. Az *ουδε εν ρημα* megfogalmazásból arra lehet következtetni, hogy Pilá-
tus többször biztatta Jézust, hogy tisztázza magát a vádak alól. Jézus hallgatásán
nagyon elcsodálkozott. Csak Máté hangsúlyozza, hogy a helytartó nagyon (*λιαν*)
csodálkozott Jézus viselkedésén.

Csodálkozott azon, hogy Jézus nem akarja kihasználni a védekezéshez
felkínált alkalmat. Ennek a csodálkozásnak mélyebb teológiai értelme is van. „Ez
a pogányok reagálása Jézus isteni valóságára, amely a hallgatásában is megmu-
tatkozott.”⁶⁵

62 DÓKA, 377. o.

63 U. o.

64 U. o.

65 DÓKA, 378. o.

JÉZUS ÉS BARABÁS

(MT 27, 15 – 26)

¹⁵Ünnepenként pedig a helytartó szabadon szokott bocsátani a sokaságnak egy foglyot, akit ők akartak. ¹⁶Volt pedig akkor egy nevezetes foglyuk, akit Barabásnak hívtak. ¹⁷Mikor tehát egybegyűltek, ezt mondta nekik Pilátus: Melyiket akarjátok, hogy szabadon bocsássam nektek: Barabást, vagy Jézust, akit Krisztusnak mondanak? ¹⁸Tudta ugyanis, hogy irigységből szolgáltatták ki neki.

¹⁹Amikor pedig a bírói székben ült, üzenetet küldött hozzá a felesége. Ezt üzenete: Ne avatkozz annak az igaznak a dolgába; mert sokat szenvedtem ma álmomban miatta.

²⁰A főpapok és vének azonban rábeszéltek a sokaságot, hogy Barabást kérjék ki, Jézust pedig vesztítsék el. ²¹Erre a helytartó megkérdezte tőlük: Mit akartok? A kettő közül melyiket bocsássam nektek szabadon? Azok pedig ezt mondták: Barabást. ²²Pilátus ezt mondta nekik: Mit tegyek hát Jézussal, akit Krisztusnak mondanak? Mindnyájan ezt mondták: Feszítsessék meg! ²³Aztán ezt kérdezte: De mi rosszat tett? Azok pedig még jobban kiáltoztak: Feszítsessék meg!

²⁴Amikor Pilátus látta, hogy semmi sem használ, hanem még nagyobb lesz a zavargás, vizet hozott, megmosta kezeit a sokaság előtt, és ezt mondta: Ártatlan vagyok ettől a vértől. Ám ti lássátok! ²⁵Az egész nép ezt felelte: Az ő vére rajtunk és gyermekeinken. ²⁶Akkor szabadon bocsátotta nekik Barabást; Jézust pedig megostoroztatta, és kiszolgáltatta, hogy megfeszítsessék.

Szövegkritikai megjegyzések

16. v. Az öt legtekintélyesebb maiusculus kéziratban hiányzik, hogy Barabásnak volt egy másik neve is: Ιησοῦς. Lásd a magyarázatot.

Egy maiusculus és néhány minusculus kézirat nyilván Mk 15, 7 alapján közli Barabás bebörtönzésének az okát.

17. v. Két maiusculus kéziratban az οὐν módosító szó helyett δε olvasható. A tartalom ez nem változtat.

Újra hiányzik az öt legtekintélyesebb maiusculus kéziratban, hogy Barabásnak volt egy másik neve is: Ιησοῦς.

21. v. Három maiusculus kéziratban Barabás neve előtt nincs határozott névelő. Lásd a magyarázatot.

22. v. a D kéziratban ποιησω helyett ποιησωμεν olvasható. Fejedelmi többségről lehet szó.

Két maiusculus és néhány minusculus kézirat a λεγουσιν után közbeiktatja az αυτω névmást. A betoldás nélkül is világos, hogy a tömeg Pilátusnak válaszol.

23. Néhány kéziratban Pilátus kérdése hosszabban van bevezetve: ο δε ηγεμων εφη ill., λεγει αυτοις ο ηγεμων.

24. v. Két maiusculus és egy minusculus kéziratban az απεναντι prepozíció helyett κατεναντι olvasható. Szinonimákról van szó.

Egy maiusculus kéziratban οχλου helyett λαου olvasható. Az utóbbi kifejezés az egész népre hárítja a felelősséget a döntésért.

Három maiusculus kéziratban τουτου helyett του δικαιου τουτου, és egy minusculus kéziratban δικαιου olvasható. Ezek a változtatások krisztológiai kijelentéseket adnak Pilátus ajkára.

26. v. Öt maiusculus kézirat a παρεδωκεν ige után közbeiktatja az αυτοις névmást. A betoldás azt a benyomást kelti, hogy Jézus a tömegnek lett kiszolgáltatva.

Két maiusculus kéziratban σταυρωθη helyett σταυρωσωσιν αυτον olvasható. Ugyanaz a tartalom van kétféle módon kifejezve.

Kontextus és szerkezet

A perikópa négy jelenetre van felosztva:

- Az első jelenetben (15 – 18. v.) folytatódik a Pilátus előtti tárgyalás. Pilátus megpróbálja az ünnepi amnesztia révén megmenteni Jézust.
- A második rövid jelenetben (19. v.) Pilátus felesége avatkozik közbe Jézus érdekében.
- A harmadik jelenetben (20 – 23. v.) a tömeg Barabás számára kér amnesztiát, és Jézus kereszthalálát követeli.
- A negyedik jelenetben (24 – 26. v.) Pilátus mossa kezeit és enged a tömeg nyomásának.

Magyarázat

15. v. Az Újszövetségen kívüli forrásokból nem tudunk arról, hogy lett volna egy ilyen szokás (ειωθει), amely szerint a Páska idején amnesztiában részesített volna a római helytartó egy foglyot a nép kívánsága szerint. A Talmudban van viszont utalás arra (Pes. VIII, 6b), hogy a zsidóságban létezett egyfajta pászkai

amnesztia. Lehet, hogy a római hatóságok ezt a szokást vették át, ami azért is volt lehetséges, mert „a római jog is ismeri a nagy ünnepek alkalmával az abolitio, t. i. a vádejtés és az indulgentia, t. i. megkegyelmezés intézményét.”⁶⁶

16. v. Barabást az evangélista ismert személynek tartja, ezért nem is mutatja őt be közelebbről. Márk ismerteti a bebörtönzésének az okát is. Az επισημος kifejezés jelenthet híreset, de hírhedet is. A δεσμιος kifejezésből arra következtethetünk, hogy Barabás még nincs elítélve, hanem csak letartóztatva. Ugyanabban a helyzetben van tehát, mint Jézus.

Érdekes a fogoly neve, amely nyilván szimbolikus is. Ha tényleg Jézusnak is hívták, akkor ez a tény azt bizonyítja, hogy ez a név gyakori volt a korabeli zsidóságban. Lehet, hogy egyes kéziratok a Jézus-nevet azért törlik, mert ezt a nevet csak a Megváltónk akarják meghagyni.

Ha Barabást tényleg Jézusnak is hívták, akkor még élesebb az ellentét a két amnesztiára jelölt fogoly között. Az egyik oldalon Jézus, az Atya Fia, a másik oldalon Jézus, az apja fia. A Bar Abba jelképezheti azt is, hogy a név viselője az atyák hagyományának nyomdokaiban jár, tehát az apák fia. Ha viszont abból indulunk ki, hogy az abba megszólítás a rabbikat illette, vagy pedig abból, hogy Bar Rabba vagy Bar Rabban, nem pedig Bar Abba a fogoly neve, akkor egy rabbi fiáról lenne szó. Így értelmezi ezt a nevet már Hieronymus egyházatya is: filius magistri eorum.⁶⁷

„Az ellentét Jézus Barnabás és Jézus Krisztus között a legélesebb kifejezés a zsidók bűnére, akik az első mellett döntöttek.”⁶⁸

17. v. A gyülekező tömeget Pilátus választás elé állítja: Kinek kérnek amnesztiát? Melyik Jézusnak, a hagyományok őrzőjének vagy a Messiásnak?

Az így feltett kérdésből világos, hogy a tömegnek még nincs konkrét jelöltje, ők csak egy fogoly szabadon bocsátását kérik a szokásjognak megfelelően.

Szokatlanak tűnik, hogy Pilátus, aki csak a császárnak tartozik felelősséggel, a tömeg kedvébe akar járni. Lásd az exkurzust.

18. v. Pilátus, aki nagyon gyorsan átlátta, hogy Jézust irigységből szolgál-tatta ki neki a szanhedrin, a páskai amnesztia intézményét akarja kihasználni, hogy a nép által szabadlábra helyezhesse Jézust.

66 GRUNDMANN: Mk 308. o.

67 Hieronymus értelmezését közli GRUNDMANN: Mk, 308. o.

68 HAENCHEN, 519. o.

19. v. Mielőtt megtudnánk a nép választát, Máté közbeiktat egy rövid jelenetet: Pilátus felesége üzenetet küld a férjének. Máté nyilván egy meglévő hagyományból merít.

Nem világos, hogy Pilátus mikor ült be a bírói székbe. A *καθημενου* igealakból ezt nem lehet eldönteni. Lehet, hogy mindjárt a kihallgatás elején beült a bírói székbe, de lehetséges az is, hogy csak az eljárásnak ebben a részében, amikor döntést akart hozni a nép javaslata szerint.

Pilátus felesége a legmegfelelőbb időben, közvetlenül a férje bírói döntése előtt avatkozik közbe. Gyakori motívum a korabeli történetekben, hogy befolyásos asszonyok közbelépnek egy-egy híres fogoly érdekében.

Az egyházi hagyomány tudni véli Pilátus feleségének a nevét is. *Procula* *Claudíanak* hívták, és a hagyomány szerint istenfélő és zsidóbarát volt. A görög és az etióp egyház szentként tiszteli őt.

Nem tudjuk, ki által üzent Pilátus felesége, de arról beszámol az evangélista, hogy attól óvja férjét, hogy belekeveredjen Jézus ügyébe, akit *δικαιος κεινος*-nak nevez. Ez bizonyágtétel Jézus ártatlanságáról. Pilátus felesége álm révén szerzett tudomást Jézus ártatlanságáról. Máté evangéliumában az álmoknak nagy szerepe van. Általuk ad Isten ill., az ő anyala utasítást négy ízben Józsefnek (1, 20; 2, 13. 19. 22) és egy ízben a napkeleti bölcseknek (2, 12).

Pilátus felesége álmának tartalmáról nem tudunk meg semmi közelebbit, mindössze annyit, hogy álmában Jézus miatt szenvedett. Az evangélista beszámolója szerint Pilátus egyáltalán nem reagál a felesége üzenetére ill., óvására.

20. v. Amíg Pilátus felesége a férjére próbál hatást gyakorolni, addig a főpapok és a vének a tömeget befolyásolják. Barabás szabadon bocsátására és Jézus elvesztésére beszélnek rá a tömeget.

21. v. Úgy látszik, hogy Pilátus rögtön nem kapott feleletet a kérdésére (lásd a 17. verset), ezért újra felteszi ugyanazt a kérdést, de már nem nevezi meg a két foglyot, hanem csak utal rájuk (*απο των δυο*).

A kellően instruált tömeg rögtön és egyhangúlag Barabást követeli.

22. v. Pilátus szokatlan viselkedésére négy magyarázat lehet:

- a. A helytartó bizonytalan. Nem tudja, mit kezdjen a Messiásnak mondott Jézussal, és ezért a nép tanácsát kéri.
- b. Pilátus gúnyolódik, amikor Jézust Messiásnak nevezi.
- c. Pilátus kérdése alibizmust (erre utal a későbbi kézmosás is) és provokációt is tartalmaz egyszerre. Nem ő akarja kimondani a halálos ítéletet Jézus felett, hanem a tömeggel mondatja ki. A tömeg felül a provokációnak, és Jézus kereszthalálát követeli.

d. Lehet, hogy Pilátus olyan választ vár, hogy Jézust is bocsássa szabadon.

Márk szerint a tömeg a közvetlen *στυρωσων αυτον* szavakkal reagál, míg Máté szerint a *στυρωθητω* szóval felelt. Az utóbbi megfogalmazás arra utalhat, hogy „Pilátus nem önállóan, hanem nyomás alatt cselekszik.”⁶⁹

23. v. Pilátus utolsó kérdése vagy egy kétségbeesett utolsó kísérlet Jézus megmentésére, vagy pedig a vád mibenlétének megállapítására kért tanács.

Pilátus kérdésére egyre hangosabb kiáltozás a válasz.

24. v. Az utolsó jelentet annak megállapításával kezdődik, hogy Pilátus belátja, hogy a felbőszített tömeggel szemben semmi sem használ. Ha Pilátus tényleg szabadon akarta bocsátani Jézust, akkor most be kell látnia, hogy nem használ sem az amnesztia felkínálása, sem pedig az ártatlanságára tett utalás az ímént feltett kérdésben.

Pilátus nemhogy az akaratát (ha volt neki) nem tudja érvényesíteni, hanem egyre nagyobb zavargással kell szembenéznie. A tömegek nyugtalansága a mindenkori megszálló hatalmak vezetőinek a rémálma.

Pilátus ugyan enged a felbőszített tömeg akaratának, de ki akarja nyilvánítani, hogy nem ő a kezdeményezője a halálos ítéletnek, sőt büntelen ebben az ügyben.

Máté nem részletezi, honnan, kik és milyen edényben hoztak Pilátusnak vizet. Csak azt közli, hogy a helytartó teátrálisan kezét mosott a tömeg előtt. Azoknak pedig, akik nem értették meg ezt a jelképes cselekvést (v. ö. 5M 21, 6 - 8; Zsolt 26, 6; 73, 13; Ézs 1, 15 - 16), magyarázatot is ad: „Ártatlan vagyok ettől a vértől.” Azok a kéziratok, amelyek kiegészítik Pilátus kijelentését a *του δικαιου τουτου* szavakkal, nem csak krisztológiai kijelentést adnak az ajkára, hanem azt is akarják jelezni, hogy a helytartó magáévá tette a felesége nézetét Jézusról.

A *υμεις οψεσθε* szavak egyrészt a zsidókra hárítják át a felelősséget, másrészt fenyegetést is tartalmaznak (v. ö. 26, 64).

25. v. Máté kihangsúlyozza, hogy Pilátus szavaira az egész nép tesz egy olyan kijelentést, amelyben magára vállalja a felelősséget a Jézus feletti ítéletért, sőt az utódokra is kiterjeszti azt. A szövetség népe vállalja magára a felelősséget Jézus haláláért. „Bár római kivégzési mód, ők mégis magukra veszik annak felelősségét.”⁷⁰

69 GRUNDMANN: Mt, 554 – 555. o.

70 DÓKA, 380. o.

Ezeknek a szavaknak nagy szerepük volt a keresztyén antiszemitizmus kialakulásában. „A Jézus halálára támaszkodó antiszemitizmus az emberi történelem egyik legbotrányosabb és legértelmetlenebb jelensége. De nem kevésbé értelmetlen és primitív dolog, kétezer éve halott emberek bűnügyében „perújrafelvételt” kívánni és bűnösségükben ítélkezni akarni. A kérdés végső válasza sokkal mélyebben van. A keresztyén bizonyágtétel szerint Jézus halálában az emberi gonoszság közepette maga Isten volt jelen, aki éppen ezen az úton békéltette meg magát a világot, úgyhogy nem tulajdonította nekik bűneiket (2Kor 5, 19). Jézus elutasításában tehát nem egy nép kvalitása nyilatkozik meg, hanem az az egyetemes emberi magatartás, amely szembeszögül Istennel, és nem tudja elfogadni Jézust, mint a magát megalázó, lehajló Isten útját a világhoz.”⁷¹

Ezek a szavak azért sem szolgálhatnak alapul az antijudaizmushoz, mert Jézus vére „senki ellen sem lett kiontva, hanem sokakért, tehát mindenikért ontott ki.”⁷²

26. v. Pilátus végül enged a tömeg akarátának. Barabást szabadon bocsáttatja. Az evangélista nem részletezi a szabadon bocsátás körülményeit. Teológiai szempontból fontos, hogy Barabás az első ember, aki Jézus helyettes szenvedése és halála révén megmenekült, és szabaddá lett.

Jézus megkorbácsolása sincs részletezve. A megkorbácsolás a megfeszítés mellékbüntetése volt. A rómaiak csont- és ólomdarabokat fontak a korbácsaikba, úgyhogy az elítélt szinte félholtan került a keresztre.

Pilátus nyilván a kivégző osztagnak adja át (παρεδωκεν) Jézust, nem pedig a zsidóknak, hogy megfessék őt. Az αυτοις névmás betoldása tehát félrevezető. (Lásd a szövegkritikát.)

71 DÓKA, 379. o.

72 RATZINGER, 184. o.

EXKURZUS: PILÁTUS ÁBRÁZOLÁSA

Miután Pilátus átadta Jézust a kivégző osztagnak, eltűnik a színről. Máté evangéliumában már csak futólag fog feltűnni Jézus halála után (27, 58. 62. 65). Ezért helyénvaló, hogy ezen a helyen külön foglalkozzunk Pilátus személyével.

Feltűnő a különbség aközött, ahogyan Pilátust az evangéliumok és az Újszövetségen kívüli források ábrázolják.

Az evangéliumokon kívüli forrásokból, főleg Flavius műveiből arról értesülünk, hogy Pilátus egy arrogáns, durva, korrupt, kegyetlen és önző ember volt. Utálta zsidókat, és ezért állandóan provokálta őket. Erre Lukács evangéliumában találunk is egy homályos utalást (L 13, 1köv).

Máté evangéliuma viszont úgy ábrázolja Pilátust, mint aki nem kezdeményezi Jézus elítélését, hanem a szanhedrin szolgáltatja őt ki neki (27, 2). Jézus ügyének csak a politikai vetülete érdekli őt, és nem vádolja meg Jézust az első kihallgatás után (27, 11köv). Ki akarja használni a páskai amnesztiát Jézus szabadon bocsátására (27, 15köv). Feleségének üzenete után tesz még egy erőtlen kísérletet Jézus megmentésére (27, 22köv). Nyilvános kézmosásával el akarja háritani magáról a felelősséget Jézus haláláért (27, 24), és csak a tömeg nyomása előtt hajol meg, és ad engedélyt Jézus megfeszítésére (27, 26). Bizonytalankodik, és a néptől kér tanácsot, hogy miként döntsön az amnesztia ügyében (27, 17), és mit tegyen Jézussal (27, 22). Eszébe sem jut, hogy kihasználja helytartói teljhatalmát. Hasonló képet fest Pilátusról a többi evangélista is Jézus szenvedésének és kereszthalálának történetében.

Az eddig elmondottak alapján két kérdés merül fel: Miért van két eltérő kép Pilátusról az evangéliumokban és az evangéliumokon kívüli forrásokban? Összeegyeztethető-e ez a két Pilátus-kép? Ha igen, milyen módon?

Mind a négy evangélium szinte egyforma képet fest Pilátusról. „Ez a képes ellentétben van azzal, ami egyébként Pilátusról ismeretes.”⁷³Felmerül ezért a kérdés, hogy Pilátus evangéliumbeli ábrázolásának apologetikai indítékai lehetnek-e. Felismerhető-e az a szándék, hogy a zsidók felelőségének a hangsúlyozása azt akarja kifejezni, hogy a keresztyénség nem veszélyes a Római Birodalom számára? Ez az apologetikai szándék nem tűnik elegendő érvenek Pilátus evangéliumbeli ábrázolására.

73 GRUNDMANN: Mk, 210. o.

A megoldás inkább ott keresendő, hogy Pilátus változott meg. Pilátus szoros barátságban volt Sejanusszal, a birodalom erős emberével, és Tacitus szerint (Ann. VI, 8) általa elnyerte az *amicus Caesaris* címet. Erre utal J 19, 12 is. Kr. u. 31-ben azonban Sejanus megbukott és kivégezték. Ezáltal meggyengült Pilátus helyzete is. Már nem állt mögötte Rómában egy „erős ember”, és ezért megváltozott a zsidókkal szembeni magatartása is. Például kivont a forgalomból egy pénzérmet, amelyen a császári kultusz szimbólumai voltak, és amely különösen provokálta a zsidókat. Ha Jézus pere Sejanus bukása után volt, „akkor érthető, hogy Pilátus miért olyan megértő a zsidó óhajokkal szemben.”⁷⁴

Jézus pereének az evangéliumokban leírt ábrázolásainak az alapján arra következtethetünk, hogy a zsidó vezetők hívták fel Pilátus figyelmét arra, hogy Jézus politikailag veszélyes, és ő egy rövid vizsgálat alapján jóváhagyta a szanhedrin által hozott ítéletet, amelyet aztán katonáival hajtatott végre.

Pilátus 36-ig volt helytartó. Akkor Vitelius leváltotta és Rómába rendelte, hogy felelősségre vonja. A hagyomány szerint Pilátus ekkor önkezével vetett véget életének. Az etióp egyház Pilátust szentként tiszteli.

74 GRUNDMANN: Mk, 311. o.

JÉZUS MEGCSÚFOLÁSA

(MT 27, 27 – 31)

²⁷Akkor a helytartó katonái magukkal vitték Jézust a helytartóságra, és köré gyűjtötték az egész csapatot. ²⁸Levetkőztették, bíborszínű köpenyt adtak rá, ²⁹tövisből font koronát tettek a fejére, nádszálat adtak a jobb kezébe; és térdet hajtva előtte csúfolták őt: Üdvözlégy zsidók királya! ³⁰És amikor leköpdösték, elvették tőle a nádszálat, és a fejéhez verték. ³¹Miután megcsúfolták, levették róla a köpenyt, saját ruháiba öltöztették; és elvitték, hogy megfeszítsék.

Szövegkritikai megjegyzések

28. v. Három maiusculus és egy minusculus kéziratban εκδυσαντες helyett ενδυσαντες olvasható.

Egy minusculus kézirat a τα ματια αυτου szavakat iktatja közbe, a D kézirat pedig a ματιον πορφυριον και szavakat.

A fent említett két eltérésnek az az oka, hogy különböző módon akarták megfogalmazni, hogy Jézusról levették a saját ruháját, és más öltözéket adtak rá.

29. v. Három maiusculus és egy minusculus kéziratban της κεφαλης helyett την κεφαλην olvasható. Nyelvtanilag mindkét forma helyes.

Három maiusculus és egy minusculus kéziratban ενεπαιξαν helyett ενεπαιζον olvasható. Mondattanilag mindkét múlt idő helyes.

Négy maiusculus kéziratban βασιλευ helyett ο βασιλευς olvasható. Mondattanilag mindkét nyelvtani forma helyes.

31. v. Az Álef kéziratban εξεδυσαν helyett εκδυσαντες olvasható. Mondattanilag mindkét nyelvtani forma helyes.

Kontextus és szerkezet

A szahedrin előtt történt és a Pilátus előtt történt kihallgatás után is egyaránt megcsúfolják Jézust (v. ö. 26, 67 – 68). Míg a szanhedrin előtt történt kihallgatás után úgy látszik, hogy maguk a tanácstagok űznek gúnyt Jézusból, itt a helytartó katonái a gúnyolódók.

A szanhedrin előtt történt kihallgatás után Jézust a messiási volta miatt gúnyolták ki. A katonák viszont Jézust mint a zsidók királyát gúnyolják. Ez a gúnyolódás a helytartó előtti kihallgatás tartalmával függ össze (11. v.).

Tudatosan van párhuzamba hozva Jézus két kigúnyolása. Ez a párhuzam azt hivatott bemutatni, hogy „Jézus a zsidóknak „botrány”, a pogányoknak „bolondság” (v. ö. 1Kor 1, 23).⁷⁵

Magyarázat

27. v. Jézus megcsúfolása közvetlenül kötődik (τοτε) a Pilátus előtt történt kihallgatáshoz. Pilátus átadja (παρεδωκεν – 26. v.) Jézust, akit a helytartó katonái átvesznek (παραλαβοντες), és a helytartóságra (πραιτωριον) visznek. Nem tudjuk eldönteni, hogy „Heródes palotájáról van-e szó, amely a város nyugati szélén volt, vagy pedig az Antonia erődről.”⁷⁶

A Jézust eszkortáló katonák összehívják az egész csapatot, mert jó szórazásnak ígérkezik egy elítélt ember kigúnyolása, és nem akarják, hogy ebből valamelyikük kimaradjon.

28. v. A katonák Jézust mint királyt akarják kigúnyolni, és ezért egy királykarikatúrává akarják őt változtatni. Az eddigi tárgyalásból bizonyára csak annyit fogtak fel, hogy Jézust azért juttatták Pilátus elé, mert királyi igénnyel lépett fel.

A gúnyolódás azzal kezdődik, hogy Jézusra bíborszínű köpenyt adnak. Ez valószínűleg egy lictori köpeny volt, amit nem volt nehéz a katonáknak szerezni. A katonai köpeny fogja helyettesíteni a királyi palástot.

29. v. A királyi koronát egy tövisből font koszorú fogja képezni. A kutatók szerint a töviskoszorú vagy a Phoenix dactylifera vagy az Akanthus ágaiból készült.

A jogart egy nádpálca fogja helyettesíteni.

A királykarikatúra előtt aztán szabályosan hódolnak a zsidók királyának nevezve őt. Amit a katonák gúnyosan mondanak, az valóság. Jézus tényleg király, habár az ő országa nem ebből a világból való (J 18, 36). Ezen a ponton a katonák gúnyolódása megegyezik a szanhedrin tagjainak a gúnyolódásával, akik Krisztusnak nevezték Jézust (26, 68).

30. v. Jézus leköpdösésének és megverésének is megvan a szanhedrin előtti párhuzama (26, 67). „Az egész kegyetlen játéknak a részletezésével nyilván jellemezni akarja az elbeszélő: íme, mi lakik az emberben!”⁷⁷

Jézus ezt a gúnyolódást is szó nélkül tűri, mint a szanhedrin tagjai által történt megaláztatást.

31. v. Amikor a katonák megalégték a szórazást, visszaöltöztették Jézust saját ruháiba, és elindultak vele a vesztőhelyre.

75 DÓKA, 381. o.

76 GRUNDMANN: Mt, 556. o.

77 DÓKA, 381. o.

JÉZUS MEGFESZÍTÉSE

(MT 27, 32 – 44)

³²Kifelé menet pedig találkoztak egy cirénei emberrel, akit Simonnak hívtak. Arra kényszerítették őt, hogy vigye a keresztet. ³³És amikor eljutottak arra a helyre, amelyet Golgotának, azaz Koponya-helynek neveznek, ³⁴épével kevert bort adtak neki inni. De amikor megízlelte, nem akarta meginni. ³⁵Miután pedig megfeszítették, sorsvetéssel megosztottak ruháin. ³⁶Aztán leültek ott, és őrizték őt. ³⁷A feje fölé tették az ellen szóló vádat. Ez volt oda írva: Ez Jézus, a zsidók királya. ³⁸Akkor feszítettek meg vele együtt két rablót is, egyiket a jobb, a másikat a bal keze felől.

³⁹Akik pedig elmentek mellette, káromolták őt, csóválták a fejüket, ⁴⁰és ezt mondták: Aki lerombolod a templomot, és harmadnapra fölépíted, mentsd meg magadat; ha Isten Fia vagy, szállj le a keresztről! ⁴¹Hasonlóan a főpapok is gúnyolódva mondták az írástudókkal és a vénekkel együtt: ⁴²Másokat megmentett, magát nem tudja megmenteni. Ha Izrael királya, szálljon le most a keresztről, és hiszünk benne! ⁴³Bízott az Istenben; mentse meg most őt, ha akarja; hiszen azt mondta: Isten Fia vagyok. ⁴⁴A vele együtt megfeszített rablók is ugyanígy gyalázták őt.

Szövegkritikai megjegyzések

32. v. A D kézirat a κυρηναιον után az εις απαντησαν αυτου szavakat iktatja közbe. Egy minusculus kézirat nyilván Mk 15, 21 alapján az ερχομενον απ' αγρου szavakkal egészíti ki a szöveget.

33. v. A B kézirat a τοπος és a λεγομενος szavak elé határozott névelőket iktat közbe. Nyelvtanilag ez a helyesebb.

Néhány maiusculus kéziratban fel van cserélve a szavak sorrendje a vers végén, de ez a tartalom nem változtat.

34. v. Néhány maiusculus kéziratban nyilván Zsolt 69, 22 alapján οινον helyett οξον olvasható.

Három maiusculus kéziratban ηθειλησεν helyett ηθειλεν olvasható. Mindkét igealak helyes.

35. v. Három maiusculus és több minusculus kéziratban βαλλοντες helyett βαλοντες olvasható. Mindkét igealak helyes.

Néhány kézirat nyilván J 19, 24 alapján kiegészíti a szöveget: ινα πληρωθη το ρηθεν δια του προφητου διεμερισαντο τα ματια μου εαυτοις και επι των ματισμον μου εβαλον κληρον.

38. v. Későbbi latin kéziratok kiegészítik a szöveget a latrok neveivel: nomine Zoatham ill., nomine Camma.

40. v. A B kéziratban fel van cserélve a ει υιος ει του θεου szavak sorrendje, de ez a tartalom nem változtat.

Több kéziratban hiányzik a και kötőszó. Lásd a magyarázatot.

41. v. Két maiusculus kéziratban και πρεσβυτερων helyett και Φαρισαιων, több kéziratban pedig και πρεσβυτερων και Φαρισαιων olvasható.

42. v. Három maiusculus kézirat a mondatot az ει módosító szóval kezdi. Mondattanilag ez a helyesebb, ha kijelentő mondatról van szó, és nem megszólításról.

Néhány maiusculus kéziratban πιστευσομεν helyett πιστευσωμεν vagy πιστευομεν olvasható. Mindegyik igealak beleillik a szövegbe.

Néhány kéziratban επ' αυτον helyett εις αυτον vagy επ' αυτω vagy αυτω olvasható. A tartalom ez nem változtat.

43. v. Három maiusculus kézirat a mondatot az ει módosító szóval kezdi. Itt nem helyénvaló a betoldás, mert zsoldárídezetéről van szó.

A B kéziratban τον θεον helyett τω θεω olvasható. Mindkét megfogalmazás ugyanazt fejezik ki.

Az A kéziratban és néhány minusculus kéziratban νυν helyett αυτον, és három maiusculus kéziratban νυν αυτον olvasható. Ez nyilván azért van, mert az új szövegkörnyezetben a zsoldárídezetbe tárgy kívánkozik.

Kontextus és szerkezet

A perikópa szorosan kapcsolódik az előzőhöz. Az előző perikópa azzal végződik, hogy elindul a menet a vesztőhelyre, ez a szakasz pedig azzal kezdődik, hogy a menet már útban van a Golgota felé.

Két részre oszthatjuk perikópánkat. Az első rész leírja Jézus keresztre feszítését (32 – 38. v.). A második rész a keresztre feszített Jézus gúnyolásáról szól (39 – 44. v.). Ebben a részben három gúnyoló csoportot különböztethetünk meg: a kíváncsiskodókat (39 – 40. v.), a zsidó vezetőket (41 – 43. v.) és a megfeszített rablókat (44. v.).

Jézus megfeszítésének leírásában nagy jelentősége van a 22. és a 69. zsoldárból vett idézeteknek. Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a 22. zsoldár – ami a műfaját illeti – egy üldözött igaz győzelmi éneke. A zsoldárból vett idézetek is „rámutatnak Jézus igaz voltára, akinek Isten győzelmet ad.”⁷⁸

78 GRUNDMANN: Mk 312. o.

Magyarázat

32. v. A vesztőhely, ahova Jézust a katonák vezették, Jeruzsálemen kívül volt (v. ö. Zsid 13, 11köv). Az elítéltnak a kereszt a vízszintes gerendáját (patibulum) kellett vinnie. A függőleges gerenda állandó jelleggel volt rögzítve a vesztőhelyen. Az elítéltnak a nyakában lógott egy tábla is, amelyen fel volt tüntetve az ellene szóló vád.

Jézus a megkorbácsolás után már gyenge volt ahhoz, hogy maga vigye a keresztet. A haladás meggyorsítása kedvéért a katonák egy szembejövő embert kényszerítettek, hogy vigye Jézus helyett a gerendát. Máté csak a nevét és származásának helyét jegyezte fel. Márk többet is feljegyzett róla (v. ö. Mk 15, 21, lásd a szövegkritikát is).

Cirénei Simon később nyilván keresztyén lett, és ismert személy volt (lásd Mk 15, 21 és R 16, 13). A Cirénéből származó emberek jelentős szerepet töltek be az első keresztyén gyülekezetekben (lásd Csel 2, 10; 6, 9; 11, 20; 13, 1).

Simon az első ember, aki szó szerint felvéve a keresztet követi Jézust (v. ö. Mt 10, 38; 16, 24).

33. v. Máté közli Márkhoz és Jánoshoz hasonlóan a Golgota név jelentését. Lukács csak a hely nevének jelentését közli (L 23, 33). A dombnak koponyához hasonló formája volt. Onnan kapta a nevét. Egy legenda szerint ezen a helyen volt Ádám sírja. Más legendák szerint ott volt Izsák feláldozásának a helye és a Föld középpontja.

34. v. A katonák azért akarnak Jézusnak keserű bort adni, hogy elkábuljon, és ne érezze teljesen a fájdalmakat. Ő azonban öntudatnál akar lenni, mert magára akarja venni fájdalmainkat – Ézs 53, 4. „Jézus nem az ital bódulatában, hanem józan tudatossággal néz szembe a halállal, amit Isten iránti engedelmességgel vállalt.”⁷⁹

Jézus borral kínálása egy zsolttáridézet segítségével van leírva (Zsolt 69, 22). A zsolttáros azért panaszkodik, hogy ellenségei meg akarták mérgezni, és nem megfelelő italt adtak neki, amikor szomjas volt. A zsolttárban ecetről van szó, amely helyett az evangélista epével kevert bort említ.

Lehet, hogy az evangélista Jézus borral való kínálásában a következő ószövetségi ige beteljesedésére is gondolt. „adatok szeszes ital a veszendőnek” (Péld 31, 6).

⁷⁹ DÓKA, 385. o.

35. v. Jézus keresztre feszítése egyetlen szóval van leírva. Így is el tudjuk képzelni ennek a kivégzési módnak a borzalmát. Az összes evangéliumról elmondhatjuk, hogy Jézus szenvedésének és halálának leírásánál nem cél „az érzelmi hangulatkeltés sem a részvét, sem a felháborodás és a harag irányában.”⁸⁰

A szokásjog szerint a hóhérokat illették a kivégzettek személyes tárgyai. Jézusnak a ruháin kívül nincs semmije (v. ö. 2Kor 8, 9). A hóhérok ruhán való osztozkodásában mind a négy evangélista Zsolt 22, 19 beteljesedésének tekinti, és ezért a zsoltár szavaival írja le (citatum de facto). Mivel Jézus még él, a ruháin való idő előtti osztozkodás egyben Jézus megalázása is.

A legrészletesebben János evangéliumában (19, 24) van leírva a ruhákon való osztozkodás, és a köntösről való sorsolás.

A katonáknak tehát közvetlen hasznuk van Jézus halálából – néhány ruhadarab. Azoknak, akik meg vannak keresztelve, sokkal nagyobb hasznuk van Jézus halálából – Jézust öltötték magukra (Gal 3, 27).

36. v. A katonák, mint akik jól végezték dolgukat, leülnek, és őrzik a keresztre feszítetteket, nehogy a hívek megpróbálják őket megszabadítani.

37. v. A szabálynak megfelelően kiírták a keresztre az elítélt elleni vádat. Az evangélisták kis eltéréssel számolnak be a feliratról.

Máté: Ez Jézus, a zsidók királya.

Márk. A zsidók királya (Mk 15, 26).

Lukács: Ez a zsidók királya (L 23, 38).

János: A názáreti Jézus, a zsidók királya (J 19, 19).

Az evangélisták beszámolója megegyezik abban, hogy Jézus a zsidók királyaként lett megfeszítve. A rómaiak által megfogalmazott politikai vád (lásd 27, 11) vált tehát a halálos ítélet hivatalos indoklásává.

Kérdéses, hogy Pilátus provokálni akarta-e a zsidókat még ezzel a felirattal is. János evangéliumából úgy tűnik, hogy igen (J 19, 21 – 22).

38. v. A zsidók törvényei szerint csak egy kivégzést volt szabad végrehajtani egy nap. Itt viszont a rómaiak hajtották végre a kivégzést, úgyhogy három egyszerre történő kivégzés nem számított szabálytalan vagy rendkívüli eseménynek. A Jézussal együtt kivégzett két embert rablóknak (λησται) nevezi az evangélista.

80 DÓKA, 384. o.

Lehet, hogy Barabás társai lehettek. A későbbi hagyományok tudni vélik a neveiket is. Különböző nevekről tudnak a hagyományok: Zaothan és Chammata vagy Dysmas és Gestas vagy Joatas és Maggattras vagy Titus és Dumachus.

A két rabló megfeszítése révén Jézus szó szerint a bűnösök közé került (Ézs 53, 12).

39 - 40 v. A „halálraítéltek kigúnyolása az emberi romlottság egyik legvisszataszítóbb vonása.”⁸¹ Ezt teszik Jézussal a keresztt körül lévő közelebből nem jellemzett emberek. A fej csóválása a színlelt csodálkozás és a gúny gesztusa. Ebben a gúnyos gesztusban is az Írás teljeseedik be (Zsolt 22, 8; Sir 2, 15).

Ezek az emberek a gesztusaikon kívül szavakkal is gúnyolták Jézust. Ha az idézett szavaikban meghagyjuk a και kötőszót, két csúfolást idéznek, ha kihagyjuk, egy hosszú csúfolásról van szó.

A gúnyolódásban újra előjön Jézusnak a templomról tett kijelentése (lásd 26, 61). A gúnyolódók erre hivatkozva azt várják el Jézustól, hogy mentse meg önmagát. Gúnyolódásuk „Jézust úgy jellemzi, mint nagyot mondó szájhóst, aki a templomrombolásra készült, de önmagán sem tud segíteni.”⁸² Jézus azonban nem önmagán akar segíteni, nem önmagát akarja megmenteni, nem önmagát akarja megváltani (nem véletlenül használja az evangélista a σωζω igét), hanem a világot.

A „ha Isten Fia vagy” szavakban „visszaköszönnek” a Sátán szavai Jézus megkísértésének történetéből (lásd 4, 3). Jézus tehát a keresztfán nem csak gúnyolódásnak, hanem kísértésnek is ki van téve. Újra azt akarják tőle, hogy olyan módon bizonyítsa istenfiúi mivoltát, ahogyan azt tőle mások várják el.

41. v. Máté szerint az egész szanhedrin vette a fáradságot, hogy kimenjen a vesztőhelyre gúnyolni Jézust.

42. v. A zsidó vezetők, gúnyosan ugyan, de mégis elismerik, hogy Jézus másokon segített, aztán megállapítják, hogy önmagán nem tud segíteni. Az evangélista itt is a σωζω igét használja. A gúnyolódás abból a gondolkodásmódból indul ki, hogy az ember képességei elsősorban arra valók, hogy önmagán segítsen. Aki erre sem képes, az másokon sem tud segíteni. Jézus viszont azért váltott meg mindenkit, mert nem önmagát akarta megmenteni, pedig lett volna rá módja (lásd 26, 39köv).

81 DÓKA, 386. o.

82 DÓKA, 387. o.

A zsidó vezetők Izrael királyának szólítják Jézust, nem pedig a zsidók királyának, amint ez a kereszten fel volt írva. Ők is ugyanazt a jelt követelik Jézustól, mint az imént arra járók (lásd a 40. verset). Az általuk kívánt jel teljesítése lenne számukra a hit feltétele (v. ö. 1Kor 1, 22köv).

43. v. A zsidó vezetők gúnyolódásában is az Írások teljeseznek be. Ezért van gúnyolódásuk Zsolt 22, 9 szóhasználatával leírva. Szerintük Isten azonnali beavatkozása azért lenne logikus, mert Jézus Isten Fiának mondta magát.

A gúnyolódásokban Jézus két titulusa fordul elő: Isten Fia és Izrael királya. Amit a keresztyén egyház Jézusról hisz és vall, az a világ szemében gúnynak a tárgya.

44. v. A csúfolódókhoz csatlakoznak a megfeszített rablók is. Máté nem részletezi, miként gúnyolták Jézust. Csak annyit közöl, hogy ugyanazzal gúnyolták, mint az arra járók és a vezetők. Csak Lukács tud a megtérő latorról (L 23, 39 – 43).

Jézus tehát teljesen egyedül van a kereszten, mindenki gúnyolja őt. Ezt a megcsúfolást is – ugyanúgy, mint az előző kettőt – szó nélkül tűri.

JÉZUS HALÁLA

(MT 27, 45 – 56)

⁴⁵Hat órától kezdve pedig sötétség lett mind az egész földön kilenc óráig. ⁴⁶Kilenc óra körül pedig Jézus hangosan felkiáltott Jézus: Éli, éli, lema sabakhtani?, azaz: Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem? ⁴⁷Néhányan pedig az ott állók közül, amikor ezt hallották, ezt mondták: Ez Illést hívja. ⁴⁸És egy közülük azonnal elfutott, hozott egy szivacsot, megtöltötte ecettel, egy nádszálla tűzte, és, inni adott neki. ⁴⁹A többiek azonban ezt mondták: Hagyd! Lássuk eljön-e Illés, hogy megszabadítsa őt? ⁵⁰Jézus pedig ismét hangosan felkiáltott, és kilehelte lelkét.

⁵¹És íme, a templom kárpitja felülről az aljáig kettéhasadt; a föld megrendült, és a sziklák meghasadtak. ⁵²Sírok nyíltak meg, és sok elhunyt szentnek föltámadt a teste. ⁵³Kijöttek a sírokból, és Jézus föltámadása után bementek a szent városba, és sokaknak megjelentek.

⁵⁴Amikor pedig a százados, és akik vele őrizték Jézust, látták a földrengést és a történeteket, nagyon megrémültek, és ezt mondták: Bizony, Isten Fia volt ez!

⁵⁵Sok asszony is volt pedig ott, akik távolról figyelték mindezt. Ők Galileából követték Jézust, és szolgáltak neki; ⁵⁶Ezek közt volt Mária Magdaléna, és Mária, a Jakab és József anyja, valamint a Zebedeus fiainak anyja.

Szövegkritikai megjegyzések

45. v. Az Álef kéziratban επι πασαν την γην helyett εφ ολον την γην olvasható. Mindkét megfogalmazás ugyanazt fejezi ki.

46. v. Három maiusculus és néhány minusculus kéziratban αβεβοησεν helyett εβοησεν olvasható. Szinonimákról van szó.

Egyes kéziratokban eltérések vannak az arám szöveg transzkripciójában.

47. v. Két maiusculus kéziratban és több minusculus kéziratban εστηκοτων helyett εστωτων olvasható. Szinonimákról van szó.

Három maiusculus és négy minusculus kéziratban hiányzik a οτι kötőszó.. Ezáltal a függő beszéd egyenes beszéddé válik. A tartalmon ez nem változtat.

48. v. Az Álef kéziratban hiányoznak az εξ αυτων szavak. Így is világos, hogy a kereszt körül állókról van szó.

49. v. Két maiusculus kéziratban ελεγον helyett ειπαν olvasható. Szinonimákról van szó.

Öt maiusculus kézirat megtoldja a verset J 19, 34 szövegével. Ezen a helyen nem helyénvaló ez a szöveg.

51. v. Néhány maiusculus kéziratban fel van cserélve a szavak sorrendje, de ez a tartalom nem változtat.

Egy minusculus kézirat egyszerűbben írja le a templom kárpitja kettéhasadását: απ' ανω εως κατω. A D kézirat így írja le ezt az eseményt: εις δυο μερη απο ανωθεν εως κατω.

52. v. Több kéziratban ηγερθισαν helyett ηγερθη olvasható. Nyelvtanilag mindkét igealak helyes.

54. v. Néhány maiusculus kéziratban γενομενα helyett γινομενα olvasható. Mindkét igealak helyes.

Két maiusculus kézirat felcseréli a θεου υιος ην szavak sorrendjét, de a tartalom ez nem változtat. Az Álef kéziratban ez olvasható: υιος ην του θεου.

56. v. Néhány kéziratban eltérő formában olvashatóak a Μαρια és a Ιωσηφ nevek.

Néhány kézirat a Ιωσηφ és μητηρ a szavak közé közbeiktatja a και kötőszót. Ezen olvasat szerint négy asszony lenne a kereszt alatt.

Kontextus és szerkezet

A perikópát négy részre oszthatjuk:

- Jézus halála (45 – 50. vers),
- csodák a kereszthalál után (51 – 53. vers),
- a százados és társai hitvallása (54. vers),
- a keresztnél lévő asszonyok (55 – 56. vers).

A kereszthalál utáni csodákról csak Máté evangéliuma számol be.

Magyarázat

45. v. A zsidó időszámítás szerinti hat ill., kilenc óra megfelel a déli tizenkét ill., a délutáni három órának.

Nem szükséges racionális magyarázatot keresni a sötétségnek (napfogyatkozás, homokvihár), mert ennek jelképes jelentősége van. Jézus halála apokaliptikus esemény, amikor a Nap elveszíti fényét.

46. v. A hangos kiáltás a kimerült és a halál közelében lévő Jézustól a meglepetés erejével hat. Jézus a 22. zsoltár szavaival imádkozik. Annak ellenére, hogy ezt a zsoltárt gyakran idézik az evangélisták a szenvedéstörténetben, nem

messiási zsolttárról van szó. Ebben a zsolttárban nem található jövendölés a messiási királyról, aki üdvöt hoz. Ezért meg kell vizsgálni azt a kérdést, hogy milyen kapcsolatban áll a 22. zsolttár Jézus Krisztus megfeszítésével.

A kérdés megválaszolásánál figyelembe kell venni, hogy a zsolttáros szenvedése meghaladja az egyén szenvedésének mélységét, és az imája meghallgatásának a jelentősége sem csak egy emberre korlátozódik. Mindannak, ami ebben a zsolttárban tipikus és sarkított, prófétai dimenziója van.

Azzal az ellenvetéssel szemben, hogy Isten elhagyta Jézust a kereszten, aki kétségbeesetten elpanaszolja az elhagyatottságát, hangsúlyozni kell, hogy Jézus a keresztfán nem csak a 22. zsolttár első versét imádkozta, hanem az egész zsolttárt. Ezt az állítást a következő módon lehet alátámasztani:

1. Az evangéliumok keletkezésének idejében megszokott dolog volt az irodalomban, hogy egy idézett szövegnek csak az elejét vagy a legfontosabb részét közölték, utalván ezzel az egész szövegre.
2. Jézus tudta emlékezetből az egész zsolttárt, hiszen az ő korában minden tizenkét éves gyermeknek kívülről kellett tudni az összes zsolttárt.
3. Ha Jézus csak az Istentől való elhagyatottságot élte volna át a kereszten, akkor nem mondhatta volna: „Atyám, a te kezeidbe ajánlom lelkemet” (L 23, 46) és „Elvégeztetett” (J 19, 30)

Azáltal, hogy az Úr Jézus a keresztfán a 22. zsolttár szavaival imádkozott, kifejezte, hogy szolidáris minden szenvedéssel, beleértve azt a szenvedést is, amelyet az Istentől való elhagyatottság érzése okoz. Azáltal, hogy ennek a zsolttárnak a szavaival imádkozott, arra irányítja az egyház figyelmét, hogy a lelegejétől fogva lássa meg az összefüggést az ószövetségi zsolttáros és az ő szenvedése között.

Az embert mindig a bűn távolítja el Istentől. Mindig a bűnös ember távolodik el Istentől, és nem Isten távolodik el az embertől. Jézus Krisztus, akit a bűn nem távolított el Istentől, a keresztfán átélte, hogy mit jelent Istentől távol lenni.

Az öröm és a közösség, amelyről a zsolttár második része beszél, arra utal, hogy Jézus szenvedése és halála árán egy olyan közösség jön létre, amelynek dicséرنie kell Istent, és hálát kell adnia neki azért, hogy Jézus elvégezte a megváltás művét.

47. v. A kereszt körül állók azonnal (ευθεως) reagálnak Jézus szavaira. Egyesek azt vélték kihallani Jézus első szavaiból (ηλι), hogy Illést (héberül Eljáhu, rövidítve Éli) hívta segítségül. Illést úgy tartották Jézus korában számon, mint

aki megsegít a bajban, és akit segítségül kell hívni a veszedelemben. Jézusnak ουτος-ként való megnevezése, valamint a 49. vers arra utal, hogy egy gúnyos megjegyzésről van szó, nem pedig egyszerűen Jézus szavainak az értelmezéséről.

48. v. Egy másik ott álló ember a nagy fájdalmakra vezette vissza Jézus szavait, és enyhíteni akarta őket. Ecetbe mártott szivacsot tett a szájához (v. ö 34. v.; Zsolt 69, 22).

Az illető vagy azért tette botra a szivacsot, mert nem ért fel Jézus szájához vagy azért, hogy ne kelljen neki egy haldoklót megérinteni, aki ha esetleg közben meghal, tisztátalanná teszi azt, aki őt megérintette.

49. v. A többiek nem engedik (αφες), hogy az illető enyhítsen Jézus fájdalmán.. Gúnyosan arra utasítják, hogy ne avatkozzon közbe, és ne akadályozza Illést, hogy közbelépjen.

50. v. Máté és Márk Jézusnak csak egy hangos utolsó felkiáltásáról tudnak. Lukács és János evangéliumában Jézus ajkáról az „Atyám, a te kezeidbe ajánlom lelkemet” (L 23, 46) ill., az „Elvégeztetett” (J 19, 30) szavak hangzottak el.

Jézus halálának pillanatát az evangélisták a következő képen írják le:

- Máté: κραξας φωνη μεγαλη αφηκεν το πνευμα.
- Márk 15, 37: αφεις φωνην μεγαλην εξεπνυσεν.
- Lukács 23, 46: τουτο δε ειπων εξεπνυσεν.
- János 19, 30: κλινας την κεφαλην παρεδωκεν το πνευμα.

Mind a négy leírásban az a közös elem, hogy előfordul benne vagy a πνευμα főnév vagy az εκπνεω ige. Ami az εκπνεω igét illeti, csak háromszor fordul elő az egész Újszövetségben. A fent említett két helyen kívül még Mk 15, 39-ben is előfordul. Ott a százados állapítja meg Jézusról, hogy εξεπνυσεν. Egy esetben sincs az igének tárgya. A görög íróknál a βιος vagy a ψυχη az ige tárgya.

Mind a négy leírás abból az antropológiai álláspontból indul ki, hogy a halál pillanatában az emberből eltávozik a πνευμα. Máté és Márk szerint hangos kiáltás közben távozott Jézusból a πνευμα. Lukács leírásából egy utolsó sóhajtásra gondolhatunk, János szerint Jézus tudatosan adja át a πνευμα-t. Habár a παραδιωμι igének nincs tárgya, de mégis Istenre gondolhatunk, akinek Jézus átadja a πνευμα-t.

Ha abból indulunk ki, hogy a πνευμα a héber *rúach* megfelelője, akkor ez a kifejezés Jézus halála leírásánál az életet adó, életet fenntartó és éltető princípiumot jelenti.

Kérdéses, hogy Máté leírása, amely szerint Jézus „elengedte” vagy „elbocsátotta” a lelkét, az Istentől való elhagyatottságot akarja-e kifejezni, ti. hogy ki kellett lehelnie a lelkét. Ugyancsak kérdéses, hogy a halál előtti hangos kiáltás (ami egy kereszten haldoklónál rendkívüli) azt akarja kifejezni, hogy itt egy győzedelmes kiáltásról van szó. Grundmann szerint Máté ezért változtatott Márk fogalmazásán.⁸³ Az is kérdéses, hogy az evangélista azt akarta kifejezni, hogy a Jézusban „lakozó Lélek kiárad a világra.”⁸⁴

Nem véletlen, hogy a következő versekben az igék szenvedő alakban (aor. pass.) fordulnak elő. Passivum divinum-ról van szó. Isten, aki eddig hallgatott, és távolinak tűnt, Jézus halála után cselekedni kezd.

51. v. A Jézus halála utáni események a και ιδου szavakkal vannak bevezetve, hogy ezáltal is jelezve legyen, hogy közvetlenül azután következtek be, ahogy Jézus kilehelte a lelkét.

A kárpit kettéhasadása apokaliptikus jel. Azért hasadt ketté felülről lefelé, hogy ez is jelezze, hogy itt Isten cselekszik.

Nem tudjuk, honnan szereztek az evangélisták tudomást arról, hogy a templom kárpitja kettéhasadt. Kérdéses, hogy a szó fizikai értelmében kettéhasadt-e, de „Jézus halálával a kárpit akkor is „kettéhasadt”, ha fizikailag nem történt semmi baja.”⁸⁵ Ennek az eseménynek a magyarázatát Zsid 9, 8-ban és 10, 19köv-ben találjuk: „Jézus halála által nyitva van az ember számára az út a Szentélybe.”⁸⁶

A földrengésről és a sziklák meghasadásáról csak Máté evangéliumában olvashatunk. Ezek is apokaliptikus jelek, amelyek Jézus halálának jelentőségét hivatottak hangsúlyozni.

52 – 53. v. A sírok megnyílása és sok szent feltámadása ismét egy apokaliptikus módon fejezik ki, hogy megtört a halál hatalma. Ez az alapvető mondanivaló a következő részletekből tevődik össze:

- Isten az, aki megnyitja a sírokat (passivum divinum).
- A test feltámadása (σωματα) van itt erőteljesen kihangsúlyozva.
- A halál alvásnak vagy éppenséggel csak szunyókálásnak van jellemezve.

83 Az indoklást lásd GRUNDMANN: Mt, 561. o.

84 DÓKA, 390. o.

85 DÓKA, 391. o.

86 GRUNDMANN: Mk, 316. o.

Nem világos, hogy kiket kell érteni a szentek alatt, akik kijöttek sírjaikból, kiknek jelentek meg Jézus feltámadása után, mit csináltak Jézus feltámadásáig, és mi lett velük, miután sokaknak megjelentek. Úgy látszik, hogy Máté „nem szerencsés módon iktat be egy vadul elburjánzó hagyományt, amely eredetileg csak a Jézus halálát követő csodajelekről (kettéhasadt kárpit, földrengés) szólt.”⁸⁷

54. v. Márktól eltérően a százados és a vele levő katonák nagyon megijedtek a látottak alapján, majd kijelentették (Márknál csak egyedül a százados), hogy Jézus Isten Fia volt. Ami eddig vád és gúny tárgya volt, az most a kereszt alatt hitvallássá alakul. Amit eddig a tanítványok nevében Péter mondott Jézus kilétéről (16, 16), azt most a pogány százados és társai is megvallják. Ezt a nyilatkozatot Ézs 52, 13 és Zsolt 22, 29 beteljesedésének lehet tekinteni. A kivégzést vezénylő százados és társai az első pogányokból lett keresztyének. Igaz, hogy a hitvallásuk még dogmatikailag nem pontos, mert múlt időben beszélnek Jézus istenfűsűgéről. Ezt a múlt időt pozitívan is lehet értelmezni: „Jézus nem a kereszten lett Isten Fiává....Egész földi útján is az volt.”⁸⁸ Ezáltal „a szenvedéstörténet krisztológiai kinyilatkoztatássá válik.”⁸⁹

55 – 56. v. Máté szerint a kereszt alatt nincs egy tanítvány sem, csak a Jézust követő asszonyok, akik távolról szemlélték az eseményeket, tehát ők is tanúi Jézus kereszthalálának. Annak, hogy távol álltak, itt nincs negatív értelme (ellentétben 26, 58-al) Ez „csupán azt jelenti, hogy visszahúzódva, a kor társadalmi ítélete szerint ’másodrangú’ szerepüknek megfelelően voltak jelen.”⁹⁰

A szövegből nem világos, hogy három vagy négy asszony volt-e a kereszt alatt. Ezek az asszonyok Jézusnak szolgáltak (διακονουσαι) az ő galileai munkássága óta. Jézus követése náluk „a szolgálatban bizonyul valóságosnak...A nagyhangú, magabiztos tanítványok eltűnnek, de ott állnak Jézus keresztségénél azok, akik észrevétlen szolgálattal követték őt.”⁹¹

87 HAENCHEN, 531. o.

88 DÓKA, 391. o.

89 SCHULZ, 202. o.

90 DÓKA, 392. o.

91 DÓKA, 392 – 393. o.

JÉZUS TEMETÉSE

(MT 27, 57 – 61)

⁵⁷Amikor pedig beesteledett, eljött egy gazdag ember Arimátiából, név szerint József, aki maga is tanítványa volt Jézusnak. ⁵⁸Ez elment Pilátushoz, és elkérte Jézus testét. Akkor Pilátus, megparancsolta hogy adják ki a testet. ⁵⁹József elvitte a testet, begöngyölte tiszta gyolcsba, ⁶⁰és elhelyezte a maga új sírjába, amelyet a sziklába vágatott. Majd: a sír bejáratához egy nagy követ hengerített, és elment. ⁶¹Ott volt pedig Mária Magdaléna és a másik Mária, akik a sírral szemben ültek.

Szövegkritikai megjegyzések

57. v. Négy maiusculus kéziratban εμαθητευθη helyett εμαθητευσεν olvasható. Mindkét igealak beleillik a szöveggörnyezetbe.

58. v. Öt maiusculus kézirat kiegészíti a mondatot a το σωμα és három maiusculus kézirat a το σωμα του Ιησου szavakkal. Egy minusculus kéziratban az αυτου betoldás olvasható. E betoldások nélkül is világos, hogy Jézus holttestéről van szó.

Egy minusculus kézirat (1424) helytelenül a το σωμα Ιωσηφ szavakkal egészíti ki a verset.

59. v. Öt maiusculus kéziratban hiányzik az εν propozíció. A prepozíció nélkül instrumentális értelme lesz a σινδον főnévnek.

60. Néhány kéziratban hiányzik az αυτο névmás. Így is világos, hogy Jézus holttestéről van szó.

61. v. Néhány kéziratban Μαρια olvasható Μαριαμ helyett. Ugyanarról a személyről van szó.

Kontextus és szerkezet

Jézus temetésének elbeszélésében Máté Márkhoz igazodik, és csak néhány részletben tér el előadásától, és rövidít rajta. A perikópa időmeghatározással kezdődik, és így kötődik időbélileg (beesteledett) az előző eseményekhez (46. v. – délutáni három óra).

Jézus szenvedéstörténete a betániai megkenetéssel kezdődik (26, 6 – 13) és egy szeretet- és tiszteletteljes temetéssel végződik.

Magyarázat

57. v. A történet időmeghatározással kezdődik. Jézus reggel (1. v. - πρωιας δε γενεμενης) kerül Pilátus elé, estefelé pedig (ωψιας δε γενεμενης) a holttestét kérik tőle. Arimátiai Józsefet, aki az ismeretlenségből bukkan fel, Máté gazdag emberként és Jézus tanítványaként jellemzi. József Máté szerint „keresztényebb”, mint Márk ábrázolásában, aki azt mondja róla, hogy várta Isten országát (Mk 15, 43).

Amikor a szűk tanítványi kör csődöt mond, megjelenik egy ember a tágabb tanítványi körből, hogy cselekedjen. Mivel az estével egy új nap, mégpedig szombat kezdődik, sietnie kell, hogy meg ne szegje a szombatra vonatkozó előírásokat.

58. v. Az evangélista csak szűkszavúan közli, hogy József elmenet Pilátushoz. Nem tudjuk meg, hogy bejáratos volt-e hozzá. Azt sem tudjuk meg, hogy simán jutott-e be hozzá. Józsefnek sok bátorságot kellett összeszednie, hogy elkérje Pilátustól Jézus testét. A halálbüntetéshez ugyanis mellékbüntetésként az is hozzátartozott, hogy az elítélt holttestét nem adták ki a hozzátartozóknak, hanem mindennemű szertartás nélkül elföldelték. Az evangélista következetesen a σωμα (és nem a πτωμα) kifejezést használja Jézus holttestének a megjelölésére.

József tehát egy rendelkezés megváltoztatását kéri, és egyben szolidaritást vállal azzal a Jézussal, akit éppen Pilátus ítélt halálra.

Pilátus meglepő módon – az indítékot nem tudjuk meg – eleget tesz József kérésének, és megparancsolja, hogy adják ki neki Jézus testét.

59. v. József cselekvése azzal kezdődik, hogy begöngyölte Jézus testét. Ezek szerint nem ő vette le Jézust a keresztről, hanem a kivégzést végző katonák. Lehet, hogy ezt korábban már azért tették meg, mert tekintettel voltak arra, hogy 5M 21, 23 szerint a kivégzettek holtteste nem maradhatott éjjel a vesztőhelyen.

Az evangélista hangsúlyozza, hogy József tiszta (καθαρα) lepedőbe göngyölte be Jézus testét, tehát a rituális előírásoknak megfelelően.

60. v. A sír rituális tisztasága is ki van hangsúlyozva: új volt, és még nem volt benne eltemetve senki. „Amint Virágvasárnap Jézus olyan szamárcsikót vett igénybe, amelyen még addig senki sem ült, úgy most olyan sírba kerül, amelybe még senki nem volt eltemetve.”⁹²

92 RATZINGER, 223. o.

Az a tény, hogy Józsefnek sziklába vágatott új sírja volt, „arra enged következtetni, hogy a családja még nem élt régen Jeruzsálemben, és a régebbi hozzátartozói Arimátiában voltak eltemetve.”⁹³

József, mint gazdag ember megengedhette magának, hogy Jeruzsálemben sziklába vájt sírkövet készíttessen, és így a korabeli felfogás szerint az elsők között legyen az utolsó ítéletkor (lásd Jóel 4, 1köv).

Miután József elhelyezte Jézus testét a sírban, ráhengerítette a zárókövet a bejáratára. Egy korong alakú kőről van szó. Annak a ténynek, hogy a kő nagy volt, a továbbiakban nincs Máténál olyan nagy szerepe, mint Márknál (Mk 16, 3 – 4). A sír lezárása után József eltávozik, és a továbbiakban nem lesz megemlítve.

61. v. A sírnál két asszony marad azok közül, akik már az 56. versben meg voltak név szerint említve. Most is ugyanaz a feladatuk, mint a kereszt alatt. Tanúi annak, hogy Jézus „meghalt, és eltemettetett.”

A SÍR ŐRZÉSE (MT 27, 62 – 66)

⁶²Másnap pedig, a péntekre következő napon, összegyűltek a főpapok és a farizeusok Pilátushoz, ⁶³és ezt mondták: Uram, emléksziünk rá, hogy az a csaló még életében ezt mondta: Három nap múlva feltámadok. ⁶⁴Parancsold meg tehát, hogy őrizték a sírt a harmadik napig, nehogy tanítványai odamenjenek éjjel, ellopják őt, és azt mondják a népnek: Feltámadt a halálból! Ez az utolsó csalás rosszabb lenne az előzőnél. ⁶⁵Pilátus azonban ezt mondta nekik: Van őrségetek; menjetek, őriztessétek, ahogy tudjátok. ⁶⁶Ők pedig elmentek, lepecsételték a követ, és őrséggel őriztették a sírt.

Szövegkritikai megjegyzések

64. v. Két maiusculus kéziratban hiányzik az αυτου névmás. Így is nyilvánvaló, hogy Jézus tanítványairól van szó.

Az Álef kéziratban κλεψουσιν αυτον, néhány más kéziratban pedig νυκτος κλεψωσιν αυτον olvasható κλεψωσιν αυτον helyett. A tartalmon ez nem változtat.

93 GIBSON, 150. o.

65. v. Több kéziratban az εφη után közbe van iktatva a δε módosító szó.

A D kéziratban κουστοδιαν helyett φυλακας olvasható. Szinonimákról van szó.

Öt maiusculus kéziratban ασφαλισασθε helyett ασφαλισασθαι olvasható. Mondattanilag mindkét kifejezés helyes.

66. v. A D kéziratban της κουστωδιας helyett των φυλακων olvasható. Lásd az előző verset.

Kontextus és szerkezet

A sír őrzéséről szóló perikópa, amely csak Máténál található meg, összeköti Jézus temetésének és feltámadásának történetét.

Ez a történet Bultmann szerint „egy apológiailag motivált legenda,”⁹⁴ amelynek az a célja, hogy megcáfolja azt a zsidóságban elterjedt nézetet, amely szerint Jézus holttestét a tanítványok lopták el, majd pedig a feltámadását hirdették.

A történet folytatása 28, 11 – 15-ben található. Péter apokrifus evangéliumában megfigyelhető ennek a motívumnak a „továbbfejlesztése”

Ez a történet azért különálló, mert egyébként az Újszövetség nem említ olyan esetet, hogy Jézus a feltámadása után megjelent volna az ellenségeinek is.

A történet azt fejezi, ki, hogy Jézust fegyveres erővel sem sikerült a sírban tartani.

Magyarázat

62. v. Az előkészületi nap (παρασκευη) után következő nap (επαυριον), amikor az események lejátszódnak, szombat. Ez azonban „nem akadályozza a zsidóság vezetőit, hogy cselekedjenek: a gondjuk megszegi a szombatot.”⁹⁵ A főpapok mellett talán azért vannak éppen a farizeusok megemlítve, mert ők voltak a szombatra vonatkozó előírások legszigorúbb megtartói és betartatói.

63. v. A zsidó vezetők Pilátushoz mennek. Arról számolnak be neki, hogy emlékeznek Jézus egy szavára, akit egyszerűen csak csalónak neveznek, amely szerint megjövendölte, hogy három nap múlva feltámad. Az evangélium keretén belül csak 12, 40-ben fordul elő ez a téma. Ott éppen a farizeusok füle hallatára mondja Jézus, hogy csak Jónás jele adatik meg a kortársainak.

94 Bultmann nézetét idézi GRUNDMANN: Mt, 565. o.

95 GRUNDMANN: Mt, 566. o.

64. v. A mondtak alapján arra kérik a zsidó vezetők Pilátust, hogy adjon ki még egy parancsot (előzőleg az 58. versben adott ki parancsot Jézus testét illetően), amely szerint három napig őrizni kell Jézus sírját. Azért éppen három napig, mert 12, 40-ben három napról volt szó, és azért is, mert a korabeli felfogás szerint három nap után a holttest visszafordíthatatlanul oszlásnak indult.

Jézus sírját szerintük azért kell őrizni, mert fönnáll a veszély, hogy a tanítványok ellopják a holttestet, és a feltámadás hazug hírére fogják hirdetni.

Ez az eshetőség lenne a zsidó vezetők szerint a Jézussal kapcsolatos utolsó csalás (εσχατη πλानη), amely rosszabb lenne az elsőnél. Az első vagy előző csalás alatt Jézus egész munkásságát kell érteni. A zsidók szóhasználata emlékeztet 12, 45-re, ami arra utalhat, hogy gonosz lélek vezérli őket.

65. v. Pilátus úgy látszik, hogy azonnal teljesíti a kérést. Az εχετε κουστωδιαν szavakat kétféle módon lehet értelmezni:

- a. *Van nektek őrségek.* Ebben az esetben a templomi rendfenntartó erőkre gondolhatunk. Lásd 26, 47 magyarázatát.
- b. *Itt van nektek az őrség.* Az ilyen értelmezés szerint Pilátus római őrséget bocsát a zsidó vezetők rendelkezésére. Ha így értelmezzük Pilátus szavait, akkor ennek ez a teológiai hozadéka: Jézust hiába akarták a vallási és a politikai vezetők a sírban tartani az akkori világ legerősebb hadserege segítségével. Isten hatalmasabbnak bizonyult náluk.

Úgy látszik, Pilátus nem tartotta fontosnak a sír őrzését, mert a zsidókra bízta a kivitelezést: őrizzétek, ahogy tudjátok.

66. v. A zsidó vezetők azonnal munkához látnak. Lepecsételik a követ. Nem bizonyos, hogy Dániel 6, 18-ra akar emlékeztetni ez a cselekedetük. Péter apokrifus evangéliuma szerint hét pecsét volt Jézus sírján. Meg lett tehát téve minden vallási, politikai és katonai intézkedés Jézus feltámadásának a megakadályozására.

Gibson felteszi a kérdést, hogy Pilátus miért állítottott őrséget, és „miért nem egyszerűen Arimátiai Józsefet hívatta, hogy a szóbeszédet megmagyarázza. Lehet, hogy ezt meg is tette, és ez az oka annak, hogy József miért tűnik el az evangéliumok elbeszéléséből.”⁹⁶

96 GIBSON, 185. o.

JÉZUS FELTÁMADÁSA

(MT 28, 1 – 10)

¹Szombat elmúltával, virradatkor, a hét első napján elment Mária Magdaléna és a másik Mária, hogy megnézzék a sírt. ²És íme nagy földrengés lett; mert az Úr angyala leszállt a mennyből, odament, elhengerítette a követ, és ráült. ³A kinézete pedig olyan volt, mint a villámlás, és a ruhája fehér, mint a hó. ⁴Az örök pedig tőle való félelem miatt megrettentek, és olyanokká lettek, mint a holtak.

⁵Az angyal pedig megszólalt, és ezt monda az asszonyoknak: Ti ne féljetek; mert tudom, hogy a megfeszített Jézust keresitek. ⁶Nincs itt. Feltámadt ugyanis, amint megmondta. Jöjjetek, nézzétek meg a helyet, ahol feküdt. ⁷És menjetek el gyorsan, és mondjátok meg a tanítványainak, hogy feltámadt a halálból; és íme előttetek megy Galileába. Ott meglátjátok őt. Íme, megmondtam nektek.

⁸Gyorsan eltávoztak a sírtól, félelemmel és nagy örömmel futottak, hogy megvigyék a hírt tanítványainak. ⁹És íme, Jézus szembejött velük, és ezt mondta: Legyetek üdvözölve! Azok pedig odamentek hozzá, megragadták lábait, és leborultak előtte. ¹⁰Akkor ezt mondta nekik Jézus: Ne féljetek! Menjetek el, adjátok hírül testvéreimnek, hogy menjenek Galileába, és ott meglátnak engem.

Szövegkritikai megjegyzések

1. v. Egy maiusculus (L) és néhány minusculus kéziratban hiányzik a δε kötőszó, de ez a tartalmon nem változtat.

Egy maiusculus kéziratban (L) és néhány minusculus kéziratban Mária Magdaléna esetében a Μαριαμ név Μαρια formában olvasható.

Három maiusculus kéziratban a másik Mária esetében a Μαρια név Μαριαμ formában olvasható.

2. v. Három maiusculus kéziratban hiányzik a και kötőszó a προσελθων ige előtt, de ez a tartalmon nem változtat.

Néhány maiusculus kézirat betoldja a λιθον főnév után az απο της θυρας ill., az απο της θυρας του μνημειου szavakat. Nyilván 27, 60 alapján történt ez a kiegészítés.

3. v. Hat maiusculus és néhány minusculus kéziratban ειδεια helyett ιδεα olvasható. Szinonimákról van szó.

4. v. Négy maiusculus kéziratban εγενηθησαν helyett εγενοντο olvasható. Mondattanilag mindkét igealak helyes.

Öt maiusculus és néhány minusculus kéziratban $\omega\varsigma$ helyett $\omega\sigma\epsilon\iota$ olvasható. Szinonimákról van szó.

6. v. Néhány kézirat megtoldja a vers végét a \omicron $\kappa\upsilon\rho\iota\omicron\varsigma$ vagy a $\tau\omicron$ $\sigma\omega\mu\alpha$ $\tau\omicron\upsilon$ $\kappa\upsilon\rho\iota\omicron\upsilon$ vagy a \omicron $\text{I}\eta\sigma\upsilon\varsigma$ szavakkal. E betoldások nélkül is világos, hogy Jézus nyug-helyéről van szó.

7. v. A D kéziratban hiányoznak az $\alpha\pi\omicron$ $\tau\omega\upsilon\upsilon$ $\nu\epsilon\kappa\rho\omega\upsilon\upsilon$ szavak. Nincs ok e szavak törlésére.

8. v. Három maiusculus és egy minusculus kéziratban $\alpha\pi\epsilon\lambda\theta\omicron\upsilon\sigma\alpha\iota$ helyett $\epsilon\chi\epsilon\lambda\theta\omicron\upsilon\sigma\alpha\iota$ olvasható. Szinonimákról van szó.

9. v. Három maiusculus és egy minusculus kézirat megismétli az asszonyokra vonatkoztatva az angyal szavát: $\omega\varsigma$ $\delta\epsilon$ $\epsilon\pi\omicron\rho\epsilon\upsilon\epsilon\upsilon\tau\omicron$ $\alpha\pi\alpha\gamma\gamma\epsilon\iota\lambda\alpha\iota$ $\tau\omicron\iota\varsigma$ $\mu\alpha\theta\eta\tau\alpha\iota\varsigma$ $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$.

Öt maiusculus és egy minusculus kéziratban névelő van Jézus neve előtt.

Öt maiusculus kéziratban és néhány minusculus kéziratban $\upsilon\pi\eta\eta\tau\eta\sigma\epsilon\upsilon$ helyett $\alpha\pi\eta\eta\tau\eta\sigma\epsilon\upsilon$ olvasható. Szinonimákról van szó.

10. v. Az Álef kéziratban $\alpha\delta\epsilon\lambda\phi\omicron\iota\varsigma$ $\mu\omicron\upsilon$ helyett csak $\alpha\delta\epsilon\lambda\phi\omicron\iota\varsigma$ olvasható. Két minusculus kéziratban pedig $\mu\alpha\theta\eta\tau\alpha\iota\varsigma$ $\mu\omicron\upsilon$ olvasható.

A D kéziratban $\omicron\psi\omicron\upsilon\tau\alpha\iota$ helyett $\omicron\psi\epsilon\sigma\theta\epsilon$ olvasható. Mondattanilag mindkét igealak helyes.

Kontextus és szerkezet

Máté átveszi Márktól a perikópa magvát, de kiegészíti a sír őrizőire tett megjegyzéssel. A perikópát a következő módon lehet tagolni:

- a. az angyal megjelenése 1 – 4. v.,
- b. az angyal üzenete 5 – 7. v.,
- c. Jézus megjelenése és parancsa - 8 – 10. v.

Az egész evangélium kompozíciója szempontjából figyelemre méltó, hogy az Úr angyalának csak a mű elején (1, 20; 2, 13. 19) és ebben a perikópában (2. v.) van szerepe.

Magyarázat

1. v. A perikópa kétszeres időmeghatározással kezdődik. Az $\omicron\psi\epsilon$ kifejezést időhatározóként is értelmezhetjük (későn), de prepozicionálisan is (valaminek az elmúlta után). Mindkét esetben arra utal ez a kifejezés, hogy a szombat az este beálltával elmúlt, és megkezdődött a hét első napja ($\mu\iota\alpha$ $\sigma\alpha\beta\beta\alpha\tau\omega\upsilon\upsilon$).

Mivel a sírnál Máté szerint örök vannak, a két Mária, akik végignézték Jézus sírba tételét (27, 61), nem mehetnek Jézus holttestét kenetekkel megkenni (lásd Mk 16, 1), hanem csak arra szorítkozhatnak, hogy megnézik a sírt.

2. v. Ugyanúgy, mint Jézus halálakor (27, 51), a feltámadásakor is megrendült a föld. A földrengést az Úr angyalának alászállása okozta. Az *αγγελος κυριου* a héber *mal' ak JHVH* megfelelője.

Az Úr angyaláról különféle összefüggésekben találunk az Ószövetségben említést. 2Móz 14, 19-ben az Úr angyala az izraeli tábor előtt halad; 2Móz 23, 20. 23 egy ígéretet tartalmaz, hogy az Úr angyala elvezeti a népet az ő helyére; 2Móz 32, 34-ben Mózes ígéretet kap, hogy az Úr angyala előtte fog járni, és 4Móz 20, 16-ban az edómi király elé járuló küldöttséggel kapcsolatban történik említés arról, hogy az Úr angyala kivezette a népet Egyiptomból.

Az angyalokról (*mal'ak*) az Ószövetség elfogultság és fenntartások nélkül beszél, mint mennyei lényekről, még akkor is, ha egy olyan Istenben való hit, aki mindenható, és mindennek a teremtője, nem ad helyet más olyan lényeknek, akik az ember és Isten között helyezkednek el. Az Ószövetség nem alakított ki saját angelológiát, de fenntartások nélkül átvette az angyalokkal kapcsolatos hagyományos nézeteket. Csak az Úr angyaláról tett említések képeznek kivételt, ahol az angyal egy segítségnyújtó lény, aki az Izrael számára nyújtott isteni segítséget testesíti meg. Az angyal az Isten megjelenésének egyik formáját fejezi ki.

Az Úr angyala ebben az estben is hatalmasnak mutatkozik. Minden nehézség nélkül elhengeríti a követ a sír bejáratáról, pedig a kő nagy (27, 60), le van pecsételve, és őrség áll előtte (27, 66). Az angyal nemcsak elhengeríti a követ, hanem győzelme jeléül rá is ül a kőre.

3. v. Az angyal két vonással van jellemezve: az arcával és a ruházatával.

- a. Az *ειδεια* arcot, de megjelenést is jelenthet. A villám egyrészt a gyorsaságnak, másrészt a legnagyobb ragyogásnak a jelképe.
- b. Az angyal ruhája hóhoz van hasonlítva. Ez is azt jelzi, hogy a fény és ragyogás mennyei világból érkező lényről van szó.

4. v. Az angyal láttán megrémültek az örök. Itt újra mint *τηρουντες* vannak megnevezve, mint 27, 36-ban a golgotai örök, és nem mint *κουστωδια*, ahogy 27, 65köv-ben voltak nevezve. Ők, akiknek arról kellett volna gondoskodniuk, hogy Jézus végérvényesen halott maradjon, úgy megrémülnek, hogy olyanokká lettek, mint a holtak.

Máté leírása szerint az örök csak látták az angyalt. Az angyal nem szólt hozzájuk, és a Feltámadottat sem látták. Jézus a feltámadása után csak a híveinek jelent meg (lásd Csel 10, 40köv).

5. v. Az angyal csak az asszonyokat szólítja meg. Nyilván a félholt örök nem lennének képesek bármit is felfogni. Az angyal első szavai az asszonyok félelmét oszlatja el. Az asszonyok félelméről csak közvetve, az angyal szavaiból értesülünk. Azért fontos a félelem leküzdése, mert csak ott lehet húsvéti öröm, ahol le van győzve a félelem. A *υμεις* arra utal, hogy az asszonyoknak – az örökkel ellentétben – nincs félnivalójuk.

Az angyal az emberi gondolatok ismerőjeként lép fel. Tudja, hogy az asszonyok a megfeszített Jézust keresik. A *Ἰησοῦς ο εσταυρωμενος* szilárd szókapcsolat (lásd Gal 3, 1).

6. v. Az angyal angelus interpret-ként lép fel, amikor megmagyarázza, mit jelent a nyitott sír. Jézus nincs a sírban. Nincs a halottak között. Nem a halottak között kell őt keresni. Jézus nincs a halottak között, mert Isten feltámasztotta. Az *ηγεθη* *passivum divinum*. Az asszonyoknak ezen nem kellene meglepődniük, mert hiszen minden úgy történik, ahogyan Jézus megmondta (*καθως ειπεν*). Az evangéliumon belül Jézus a feltámadásáról a következő helyeken beszél: 12, 40; 16, 21; 17, 28 és 20, 19.

Máté szerint az angyal hívja (*δευτε*) az asszonyokat, hogy nézzék meg az üres sírt. Márk szerint csak rámutat az üres sírra (*ιδετε* - Mk 16, 6). Most már bemehetnek oda, ahova eddig az örök elzárták az utat előlük. Máté elbeszéléséből úgy tűnik, hogy az asszonyok nem mentek be a sírba, mert az angyal megszakitás nélkül beszél hozzájuk, és a 8. vers szerint az asszonyok a síron kívül vannak.

7. v. Az angyal feladatot is ad az asszonyoknak. Meg kell vinni a feltámadás hírét a tanítványoknak, mégpedig gyorsan (*ταχυ*). A feltámadás örömét gyorsan kell megosztani. Az *ηγεθη απο των νεκρων* hitvallási formulává vált.

Az angyal nemcsak a feltámadás hírét bírzza az asszonyokra, hanem azt az üzenetet is, hogy Jézus a tanítványok előtt megy Galileába, és ott megláthatják őt. A tanítványoknak nem Jézus parancsára, hanem az angyal utasítására kell Galileába menniük. Megjegyzendő azonban, hogy 26, 32-ben Jézus arról beszél tanítványainak, hogy feltámadása után Galileába megy előttük.

Az angyal itt már több mint angelus interpret, amikor a határozott *ιδου ειπον υμιν* szavakkal fejezi be mondanivalóját.

8. v. Az asszonyok engedelmeskednek az angyal parancsának: gyorsan (ismét *ταχυ*) viszik a feltámadás hírét a tanítványoknak. Még nem győzték le a félelmüket, félelem és nagy öröm van egyszerre a szívükben (v. ö. egyidejű hódolás és kétség a 17. versben). A félelmük mértéke nincs jellemezve, de az örömük mértéke igen. Az örömük nagy. Fokozatosan győz szívükben a húsvéti öröm.

9. v. A tanítványokhoz futó asszonyokat maga Jézus állítja meg, aki szembejön velünk, és köszönti őket. Az elbeszélés szerint távolabbról köszöntötte őket, mert az asszonyoknak először közel kell menniük hozzá, hogy megragadhassák a lábát, és leboruljanak előtte. Máté szerint a feltámadott Jézus szó szerint megragadható (εκρατησαν), János szerint viszont a Feltámadott nem engedi, hogy megérintsék őt (J 20, 17).

A földre borulás a legmélyebb hódolat kifejezése.

10. v. Az angyali szózat ellenére az asszonyok még mindig félnek, mert Jézus is a „ne féljetek” buzdítással vezeti be szavait. Megismétli az angyal parancsát, hogy vigyék az örömhírt a tanítványoknak, akiket testvéreinek nevez (v. ö. J 20, 17). Ez a megnevezés „jelzi a megbocsátását és az irántuk való hűségét.”⁹⁷

Jézus megerősíti az angyal üzenetét, hogy a tanítványok Galileában láthatják meg őt (οψονται).

AZ ŐRSÉG MEGVESZTEGETÉSE

(MT 28, 11 – 15)

¹¹Amikor pedig ők elmentek, íme néhányan az őrségből bementek a városba, és jelentették a főpapoknak mindazt, ami történt. ¹²És összegyűltek a vénekkel, és miután határozatot hoztak, sok pénzt adtak a katonáknak, ¹³és így szóltak: Azt mondjátok, hogy a tanítványai éjjel odajöttek, és ellopták őt, amíg mi aludtunk. ¹⁴És ha a helytartó ezt meghallaná, mi majd meggyőzzük őt, és kimentünk titeket a bajból. ¹⁵Azok pedig elfogadták a pénzt, és úgy tettek, amint kioktatták őket. El is terjedt ez a hír a zsidók között mind a mai napig.

Szövegkritikai megjegyzések

11. v. Három maiusculus és egy minusculus kéziratban απηγγελαν helyett ανηγγελαν olvasható. Szinonimákról van szó.

14. v. Két maiusculus és néhány minusculus kéziratban επι του ηγεμονος helyett υπο του ηγεμονος olvasható. Mondattanilag mindkét prepozíció helyes.

Néhány kéziratban hiányzik az αυτον névmás, de így is világos, hogy Pilátus meggyőzéséről van szó.

97 GRUNDMANN: Mt, 571. o.

15. v. Néhány kéziratban hiányzik az ἀργυρια főnév előtt a névelő.

Két maiusculus és néhány minusculus kéziratban διεφρημισθη helyett εφημισθη olvasható. Szinonimákról van szó. Az első kifejezés erőteljesebb.

Három maiusculus és néhány minusculus kéziratból hiányzik a ημερας főnév. A mondat így is teljes (máig ill., a mai napig).

Kontextus és szerkezet

A perikópa egyrészt felveszi és befejezi a 27, 62 – 66-ban bevezetett történet fonalát, másrészt ellenpólusát képezi az előbbi szakasznak. Az asszonyok is (8 – 10. v.) és a katonák is elindulnak (11. v.) hírt vinni a történetekről.

A befejező vers indokolja meg, miért lett felvéve ez a történet az evangéliumba. „Az evangélista korában is terjesztették azt a rágalmat, hogy a tanítványok lopták el a holttestet.”⁹⁸ Ez azt jelenti, hogy a keresztyén misszióval szemben létezett egy zsidó ellenpropaganda.

Magyarázat

11. v. Nem tudjuk, miért csak néhányan mentek az örök közül jelentést tenni. Nem tudjuk meg azt sem, hogy mi volt a jelentésük tartalma. Az evangélista azonban nem vitatja, hogy tényszerű és kimerítő (παντα τα γενομενα) volt a beszámolójuk.

Az őrség (κουστωδια) tagjai a főpapokhoz mennek jelentéstételre. Ebből arra következtethetnénk, hogy a templomi rendfenntartó alakulat (lásd 26, 47 magyarázatát) tagjairól van szó.

12. v. Az őrség beszámolója után a főpapok összeülnek a vénekkel, és határozatot hoznak (ez újra a συμβουλιον δε λαβοντες latinizmussal van kifejezve; lásd 27, 1. 7). Ez már a szanhedrin hatodik ülése (az előző üléseket lásd: 26, 3; 26, 59; 27, 1; 27, 7; 27, 62) Jézus ügyével kapcsolatban.

Ugyanúgy, mint Júdás esetében, most is pénz segítségével akarják a zsidó vezetők megoldani a helyzetet. Nem tudjuk meg a konkrét összeget, csak azt, hogy a pénz elegendő (αργυρια ικανα) volt a megvesztegetésre.

98 GRUNDMANN: Mt, 571. o.

Ebben a versben a megvesztegetett személyek katonáknak (στρατιωται) vannak nevezve. Ez viszont arra utalhat, hogy római katonákról van szó, akiket Pilátus egy időre a zsidó vezetők rendelkezésére bocsátott (lásd 27, 65 magyarázatát). Úgy látszik, az evangélista nem fordított különös figyelmet a sír őrzőinek kilétére.

13 – 14. v. A katonák utasítást is kapnak, mit kell tenniük. Terjeszteniük kell a holttest ellopásáról szóló hazug hírt. Ez a híresztelés azonban tartalmazza azt a számukra nem csak kínos, hanem veszélyes elemet is, hogy a szolgálat közben elaludtak. A zsidó vezetők azonban megnyugtatják az őröket, hogy Pilátusnál „elsimítják” a dolgokat, ha Pilátus „ügyet” csinálna a történekből.

15. v. A katonák elfogadják az ajánlatot. Elveszik a pénzt, mint annak idején Júdás (26, 14 – 16), és terjesztik a hazug hírt, amelyre megtanították (εδιδαχθην) őket. Ez tehát a zsidó vezetők „tanítása”. „Ennek az ellentétes tanításnak a hatása egészen az evangélista idejéig tart, és mint sötét árnyék kíséri annak az üzenetnek a fényét, amelyről az evangélista az evangéliumának végén beszél.”⁹⁹

A „mind a mai napig” formula gyakran fordul elő az Ószövetségben valamilyen tény vagy szokás eredetének megmagyarázásánál (pl. 1M 32, 33; Józs 7, 26). Ebben az esetben egy álhír eredetének magyarázatát fejezi be ez a formula.

99 GRUNDMANN: Mt, 572. o.

A MISSZIÓS PARANCS

(MT 28, 16 – 20)

¹⁶A tizenegy tanítvány pedig elment Galileába, arra a hegyre, ahova Jézus rendelte őket. ¹⁷Amikor meglátták őt, leborultak előtte, pedig kételkedtek. ¹⁸Aztán Jézus hozzájuk lépett, és így szólt hozzájuk: Nekem adatott minden hatalom mennyen és földön. ¹⁹Menjetekek el tehát, tegyetekek tanítvánnyá minden népet, megkeresztelve őket az Atyának, a Fiúnak és a Szent Léleknek nevében, ²⁰tanítva őket, hogy megtartsák mindazt, amit parancsoltam nektek; és íme én veletek vagyok minden napon a világ végezetéig.

Szövegkritikai megjegyzések

17. v. Néhány kézirat a προσεκυνησαν ige után betoldja az αυτω vagy az αυτον névmást. E kiegészítés nélkül is világos, hogy Jézus előtt borultak le a tanítványok.

18. v. A D kéziratban ουρανω helyett ουρανοις olvasható. Szinonimákról van szó.

Három maiusculus és néhány minusculus kéziratban hiányzik a γης főnév előtt a határozott névelő.

Egy maiusculus kézirat kiegészíti a verset a J 20, 21-ből átvett szöveggel.

19. v. A D kéziratban ουν helyett νυν olvasható. Mindkét szó beleillik a szövegkörnyezetbe.

Két maiusculus kéziratban (B, D) βαπτιζοντες helyett βαπτισαντες olvasható. Mondattanilag mindkét igealak helyes.

20. v. Két maiusculus kéziratban (Álef, D) fel van cserélve a εγω μεθ' υμων ειμι szavak sorrendje, de ez a tartalom nem változtat.

Néhány kézirat az αμην szóval fejezi be a szöveget.

Kontextus és szerkezet

Az evangélium befejező szakasza Máté különnyagához tartozik. Nem kapcsolható szorosan az előző szakaszokhoz, mivel a hegyről, amelyről a 16. versben van szó, az előzményekben nem történt említés.

A perikópa, amelyet missziós parancsként tartunk számon, két részre osztható:

- a. bevezető elbeszélés – 16 – 18a v.,
- b. Jézus szavai a tanítványokhoz – 18b – 20. v.

E. Lohmeyer, aki előszeretettel keresett az Újszövetség szövegeiben poétikus szakaszokat (lásd pl. a Kolosséi levélhez írt kommentárját), Jézus szavaiban egy négysoros költeményt vél felfedezni.

A perikópa befejező jellege azáltal is kifejezésre jut, hogy

- Jézus szavaiban négyszer fordul elő a $\pi\alpha\varsigma, \pi\alpha\sigma\alpha, \pi\alpha\nu$ melléknév,
- az események egy hegyen játszódnak le (lásd 4, 8; 5, 1; 14, 23; 17, 1),
- újra előfordul a $\pi\rho\omicron\sigma\kappa\nu\epsilon\omega$ ige, amely átíveli (2, 2. 8. 11 – 28, 17), és átfonja az egész evangéliumot (4, 9. 10; 8, 2; 9, 18; 14, 35; 15, 25; 20, 20 és 28, 9).

Az evangélium záró szakasza azt juttatja kifejezésre, hogy „Jézus szenvedése egy szükségszerű átmenet a végérvényes diadalhoz és az eskhatológiai-univerzális hatalom átvételéhez.”¹⁰⁰

Magyarázat

16. v. Miután Júdás már nincs az élők sorában, az evangélista tizenegy tanítványt említ. Nem tudjuk meg, miként találtak rájuk a feltámadás hírét vivő asszonyok (8 – 10. v.). Az előző versekben nincs szó hegyről, ahova Jézus a feltámadása után a tanítványait összehívta volna. Nyilván azért játszódik le az evangélium utolsó jelenete egy hegyen, mert a hegy az isteni kinyilatkoztatás helye.

17. v. A Feltámadott meglátása csak mintegy mellesleg van megemlítve ($\iota\delta\omicron\nu\tau\epsilon\varsigma$). Inkább az kap nyomatékot, miként reagáltak a tanítványok arra, hogy meglátták Jézust: leborultak előtte. A $\pi\rho\omicron\sigma\kappa\nu\epsilon\omega$ ige használata jellemző Máté evangéliumára (lásd fent). A tanítványok első reakciója ugyanolyan, mint az asszonyoké (9. v.). Az asszonyokkal ellentétben azonban kételkednek. A $\delta\iota\sigma\tau\alpha\zeta\omega$ ige csak Máté evangéliumában fordul elő. Itt is csak kétszer: ezen a helyen és 14, 31-ben.

A $\omicron\iota \delta\epsilon \epsilon\delta\iota\sigma\tau\alpha\sigma\alpha\nu$ szavakat kétféleképpen fordíthatjuk: a) némelyek azonban kételkedtek, b) azonban kételkedtek. A második mód a helyesebb.

100 SCHULZ, 203. o.

A hódolat és a kételkedés között születik meg a húsvéti hit. A tanítványok és a szemtanúk kételkedésének az említése annak a keresztyén nemzedéknek a számára fontos, akik már nem támaszkodhattak a szemtanúk bizonyágtételére, hanem csak az Úr szavára.

18. v. Jézus a tanítványokhoz lép. Ezzel is csökkenti a távolságot önmaga és a kételkedően hódoló tanítványok között.

Először közli velük kereszthalálának és feltámadásának a jelentőségét és következményét: neki adatott minden hatalom a mennyben és a földön.

Az εδοθη passivum divinum. Jézusnak Isten adta a teljhatalmat (11, 27), nem a Sátántól kapta, aki a harmadik kísértésben felajánlotta neki a Föld feletti hatalmat (4, 9). Az Istentől kapott teljhatalom ruházta fel Jézust eddig is arra, hogy hirdesse Isten igéjét (7, 29), bűnöket bocsásson meg és gyógyítson (9, 6), és a tanítványokat is részesítse benne (10, 1. 7köv). Ez a kijelentés „a kor mitológiai kifejezőeszközeivel azt a bizakodást juttatja kifejezésre, hogy Krisztus megváltó ereje a kozmikus mindenségben egészen az Istentől való távolság legmélyebb bugyraiig elér, és az ő hatalma a halál határainál sem torpan meg.”¹⁰¹

Jézus teljhatalmának megfogalmazása emlékeztet Dán 7, 14-re jelezvén ennek az igének a beteljesedését.

19. v. Jézus a neki adott teljhatalom alapján feladatot ad a tanítványoknak. A tanítványoknak, akik Galileába mentek, hogy találkozzanak Jézussal, újra útra kell kelniük. Vég nélküli utakat kell bejárniuk, mert minden néphez el kell jutni az evangéliumnak. Mivel Jézusnak az egész föld felett van hatalma, és sokakért, azaz mindenkiért (26, 28) halt meg, minden népet tanítvánnyá kell tenniük.

A πάντα τα εθνη a héber *kol-haggójím* megfelelője. Ebből a mai zsidó-keresztyén párbeszéd szorgalmazói azt a következtetést akarják levonni, hogy Jézus csak a pogány népekhez küldte tanítványait, tehát a zsidómisszió ellentétben van ennek a parancsnak a szellemével.

Dániel 7-ben a népek alá lesznek vetve az Emberfia uralmának, ezzel ellentétben Jézus parancsára a népek tanítványokká lesznek. Máté szóhasználatában a „tanítvánnyá lenni” és a „tanítvánnyá tenni” jelentése „keresztyéné lenni” és „keresztyénné tenni”.

A magyarázók véleménye eltér abban, hogy a vers második része későbbi betoldás-e vagy pedig eredetileg is hozzátartozott a szöveghez.

101 CSERHÁTI, 188. o.

Ha nem tételezünk fel későbbi betoldást, akkor ez a szöveg azt írja le, miként kell az apostoloknak az embereket tanítványokká tenni (μαθητευσατε). Ez úgy történik, hogy meg lesznek keresztelve (βαπτιζοντες) és oktatra lesznek (διδασκοντες). Ez a sorrend fontos azoknak a felekezeteknek, amelyek a gyermekkeresztséget gyakorolják.

A keresztség nem εν τω ονομαι, hanem εις το ονομα történik. Ez azt jelenti, hogy a megkeresztelt ember részese lesz mindannak, amit az Atya, a Fiú és a Szent Lélek érte tett. Máténál már nem Jézus nevébe (nem nevében) történik a keresztelés, hanem a Szentháromság nevébe. Az ilyen keresztségnek Jézus megkeresztelése az előképe. „Órá, aki a Fiú, alászáll a Szent Lélek, és az Atya megerősíti őt a fiúságban.”¹⁰²

20. v. A tanítványi lét nem csak a keresztség felvételéből áll, hanem a tanításból ill., tanulásból, és Jézus szavainak megtartásából is. Máté azt juttatja kifejezésre, hogy „Jézus igehirdetése eskhatologikus tanítás. Ezért utal vissza a Feltámadott a pogánymisszióra való parancsnál arra, amire a tanítványokat addig tanította.”¹⁰³

Jézus nem csak parancsot adott a tanítványoknak, hanem erőt is adott nekik a parancs teljesítéséhez. Arról biztosította őket, hogy velük lesz a világ végezetéig.

A „veled vagyok” és „veletek vagyok” formula már az Ószövetségben is gyakori ígérete Isten segítőt jelenlétének. Ezen ígéret által válik Jézus igazi Immánuelé, aki által velünk az Isten.

Az evangélium azzal kezdődik, hogy megszületik az Immánuel, akinek a neve azt jelenti: velünk az Isten, és azzal végződik, hogy a feltámadott és élő Krisztus által Isten velünk lesz az idők végezetéig.

102 GRUNDMANN: Mt 579. o.

103 SCHULZ, 189. o.

FELHASZNÁLT ÉS AJÁNLOTT IRODALOM

CRÜSEMANN, FRANK: Das Alte Testament als Wahrheitsraum des Neuen. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus 2011, 383. o., ISBN 978-3-579-08122-9

CSERHÁTI, SÁNDOR: Az Újszövetség teológiája. Budapest. Luther Kiadó, 2012, 339 o., ISBN 978-963-9979-65-9

DÓKA, ZOLTÁN: Márk evangéliuma. Budapest: A Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1977.

DELLING, GERHARD: Der Kreuzestod Jesu in der urchristlichen Verkündigung.. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1971.

FABINY, TAMÁS: Júdás Iskariótes halála az Újszövetségben és annak hatástörténetében. In: Biblia Sacra Hungarica. A könyv, mely örök életet ad. Budapest: Országos Széchényi Könyvtár, 2008.

FISCHER, KARL-MARTIN: Das Ostergeschehen. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1980.

FULLER, REGINALD. H.: Die Wunder Jesu in Exegese und Verkündigung. Berlin . Evangelische Verlagsanstalt, 1973.

GIBSON, SHIMON: Diesiebenletzten Tage Jesu. München: Verlag C, H. Beck, 2010, 272 o., ISBN 978 3 406 60502 4

GRUNDMANN, WALTER: Das Evangelium nach Matthäus. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1972, 580 o.

GRUNDMANN, WALTER: Das Evangelium nach Markus. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1973.

HAENCHEN, ERNST: Der Weg Jesu. Berlin: Walter de Gruyter, 1968.

PELIKAN, JAROSLAV: Ježíš v proměnách staletí. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, 343. o., ISBN 978-80-7195-091-2

POKORNÝ, PETR - HECKEL, ULRICH: Einleitung in das Neue Testament. Tübingen: Mohr Siebeck, 2007, 795 o., ISBN 978-3-8285-2798-2

RATZINGER, JOSEPH - BENEDIKT XVI: Ježiš Nazaretský. Druhý diel. Trnava: Dobrá kniha, 2011, 312 o., ISBN 978-80-7141-721-7

SCHULZ, SIEGFRIED: Die Stunde der Botschaft. Einführung in die Theologie der vier Evangelisten. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1972, 390 o.

Univerzita J. Selyeho
Reformovaná teologická fakulta
Bratislavská cesta 3322
SK-945 01 Komárno
www.selyeuni.sk

Autor/Szerző:

Prof. ThDr. Bándy György

Názov/Cím:

PASSIO ET RESURRECTIO CHRISTI
Mt 26 – 28 magyarázata

Recenzenti/Recenzensek:

Prof. ThDr. Karasszon István, PhD.
Doc. PhD. Molnár János

Nyelvi ellenőrzés:

Mgr. Lévai Attila, PhD.

Vydavateľ/Kiadó:

Univerzita J. Selyeho – Selye János Egyetem, Komárno

Tlačiareň/Nyomda:

Tribun EU s.r.o., Brno

Tlačová príprava/Nyomdai előkészítés:

Szabolcs Liszka, Cool Design

Rozsah/Terjedelem:

2,5 AH/ 2,5 szerzői ív

Počet výtlačkov/Példányszám:

100

Rok vydania/Megjelenés éve:

2013

Prvé vydanie/Első kiadás

ISBN 978-80-8122-077-7